

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МУКАН ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 351.9[341.231.14:341.643:061.1ЄС](477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕХАНІЗМ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР**

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. В. Мукан

Науковий керівник: Шикеринець Василь Васильович, кандидат наук з
державного управління, доцент

Івано-Франківськ – 2023

АНОТАЦІЯ

Мукан І.В. Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини у Україні: державно-управлінський вимір. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

В дисертації здійснено теоретичне, організаційно-правове та функціональне обґрунтування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі. Зокрема, розкрито сутнісні ознаки механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, узагальнено теоретичні підходи до його удосконалення, проаналізовано нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та виявлено проблемні складові у його функціонуванні. Узагальнено досвід європейських країн із організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини та обґрунтовано його структурно-функціональну основу в умовах України. Проаналізовано структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та виокремлено його ключові конвенційні та національні елементи. Обґрунтовано роль контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та проаналізовано її характерні особливості. Розкрито організаційно-правові заходи щодо удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні та запропоновано шляхи та форми удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновку, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, сформульовано мету та завдання, описано новизну та практичну значущість отриманих результатів дисертації.

Перший розділ «Теоретичні основи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини» розкриває концептуальну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини через сукупність таких елементів як: 1) система міжнародних інституцій, визначених Конвенцією; 2) система національних інституцій; 3) сукупність міжнародних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль і виконання рішень Європейського суду з прав людини; 4) сукупність національних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини; 5) політика (система цілеспрямованих заходів для забезпечення ефективного та остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини) України та Ради Європи у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини. Запропоновано визначення поняття механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини як комплексної системи, яка включає систему міжнародних та національних інституцій, сукупність міжнародних та національних правових норм і систему цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Встановлено, що особливість нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягає в тому, що функціонування механізму забезпечують міжнародні та національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись між собою та забезпечувати ефективно і остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що, незважаючи на велику кількість національних нормативно-правових актів,

зокрема і спеціальних, практика наочно показує, що існують значні проблеми у належному виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Частина рішень не виконується зовсім, деякі рішення виконуються частково або невчасно, не вживаються необхідні заходи загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке існувало до правопорушення, констатованого в рішенні Європейського суду з прав людини.

Проведено узагальнення досвіду європейських країн щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Розглянуто структурно-функціональні моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у двох європейських країнах зі сталою демократією – Великобританії та Німеччини, одна з яких – Великобританія – є засновником інституцій Ради Європи і країн на посткомуністичному просторі: Чеської та Словацької Республік. З аналізу організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини у європейських країнах вбачається, що здебільшого особливості організації виконання рішень Європейського суду з прав людини у певних країнах залежать від політичної системи, структурно-функціональної моделі органів влади та правової системи кожної країни. Об'єднуючою особливістю механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є його роль у імплементації основоположних прав людини згідно з конвенцією та протоколами до неї в світлі їхнього тлумачення Європейським судом з прав людини через свої рішення у національне законодавство країн, наявність національного механізму контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, в деяких країнах цю функцію виконують парламенти через постійно діючі комітети (Великобританія та Німеччина), а в інших (Чеська Республіка та Словацька Республіка) Вищі суди – Конституційний чи Верховний суд. Слід зазначити, що у проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини європейських країн наявні органи судової, виконавчої та законодавчої влади і конституційні суди цих країн. У всіх проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав

людини європейських країн запроваджені національні інститути з прав людини, які є академічними установами, що вивчають права людини та практику Європейського суду з прав людини і працюють над їх запровадженням у національне законодавство.

У другому розділі «Особливості функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні» проаналізовано структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Виокремлено ключові конвенційні та національні елементи структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини включає три ключові конвенційні елементи: Комітет Міністрів Ради Європи, Європейський суд з прав людини та Мережу вищих судів (SCN), які працюють злагоджено та доповнюють один одного. До ключових національних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини запропоновано віднести Кабінет Міністрів України, Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Верховний Суд, відділ примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, Прем'єр-міністра України, центральні органи виконавчої влади і підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

Обґрунтовано роль контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та проаналізовано її характерні особливості. З'ясовано, що контроль з боку Комітету Міністрів за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є допоміжним засобом реалізації норм міжнародного права. Він має додатковий, субсидіарний характер порівняно з іншими інструментами реалізації Конвенції і залишається ефективним лише доти, доки рішення Суду та вимоги Конвенції відповідають потребам і інтересам держави. Саме держави несуть відповідальність за ефективне застосування Конвенції та виконання рішень Європейського суду з прав

людини, оскільки це є безпосереднім обов'язком усіх державних інституцій. Ключову роль щодо запобігання та усунення порушень прав людини і громадянина та основоположних свобод на рівні окремих держав виконують законодавчі органи. На національному рівні ефективність упровадження положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод насамперед залежить від нормотворчої та правозастосовної практики у сфері захисту прав людини у певній державі-учасниці Конвенції та її корелювання з практикою застосування Конвенції органами контролю, зокрема Європейським судом з прав людини та Комітетом Міністрів.

Узагальнено особливості застосування механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів загального характеру, зокрема через дію механізму імплементації практики Європейського суду з прав людини у законодавство європейських країн, через упровадження у вітчизняну правову систему європейських цінностей щодо захисту прав людини та основоположних свобод, які закріплені у Конвенції на прикладі виконання Україною заходів загального характеру, зазначених у рішеннях Європейського суду з прав людини проти України.

У третьому розділі «Удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні» удосконалено контрольну функцію механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі, а саме: через удосконалення контрольних повноважень парламенту, залучення до здійснення контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини незалежних національних урядових та неурядових публічних інституцій, що захищають права людини на національному рівні, через інституційну складову вдосконалення, яка полягає у здійсненні якісного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у судовій гілці влади, через надання певних контрольних повноважень щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам.

Обґрунтовано необхідність розробки та прийняття національних нормативно-правових актів, які б забезпечували функціонування: конвенційних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, які довели свою ефективність на практиці, таких як Мережі вищих судів та національного інституту з прав людини в Україні; неурядових громадських організацій та незалежних національних інституцій у сфері забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини.

Обґрунтовано удосконалену структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, зокрема щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування, щодо вжиття заходів загального характеру, щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, спрямовану на пріоритетне забезпечення основних прав і свобод людини, а також розвиток демократії та верховенства права через визначення умов для ефективного вирішення проблематики в організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, через забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини та реальний захист прав та свобод людини, через залучення до механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційного Суду, через обґрунтування необхідності утворення Українського національного інституту з прав людини, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема заходів загального характеру з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням та пропонував шляхи їх вирішення, через пропозицію створення комітету Верховної Ради України з питань виконання рішень та імплементації практики Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та протоколи до неї, Європейський суд з прав людини, Комітет міністрів Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини, механізм

виконання рішень Європейського суду з прав людини, Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, державне управління, механізм державного управління, верховенство права, права людини та основоположні свободи, контрольна функція, Національний інститут з прав людини, національне законодавство, європейська інтеграція, імплементація.

SUMMARY

Mukan I. V. The mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine: state and administrative dimension. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 281 – Public management and administration. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2023.

On the basis of the conducted research, the essential features of the mechanism of execution of the decisions of the European Court of Human Rights are revealed and the theoretical approaches to its improvement are summarized. The normative and legal support of the mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights was analyzed and problematic components in its functioning were identified. The experience of European countries in the organization of the process of implementation of decisions of the European Court of Human Rights is summarized and its structural and functional basis is substantiated in the conditions of Ukraine. The structural and functional model of the mechanism for the execution of decisions of the European Court of Human Rights is analyzed and its key conventional and national elements are highlighted. The role of the control function of the mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights is justified and its characteristic features are analyzed. The organizational and legal measures to improve the mechanism for implementing the decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine have been disclosed. Ways and forms of

improvement of the mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine are proposed.

According to its structure, the dissertation work consists of an introduction, three chapters divided into subsections, a conclusion, a list of used sources and appendices.

The introduction substantiates the relevance of the research topic, formulates the goal and task, describes the novelty and practical significance of the obtained results of the dissertation research.

The first chapter "Theoretical foundations of the mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights" reveals the conceptual basis of the mechanism of implementing decisions of the European Court of Human Rights through a set of such elements as: 1) the system of international institutions defined by the Convention; 2) the system of national institutions; 3) a set of international legal norms that regulate the organizational structure of the system of international institutions, the processes of their functioning and ensure control and implementation of decisions of the European Court of Human Rights; 4) a set of national legal norms that regulate the organizational structure of the system of national institutions, the processes of their functioning and ensure the implementation of decisions of the European Court of Human Rights; 5) policy (a system of targeted measures to ensure the effective and final implementation of decisions of the European Court of Human Rights) of Ukraine and the Council of Europe in the field of implementation of decisions of the European Court of Human Rights. It is proposed to define the concept of the mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights as a complex system that includes a system of international and national institutions, a set of international and national legal norms and a system of targeted measures of Ukraine and the Council of Europe, the activity of which is aimed at paying compensation, taking additional measures of an individual nature and taking measures of a general nature set out in the judgments of the European Court of Human Rights to ensure the effective and final implementation of those judgments.

The normative and legal provision of the mechanism for the execution of decisions of the European Court of Human Rights is analyzed. It has been established that the peculiarity of the regulatory legal support of the mechanism for the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights is that the functioning of the mechanism is ensured by international and national legal acts, which must be correlated with each other and ensure the effective and final implementation of the decisions of the European Court of Human Rights. It was found that despite the large number of national normative legal acts, in particular special ones, practice clearly shows that there are significant problems in the proper implementation of the decisions of the European Court of Human Rights. Some of the decisions are not implemented at all, some decisions are implemented partially or untimely, the necessary general and individual measures are not taken to eliminate the systemic problem and restore the position of the applicant, which existed before the offense stated in the decision of the European Court of Human Rights.

The experience of European countries regarding the implementation of decisions of the European Court of Human Rights has been summarized. The structural and functional models of mechanisms for the implementation of decisions of the European Court of Human Rights in two European countries with stable democracies - Great Britain and Germany - are considered, one of which - Great Britain, is the founder of the institutions of the Council of Europe and countries in the post-communist space: the Czech and Slovak Republics. From the analysis of the organization of the process of implementation of decisions of the European Court of Human Rights in European countries, it can be seen that, for the most part, the peculiarities of the organization of the implementation of decisions of the European Court of Human Rights in certain countries depend on the political system, the structural and functional model of the authorities and the legal system of each country. The unifying feature of the mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights is its role in the implementation of fundamental human rights according to the convention and its protocols in the light of their interpretation by the European Court of Human Rights through its decisions into the

national legislation of countries, the presence of a national mechanism for monitoring the implementation of decisions of the European Court of Human Rights, in some countries this function is performed by parliaments through permanent committees (Great Britain and Germany), and in others (the Czech Republic and the Slovak Republic) by the High Courts - the Constitutional Court or the Supreme Court. It should be noted that in the analyzed mechanisms of implementation of decisions of the European Court of Human Rights of European countries, there are bodies of judicial, executive and legislative power and Constitutional Courts of these countries. In all the analyzed mechanisms for the implementation of decisions of the European Court of Human Rights of European countries, there are national human rights institutes, which are academic institutions that study human rights and the practice of the European Court of Human Rights and work on their implementation into national legislation.

In the second chapter "Peculiarities of the functioning of the mechanism for the implementation of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine" the structural and functional model of the mechanism of the implementation of decisions of the European Court of Human Rights is analyzed. The key conventional and national elements of the structural and functional model of the mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights are highlighted. It was found that the mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights includes three key conventional elements - the Committee of Ministers of the Council of Europe, the European Court of Human Rights and the Network of Superior Courts (SCN), which work in harmony and complement each other. We included the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Commissioner for European Court of Human Rights, the Supreme Court, the Department of Enforcement of Decisions of the Department of the State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine, the Prime Minister of Ukraine, Central bodies of executive power and the subcommittee "on issues of implementation of decisions of the European Court of Human Rights and alternative dispute resolution" of the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on Legal Policy.

The role of the control function of the mechanism of execution of decisions of the European Court of Human Rights is justified and its characteristic features are analyzed. It was found that the Committee of Ministers' control over the implementation of decisions of the European Court of Human Rights is an auxiliary means of implementing the norms of international law. It has an additional, subsidiary character compared to other instruments of implementation of the Convention and remains effective only as long as the decision of the Court and the requirements of the Convention correspond to the needs and interests of the state. It is the states that are responsible for the effective application of the Convention and the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights, as this is the direct duty of all state institutions. Legislative bodies play a key role in preventing and eliminating violations of human and citizen rights and fundamental freedoms at the level of individual states. At the national level, the effectiveness of the implementation of the provisions of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms primarily depends on the rule-making and law-enforcement practice in the field of human rights protection in a certain state party to the Convention and its correlation with the practice of applying the Convention by control bodies, in particular the European Court of Human Rights and the Committee of Ministers.

The specifics of the application of the mechanism for the implementation of the decision of the European Court of Human Rights in the implementation of measures of a general nature are summarized, in particular through the action of the mechanism of implementation of the practice of the European Court of Human Rights into the legislation of European countries, through the introduction into the domestic legal system of European values regarding the protection of human rights and fundamental freedoms, which are enshrined in the Convention on the example of Ukraine's implementation of measures of a general nature, specified in the decisions of the European Court of Human Rights against Ukraine.

In the third chapter, "Improving the Mechanism for Implementing Decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine," the control function of the

mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights in the state-administrative dimension has been improved, namely: through the improvement of control powers of the Parliament, involvement in monitoring the implementation of decisions of the European Court of Human Rights of the human rights court of independent national governmental and non-governmental public institutions dealing with human rights at the national level, through the institutional component of improvement, which consists in the implementation of quality control over the implementation of decisions of the European Court of Human Rights in the judicial branch of government, through the provision of certain control powers over proper implementation of decisions of the European Court of Human Rights to the Constitutional Court, the Supreme Court, and appeals and local courts.

The need for the development and adoption of national legal acts, which would ensure the functioning of: conventional elements of the mechanism for implementing decisions of the European Court of Human Rights, which have proven their effectiveness in practice, such as the Network of higher courts and the National Institute for Human Rights in Ukraine, is substantiated; non-governmental public organizations and independent national institutions in the field of ensuring Ukraine's implementation of decisions of the European Court of Human Rights.

The improved structural and functional model of the mechanism for the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine, in particular regarding the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights regarding the payment of compensation, regarding the adoption of general measures, regarding the adoption of additional measures of an individual nature, aimed at the priority provision of basic rights and freedoms, has been substantiated human rights, as well as the development of democracy and the rule of law through the definition of conditions for the effective resolution of issues in the organization of the process of implementation of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine, through ensuring the effective implementation of decisions of the European Court of Human Rights and the real protection of human rights and freedoms, through involvement in mechanism for the implementation of the decisions

of the European Court of Human Rights Constitutional Court, due to the justification of the need for the formation of the Ukrainian National Institute for Human Rights, which would carry out professional monitoring of the observance of human rights, the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights, in particular measures of a general nature in the social, scientific and international from a legal point of view, determined the causes and conditions contributing to these systemic violations and proposed ways to solve them, through the proposal to create a committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on matters of execution of decisions and implementation of the practice of the European Court of Human Rights.

Key words: Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and Protocols to it, European Court of Human Rights, Committee of Ministers of the Council of Europe, decisions of the European Court of Human Rights, enforcement mechanism of decisions of the European Court of Human Rights, authorized representative in the cases of the European Court of Human Rights human rights, public administration, mechanism of public administration, rule of law, human rights and fundamental freedoms, control function, National human rights institute, national legislation, European integration, implementation.

СПИСОК ПАЦЬ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Муқан І. В. Контрольна функція як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Теорія та практика державного управління*: збірник наукових праць. Випуск 2 (69). Харків, 2020. С. 79-87.

DOI: [doi: 10.34213/tp.20.02.10](https://doi.org/10.34213/tp.20.02.10)

URL: <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/issue/view/7>

2. Муқан І. В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*, Том 31 (70) № 6. 2020. С. 58-65.

DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.6/10>

URL: <http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/31-70-6>.

3. Муқан І. В., Шикеринець В. В. Заходи загального характеру в механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. Випуск № 9(15). 2021. С. 162-171.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-162-171](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-162-171)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/archive>

4. Муқан І. В., Шикеринець В. В. Правова та організаційна складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, державно-управлінський аспект. *Публічне управління та митне адміністрування. Спецвипуск*. 2022. С. 82-86.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.13>

URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/vspec-2022>

Статті у періодичних виданнях за кордоном:

5. Муқан І. В. Поняття сутності державно-управлінського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Věda a perspektivy*. № 7(7) 2021. Praha, České republika, 2021. С. 35-47.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7\(7\)-35-46](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7(7)-35-46)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/view/31>

Праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Муқан І. В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України*: матеріали 17-ї регіональної науково-практичної конференції, 14 травня 2020 року, Дніпро, 2020. С. 263-266 (друковане видання). URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf.

7. Муқан І. В. Ключові суб'єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 17 квітня 2020 року. Кривий Ріг, 2020. С. 213-216. URL: <https://donnuet.edu.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-strategii-ta-innovacii-aktualni-upravlinski-praktiki-2/>.

8. Муқан І. В. Складові механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Проблеми модернізації України, Випуск 10*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів», 19 березня 2020, МАУ. Київ, 2020. С. 274-276 (друковане видання). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view>.

9. Муқан І. В. Ефективність діяльності суб'єктів публічного управління та неурядових організацій у сфері виконання рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру в Україні. *Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільстві*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30 жовтня 2020 року, Переяслав, 2020. С. 146-152 (друковане видання).

10. Муқан І. В. Прогнозування розвитку сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: роль публічно-управлінських

інституцій у сфері соціального захисту людини та суспільства. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XIV наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 185-189 (друковане видання). URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_Material_Social_develop.pdf

11. Муқан І. В. Функціонування мережі вищих судів як складової конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік* ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 6–8 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ. С. 213-215. Наукове електронне видання. URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2021/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%832021.pdf>

12. Муқан І. В. Правове забезпечення функціонування публічно-управлінських інституцій у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Публічне управління: освіта, наука, практика*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 18 березня 2022 р., м. Харків, С. 94-96. Наукове електронне видання. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15347/3/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%202022.pdf> .

13. Муқан І. В. Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік*, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 4–5 квітня 2022 р., м. Івано-Франківськ. С. 145-147. Наукове електронне видання. URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2022/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%83-2022-.pdf> .

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	30
1.1. Сутність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.....	30
1.2. Нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.....	42
1.3. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини	56
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	83
2.1. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.....	83
2.2. Забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини відповідно до Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 року.....	96
2.3. Особливості застосування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів загального характеру: порівняльний аналіз.....	114
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	135
3.1. Забезпечення ефективного контролю та нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні	135

3.2. Перспективи розробки нормативно-правової та організаційної основи механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини	149
3.3. Удосконалення структурно-функціональної моделі механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини.....	160
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	192
ДОДАТКИ.....	222

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні умови державотворення, прагнення українського суспільства до побудови незалежної, правової, соціальної держави, вибір стратегічного курсу на європейську інтеграцію вимагають нового розуміння й трактування дотримання прав людини та законних інтересів і свобод громадянина. Останнім часом в Україні значно збільшилась кількість звернень приватних та юридичних осіб до Європейського суду з прав людини. Головним критерієм ефективності дії системи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є виконання рішень Європейського суду з прав людини. Через рішення Європейському суду з прав людини система Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод імплементує у правові системи держав-учасниць Конвенції практику розуміння і захисту прав людини та основоположних свобод, допомагає державам у виявленні системних проблеми у сфері захисту прав людини та пропонує варіанти для їхнього вирішення. Рішення Європейського суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць Конвенції впроваджують європейські цінності у сфері захисту прав людини та основоположних свобод, що закріплені у Конвенції. Наявність ефективного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини забезпечує дієвість системи Конвенції.

Однак національний механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні повною мірою не відповідає європейським стандартам організації роботи у сфері виконання рішень та імплементатії практики Європейського суду з прав людини. В новітній період розвитку українського суспільства механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини не став рушійною силою у суспільних перетвореннях у напрямку впровадження європейських цінностей щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплених у Конвенції.

Ефективне функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини можливе за умови злагодженої взаємодії усіх суб'єктів публічного управління, задіяних до виконання рішення Європейського суду з прав людини. Втім, неврегульованість відносин між органами виконавчої влади, правосуддям, органами правопорядку та громадськими інститутами, недостатній рівень їх професійності, інші суб'єктивні й об'єктивні чинники спричинили виникнення у державно-владних відносинах компетенційних спорів, конфлікту корпоративних інтересів, протистояння у боротьбі за владу, корупційні дії з обох сторін, що порушує право людини та громадянина на гідне життя і спонукає шукати захисту у Європейському суді з прав людини.

З огляду на це та в умовах реформування в Україні політичної й адміністративної систем набувають вагомості теоретичні дослідження щодо удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, особливо в контексті розуміння потреби у ньому як засобі запобігання порушенню прав людини, імплементації конвенційних стандартів захисту прав людини в національне законодавство, судову та адміністративну практики, як функції держави у формуванні демократичного ладу в країні.

У сучасній науці дослідженню прав людини та їх захисту приділяється значна увага. Свідченням цьому є праці таких науковців, як В. Авер'янов, К. Андріанов, М. Антонович, В. Андрущенко, В. Бакуменко, О. Базов, Б. Бауринг, А. Баштанник, Х. Бехруз, М. Буроменський, В. Буткевич, А. Бущенко, І. Грицяк, М. Дамірлі, Н. Камінська, Ю. Ковбасюк, В. Кострицький, Л. Лазарева, Лук'янцев, М. Мазур, Л. Новак-Каляєва, П. Петровський, Л. Пастухова, Д. Супрун, С. Тагієв, В. Тацій, Т. Хаммарберг, М. Чугуєвська, Н. Шелевер, В. Косович та ін. Практику діяльності та реформаційні процеси Європейського суду з прав людини досліджують: С. Верланов, Д. Гудима, Т. Дудаш, В. Книш, І. Сурай, Н. Карпачова, М. Матяшова, О. Антонова, П. Рабінович, О. Пархоменко-Куцевіл, С. Рабінович, М. Савчин, Л. Акімова, Н. Сергієнко, О. Акімов, С. Шевчук, Б. Муқан та ін.

Тема виконання рішень Європейського суду з прав людини багатогранна як з позиції юриспруденції, міжнародного права, так і з позиції державного управління. Дослідженню питання виконання рішень Європейського суду з прав людини, а також імплементації та застосуванню практики суду присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців. А це: Т. Анцупова, Б. Бабін, С. Бурма, В. Гроновська, Д. Давиденко, У. Коцур, В. Завгородній, В. Капустинський, В. Караман, С. Ківалов, О. Комарницька, В. Книш, І. Сурай, М. Короткевич, О. Антонова, Я. Пасічник, О. Пархоменко-Куцевіл, Н. Севостянова, Л. Акімова, Ю. Хім'як, О. Акімов, Б. Мукан та ін.

Водночас, незважаючи на активні наукові пошуки в зазначених напрямках, комплексне наукове дослідження механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в науці публічного управління та адміністрування не здійснено. Окремого дослідження потребують питання: ефективності функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини; нормативно-правового забезпечення його діяльності; кореляції конвенційного та національного механізмів виконання рішення Європейського суду з прав людини; адаптації досвіду міжнародних і національних інституцій, експертів, спеціалістів, громадськості; забезпечення прав і свобод людини внаслідок ефективного функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Вирішення проблематики низької ефективності механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини дозволить розв'язати наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні заходів реформування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, його функціонування незалежно від політичних, ідеологічних, економічних чи будь-яких інших впливів.

Тому об'єктивні умови розвитку сучасного суспільства, зростання ролі захисту прав людини, існування проблем, що полягають у невиконанні, неповному та невчасному виконанні рішень Європейського суду з прав людини, невжиття необхідних заходів загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке

існувало до порушення констатованого в рішенні Суду, неоднозначність трактування сутнісних ознак механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, неврегульованість відносин між органами державної влади та громадськими інституціями, недостатній рівень розвитку громадянського суспільства зумовлюють необхідність подальшої розробки підходів до забезпечення ефективного функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Вказане зумовило актуальність теми дослідження, вплинуло на формулювання мети та завдань її досягнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до напрямів дослідження кафедри управління та бізнес-адміністрування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, науково-дослідної роботи за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади розроблення і функціонування інноваційних механізмів публічного управління та адміністрування» (державний реєстраційний номер: 0120U100494, дата реєстрації: 11-02-2020).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в науковому обґрунтуванні механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі.

Досягненню цієї мети підпорядковане вирішення у дослідженні таких завдань:

– розкрити сутнісні ознаки механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та узагальнити теоретичні підходи до його удосконалення;

– проаналізувати нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та виявити проблемні складові у його функціонуванні;

– узагальнити досвід європейських країн щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини та обґрунтувати його структурно-функціональну основу в умовах України;

– проаналізувати структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та виокремити ключові конвенційні та національні елементи структурно-функціональної моделі механізму;

– обґрунтувати роль контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та проаналізувати її характерні особливості;

– розкрити організаційно-правові заходи щодо удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні;

– визначити шляхи та форми удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Об’єктом дослідження є державне управління у сфері функціонування системи правосуддя України.

Предмет дослідження – механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини у державно-управлінському вимірі.

Методи дослідження. У роботі використані спеціальні та загальнонаукові методи наукового пізнання, зумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження, а саме: системного аналізу – під час розгляду функціонування окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та їхніх взаємозв’язків; узагальнення – під час вивчення досвіду європейських країн із організації виконання рішень Європейського суду з прав людини; порівняння – під час визначення тенденції формування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини; статистичного – під час аналізу результатів виконання рішень Європейського суду з прав людини; моделювання – під час обґрунтування структурно-функціональної моделі вітчизняного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини; прогнозування – під час визначення заходів реформування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо комплексного розроблення теоретичного, організаційно-правового та функціонального обґрунтування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-

управлінському вимірі, що спрямоване на підвищення його ефективності в конвенційному механізмі захисту прав і свобод людини, та розробці практичних рекомендацій щодо його ефективного використання в сучасних умовах, а саме:

вперше:

- запропонована науково обґрунтована структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні через залучення до механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційного Суду, через обґрунтування необхідності утворення Українського національного інституту з прав людини, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема заходів загального характеру з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням, та пропонував шляхи їх вирішення, через пропозицію створення постійно діючого Комітету Верховної Ради України з питань виконання рішень та імплементації практики Європейського суду з прав людини, через посилення функції контролю в національному механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини.

удосконалено:

- концептуальну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, що відрізняється від існуючої сукупністю таких елементів: система міжнародних інституцій, визначених Конвенцією; система національних інституцій; міжнародні правові норми, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль і виконання рішень Європейського суду з прав людини; національні правові документи, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини; політика (система цілеспрямованих заходів для забезпечення ефективного та остаточного виконання рішень Європейського суду з прав

людини) України та Ради Європи у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини;

- визначення поняття механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини як комплексної системи, яка включає систему міжнародних та національних інституцій, сукупність міжнародних та національних правових норм і систему цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень;

- функціонально-організаційне забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування, щодо вжиття заходів загального характеру, щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, спрямованих на пріоритетне забезпечення основних прав і свобод людини, а також розвиток демократії та верховенства права через визначення умов для ефективного вирішення проблематики в організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, через забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини та реальний захист прав та свобод людини; через пропозицію створення постійно діючого Комітету Верховної Ради України з повноваженнями щодо контролю та координації діяльності органів прокуратури, виконавчої влади та національних судів з правом законодавчої ініціативи щодо питань, пов'язаних із виконанням рішень Європейського суду з прав людини для реалізації заходів загального характеру, з повноваженнями розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини, ініціювати притягнення до відповідальності посадових осіб та державні органи за неналежне виконання та невиконання рішень Європейського суду з прав людини;

- контрольну функцію механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі, а саме: через удосконалення контрольних повноважень парламенту, залучення до здійснення контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини незалежних національних урядових та неурядових публічних інституцій, що займаються правами людини на національному рівні, через інституційну складову удосконалення, яка полягає у здійсненні якісного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у судовій гілці влади, через надання певних контрольних повноважень щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам;

дістали подальшого розвитку:

- особливості застосування механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів загального характеру через порівняльний аналіз, зокрема через дію механізму імплементації практики Європейського суду з прав людини у законодавство європейських країн, через упровадження у вітчизняну правову систему європейських цінностей щодо захисту прав людини та основоположних свобод, які закріплені у Конвенції, на прикладі виконання Україною заходів загального характеру, зазначених у рішеннях Європейського суду з прав людини проти України;

- функціонально-інституційне забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини згідно з Європейською Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 року, зокрема через систематизацію його функціональних складових, метою яких є злагоджена робота конвенційних складових механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, що включають три ключові конвенційні елементи – Європейський суд з прав людини, Комітет міністрів та Мережу вищих судів, які діють узгоджено та доповнюють один одного.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у можливості застосування її наукових положень і висновків у практичній діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства для підвищення ефективності реалізації конвенційного механізму захисту прав людини та основоположних свобод і застосуванні практики Європейського суду з прав людини в державному управлінні. Матеріали дисертації можна використати у навчальному процесі в системі підготовки фахівців із публічного управління, правознавців, громадських активістів і у проведенні навчання із підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Результати дисертаційної роботи використані: Департаментом освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 03-01/10/ від 21.09.2021 р.); у практичній діяльності Стрілківською сільською радою Самбірського району Львівської області (довідка № 988 від 24.09.2021 р.); Радою адвокатів Львівської області (довідка № 30 від 25.01.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, практичні розробки та висновки, які містять елементи наукової новизни і становлять цінність для розвитку науки державного управління, є результатом самостійно проведеного автором дисертаційного дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та висновки дослідження апробовані на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, зокрема: «Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України» (м. Дніпро, 14 травня 2020 року); «Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики» (м. Кривий Ріг, 17 квітня 2020 року); «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 19 березня 2020 року); «Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільстві» (м. Переяслав, 30 жовтня 2020 року); «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (м. Дніпро, 30 листопада 2020 року);

Звітна наукова веб-конференція викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік (м. Івано-Франківськ, 6-8 квітня 2021 року); «Публічне управління: освіта, наука, практика» (м. Харків, 18 березня 2022 року); Звітна наукова веб-конференція викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік (м. Івано-Франківськ, 4-5 квітня 2022 року).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 13 публікаціях, з яких: 4 статті надруковано в наукових фахових виданнях України з публічного управління, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 8 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, із них: 173 сторінки – основний текст. Список використаних джерел налічує 231 найменування на 30 сторінках. Наукова робота містить 12 рисунків, 2 таблиці, 6 додатків на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1.1. Сутність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини

Україна інтегрується у Європейський Союз та імплементує європейські норми щодо захисту прав людини та основоположних свобод. Належне виконання рішень Європейського суду з прав людини є основним критерієм ефективності дії системи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Багато років поспіль перше місце за кількістю справ, що перебували на розгляді у Європейському суді з прав людини, серед держав, що є членами Ради Європи, посідала Україна. Станом на 01.01.2021 Україна займала третє місце. Загалом станом на 01.01.2021 на розгляді в Європейському суді з прав людини перебувало 62 000 справ, з яких 10 400 – це справи проти України, які становлять 16,8 % від загальної кількості справ. Станом на березень 2021 року Європейський суд з прав людини ухвалив 1 675 рішень проти України, відповідно до яких встановлені порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Ці рішення передані до Комітету міністрів Ради Європи для нагляду за їхнім виконанням. Комітетом міністрів станом на березень 2021 року прийнято резолюції про остаточне виконання лише у 1 103 рішеннях [1].

Проблема невиконання Україною рішень Європейського суду з прав людини потребує негайного вирішення. Комітет міністрів все частіше звертає увагу на виконання Україною кожного окремого рішення та посилює політичний тиск на український уряд з метою спонукати його до невідкладного вжиття заходів для їхнього виконання та попередження виявлених порушень у майбутньому. Розкриття поняття та сутності механізму державного управління щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, безумовно, сприятиме визначенню заходів, спрямованих на підвищення ефективності та удосконалення механізму виконання рішень Суду.

Поняття «механізм державного управління» виконує значущу роль у науці державного управління. Воно забезпечує ґрунтовне і глибоке з'ясування способів функціонування органів державної влади та особливостей досягнення управлінських цілей і водночас указує на значущість формально-логічних засобів в управлінській науці та практиці державного управління. Розкриття сутності вказаного поняття спрямовує науковців на комплексне дослідження державно-управлінських процесів, з акцентом на глибинні рушійні сили та внутрішні зв'язки цих процесів.

Питання поняття та сутності механізму державного управління досліджувалось у працях В. Авер'янова, О. Сизоненка, Г. Ортіної, І. Ярмолинської, О. Гончарука, Н. Савичука та ін. Питанням виконання рішень Європейського суду з прав людини, а також імплементації та застосуванню практики Європейського суду з прав людини присвячені праці К. Андріанова, В. Завгороднього, В. Капустинського, С. Кивалова, О. Андрейченка, М. Сащенко, О. Чернецької, Я. Пасічника, П. Рабіновича, Н. Севостянової, Ю. Хім'яка, Б. Мукан, Н. Блажівської та ін.

Серед науковців є багато трактувань «механізму державного управління», які є широко вживаними, однак науковці та практики по-різному висвітлюють його зміст і структуру.

В. Авер'янов зазначає, що «...механізм державного управління – це сукупність відповідних державних органів, організованих у систему для виконання цілей (завдань) державного управління відповідно до їх правового статусу, та масив правових норм, що регламентують організаційні засади та процес реалізації вказаними органами свого функціонального призначення» [2].

О. Сизоненко вважає, що «...система управління повинна мати структуру, яка б визначала сталі зв'язки і відносини всередині механізму, а також основні напрями управлінських впливів, що забезпечувало б його цілісність. Тому обґрунтування структури механізму є одним із ключових завдань розробки його загальної концепції, оскільки, як і будь-яка система управління, механізм

управління складається з двох підсистем – керуючої (суб'єкт) та керованої (об'єкт)» [3, с. 988].

На думку Г. Ортіної, важливе місце в механізмі державного управління посідає політика держави, яка є системою цілеспрямованих заходів з досягнення соціально значимих результатів. Отже, механізм державного управління утворюється для забезпечення впровадження визначеної політики у певній сфері суспільного розвитку [4, с. 116].

Особливості механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягають в тому, що в механізмі поєднані конвенційні та національні підсистеми, які повинні корелюватись із загальною системою конвенції щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини і забезпечення дотримання прав людини та основоположних свобод, що закріплені у Конвенції.

Дія конвенційної підсистеми механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини ґрунтується на винесенні судом пілотних та індивідуальних рішень у справах за зверненнями приватних осіб, неурядових організацій чи груп осіб. Відповідно до статті 46 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: «Високі договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду за вирішенням питання тлумачення. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті Міністрів, звернутися до Європейського суду з прав людини з питанням про додержання цією Стороною свого зобов'язання» [5].

В Україні діяльність щодо координації виконання рішень Європейського суду з прав людини покладена на Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. За посадою Уповноважений є заступником міністра юстиції України. Діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини забезпечується Секретаріатом Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, що діє у складі Міністерства юстиції України та є його структурним підрозділом. Виконання рішень у частині виплати відшкодування здійснюється державною виконавчою службою. Боржником у справах щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини є держава Україна і виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснюється відділом примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України [6].

Елементами механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є:

- 1) система міжнародних інституцій, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод;
- 2) система національних інституцій;
- 3) сукупність міжнародних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль і виконання рішень Європейського суду з прав людини;
- 4) сукупність національних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини;
- 5) політика (система цілеспрямованих заходів для забезпечення ефективного та остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини) України та Ради Європи у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Система міжнародних інституцій механізму державного управління у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини складається з трьох ключових елементів – Європейського суду з прав людини, Комітету Міністрів та Мережі вищих судів, що діють злагоджено та доповнюють один одного.

До національних інституцій механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні ми віднесли: інститут Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, відділ примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, Прем'єр-міністра України, Центральні органи виконавчої влади і підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету Верховної Ради України з питань правової політики [7].

До міжнародних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль та виконання рішень Європейського суду з прав людини, ми віднесли: Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і протоколи до неї; статут Ради Європи; регламент Європейського суду з прав людини; регламент (правила) Комітету міністрів Ради Європи про порядок контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини та умов мирного врегулювання; рішення Комітету міністрів Ради Європи за результатами здійснення нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини щодо окремих справ; Статут співробітництва мережі вищих судів (Cooperation Charter of the Superior Courts Network); правила експлуатації мережі вищих судів (Operational Rules of the Superior Courts Network).

Національними правовими нормами, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини, є: Конституція України [8]; Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколів до

неї» [9]; Закон України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [10]; Кримінально-процесуальний кодекс України [11]; Цивільно-процесуальний кодекс України [12]; Господарсько-процесуальний кодекс України [13]; Кодекс адміністративного судочинства України [14]; Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [15]; Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [16]; Закон України «Про виконавче провадження» [17]; Інструкцію з організації примусового виконання рішень № 512/5 від 02.04.2012 [18]; Указ Президента України від 25 червня 2002 року № 581 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час розгляду справ у закордонних юрисдикційних органах» [19]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини» № 553 [20]; Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 10 вересня 2014 року [21]; Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини» № 703 від 16 вересня 2015 року [22]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини № 258 від 01 квітня 2020 року [23]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблем невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація на період до 2022 року» № 1218 від 30 вересня 2022 року [24]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація на період до 2022 року» № 210 від 17 березня 2021 року [25].

Політика України та Ради Європи щодо співпраці у галузі виконання рішень Європейського суду з прав людини викладена в таких програмних документах: «План дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки» [26]; щорічний аналіз статистики діяльності Європейського суду з прав людини в розрізі окремих держав; рекомендації департаменту з виконання рішень Комітету міністрів Європейського суду з прав людини; Інтерлакенська декларація з реформування Європейського суду з прав людини від 19 лютого 2010 року; Брайтонська декларація з реформування Європейського суду з прав людини від 20 квітня 2012 року; Брюссельська декларація з питання реалізації Європейської Конвенції про права людини від 27 березня 2015 року; Копенгагенська декларація з питання реалізації Європейської Конвенції про права людини від 13 квітня 2018 року; щорічні звіти та щоквартальні подання Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Кабінету міністрів України; аналітичні огляди, підготовлені секретаріатом Уповноваженого у справах європейського суду з прав людини для Верховного Суду України та пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів до Верховної Ради України.

Політика Ради Європи та України у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини також втілюється у спільних заходах, організованих Офісом ради Європи в Україні та діяльності неурядових організацій. Це проявляється у виданні довідкової літератури та проведенні різних просвітницьких заходів – тренінгів, що спрямовані на забезпечення професійної підготовки прокурорів, суддів, адвокатів та працівників інших правоохоронних органів з питань вивчення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини [27].

За сприяння Офісу Ради Європи в Україні здійснюється робота щодо впровадження ефективних засобів юридичного захисту, а саме: активна підтримка діяльності робочої групи Верховного Суду з питань вирішення проблеми необґрунтовано довгої тривалості судових проваджень відповідно до практики Європейського суду з прав людини. Зазначеною робочою групою

окреслено основні напрямки роботи Верховного Суду щодо вирішення питання надмірної тривалості, а також представлено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів», яким пропонується запровадити механізми реалізації превентивних засобів юридичного захисту [28].

У збірці експертних документів (у контексті виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України»), яка підготовлена в рамках проекту Ради Європи «Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини», який впроваджується Департаментом правосуддя та правового співробітництва Ради Європи та фінансується Фондом з прав людини, визначено ключовим загальний парламентський нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини та зазначено, що національні парламенти відіграють таку ж важливу роль у виконанні рішень Європейського суду з прав людини, як і виконавча й судова гілки влади. Є два ключові елементи парламентського нагляду у механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини:

1) законодавчі функції парламентів щодо зміни або скасування законодавства, яке лежить в основі порушень, та/або забезпечення правової основи для введення або покращення ефективних засобів правового захисту через ухвалення нового законодавства;

2) функції взаємодії з виконавчою владою, яка несе основну відповідальність за процесом виконання рішень Європейського суду з прав людини у складних ситуаціях, тобто пов'язаних зі структурними та системними проблемами, які потребують вжиття низки заходів загального характеру.

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) додає до парламентського нагляду ще одну особливість: профілактичну функцію парламентів у запровадженні засобів правового захисту, коли це вимагається внаслідок порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод або за рішенням Європейського суду з прав людини. Коли за рішенням Європейського суду з прав людини виявлено системні проблеми, тоді роль

національних парламентів стає ширшою. На додаток до змін у законодавстві, парламенти можуть отримати запит щодо запровадження засобів правового захисту через ухвалення відповідного нового законодавства. Крім того, парламенти повинні мати можливість усувати причини системних порушень, якщо вони мають законодавчий характер. Парламенти здійснюють нагляд і організовують свою роботу здебільшого на власний розсуд.

Проаналізована практика держав-членів Ради Європи продемонструвала вищу ефективність виконання рішень Європейського суду з прав людини, які виявили системні проблеми, коли парламенти втручаються та співпрацюють з урядами своїх країн. Участь Верховної Ради України в процесі виконання рішень у групі справ «Бурмич» має бути вирішальною внаслідок її законодавчої ролі в реформуванні системи виконання судових рішень через зміну законодавства; у викоріненні причин порушень завдяки скасуванню проблемного соціального законодавства; у знятті мораторіїв; в ухваленні законодавства, яке передбачає засоби правового захисту. Рекомендовано, щоб Верховна Рада України виконувала свої наглядові функції у співпраці з урядом. Виконання рішення у справі «Бурмич», можливо, й потрібно здійснювати лише разом із державними установами, що мають необхідний досвід у реформуванні системи виконання судових рішень. Рекомендовано створити спеціальну змішану робочу групу, яка повинна мати міжвідомчий характер (включати уряд, парламент, судові органи й інших експертів, що представляють установи, до яких звертаються громадяни), діяти за принципом ad-hoc (для конкретної цілі) та розв'язувати проблеми, пов'язані з рішеннями в групі справ «Бурмич» [29, с. 9].

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини має включати три підсистеми, які забезпечують ефективне виконання рішень Європейського суду з прав людини, а саме: виплату відшкодування; вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та вжиття заходів загального характеру.

З огляду на викладене, можна схематично відобразити сутність

механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини (рис. 1.1).

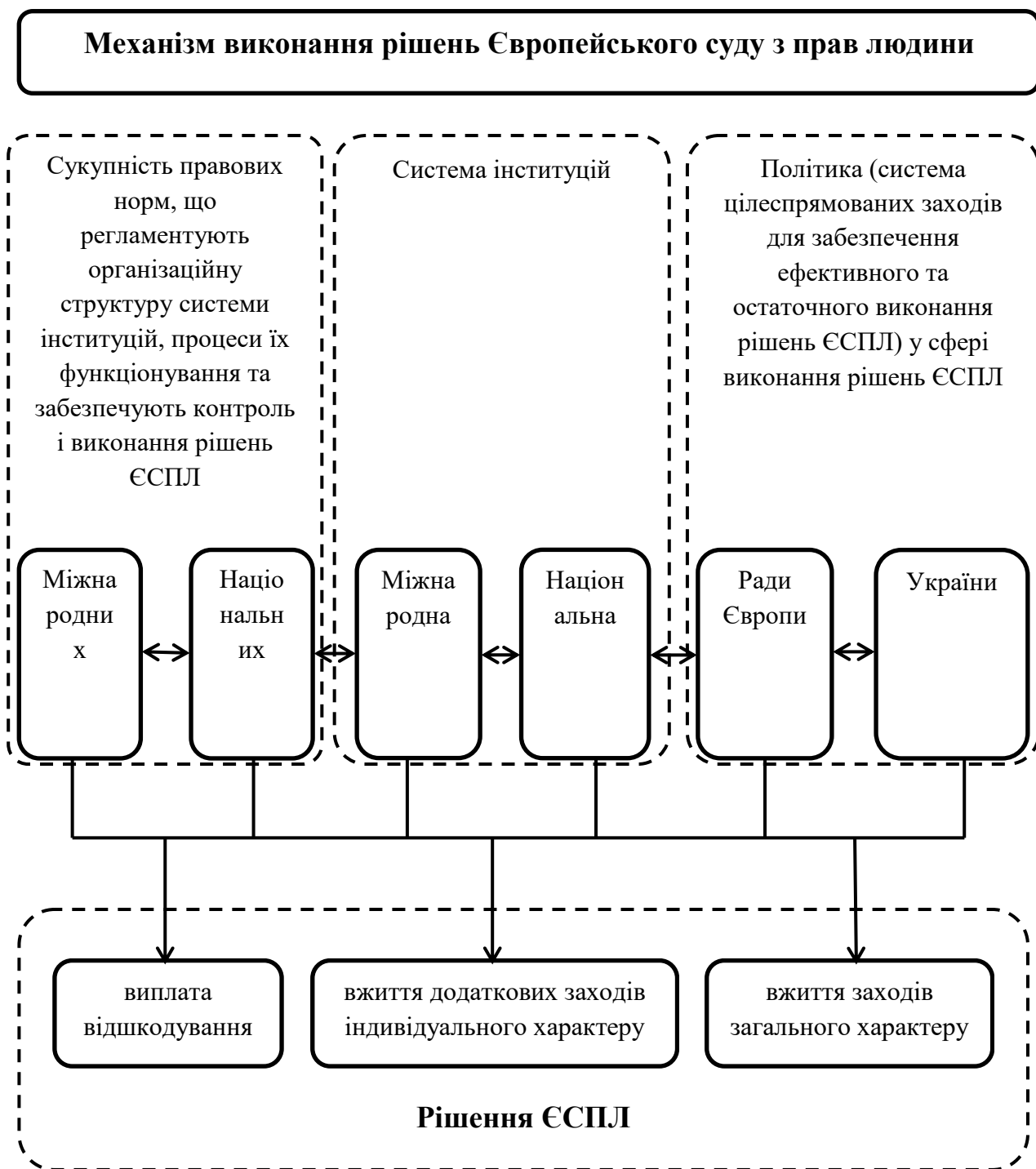

Рис 1.1. Схематичне відображення сутності механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини*

*Джерело: сформовано автором.

Таким чином, сутність поняття «механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини» можна сформулювати так: це комплексна система, яка включає систему міжнародних та національних інституцій, сукупність міжнародних та національних правових норм і систему цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень.

Варто зазначити, що забезпечити ефективне та остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини можна лише при злагодженій та якісній роботі усіх підсистем та елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Система міжнародних інституцій у механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини – Європейський суд з прав людини, Комітет Міністрів та Мережа вищих судів (SCN) – діють узгоджено та доповнюють один одного, їхня структура і діяльність чітко та всебічно регламентована сукупністю міжнародних правових норм. Система цілеспрямованих заходів Ради Європи, спрямованих на остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини, послідовна, проактивна та ефективна. Елементи системи національних інституцій у механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини, як доводить практика, часто діють не узгоджено, їхня структура і діяльність неоднозначно та недостатньо регламентована сукупністю національних правових норм, система цілеспрямованих заходів України спрямованих на остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини непослідовна, переважно реакційна – зумовлена реакцією на заходи Ради Європи, та неефективна, що призводить до повного чи часткового невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Розбалансованість та низька ефективність системи національних інституцій, крім іншого, зумовлена положенням її елементів в ієрархії органів

державної влади та обсягом їх повноважень. Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, який повинен забезпечувати координацію виконанням рішень Європейського суду з прав людини в ієрархії органів державної влади, є заступником Міністра юстиції України, та не може забезпечити оперативне та остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини з питань виплат відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та вжиття заходів загального характеру через обмежені повноваження. Практично немає механізму контролю на національному рівні за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

В своїх рекомендаціях державам-учасникам Парламентська асамблея Ради Європи неодноразово зазначає про очевидну необхідність підвищення ролі національних парламентів з контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Парламентським комітетам з правових питань (правосуддя) відповідних держав-учасниць необхідно надати повноваження щодо контролю діяльність органів виконавчої влади, які відповідають за виконання рішень Європейського суду з прав людини, повноваження розробляти спеціальні організаційні та правові засоби впливу на уряди держав-учасників у зв'язку з порушеннями, які призводять до затримки виконання рішень Європейського суду з прав людини. Зазначений парламентський контроль варто запровадити і в Україні.

На основі викладеного доходимо висновку, що сутність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягає у гармонійному поєднанні в комплексній системі – систем міжнародних та національних інституцій, сукупності міжнародних та національних правових норм і системи цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень.

1.2 Нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні

Організаційна та правова основи функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні не відповідають вимогам Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, є малоефективними і вимагають суттєвого удосконалення. Є чимало причин низької ефективності механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, зокрема: правові, організаційні, інституційні чинники, їх взаємозв'язок, взаємодія і вплив на діяльність українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Зазвичай вони виражаються у низькій якості законодавчого забезпечення, неузгодженості національної законодавчої бази з вимогами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, відсутності відповідності з іншими міжнародними стандартами тощо. Разом з тим, не менш вагомими чинниками, що впливають на ефективність діяльності українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, є умови його здійснення. Законодавство України декларує повне та остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини. Втім, закріплені положення чинного законодавства у більшості випадків залишаються формальними, декларативними. Враховуючи, що факти невиконання Україною рішень Європейського суду з прав людини часто фіксуються Європейським судом з прав людини, то, очевидно, некоректне функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини подекуди пов'язано з недосконалим державним регулюванням та нормативно-правовим забезпеченням.

Дослідження нормативно-правових засад функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні необхідне для підвищення ефективності його функціонування.

Виконанню рішень Європейського суду з прав людини присвячені статті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод – 39 та 46,

викладені у редакції Протоколу № 14 від 13 травня 2004 року, відповідно до яких: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Європейського суду з прав людини передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням» [30]. Зазначені вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод створюють специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача.

Особливість нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягає в тому, що функціонування механізму забезпечують міжнародні та національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись між собою та забезпечувати ефективно і остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини і дотримання прав людини та основоположних свобод, які закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Міжнародні нормативно-правові норм, що забезпечують механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини, можна класифікувати на три групи за суб'єктом видання: загальні нормативно-правові акти Ради Європи; нормативно-правові акти Європейського суду з прав людини та нормативно-правові акти Комітету міністрів.

До ключових загальних міжнародних нормативно-правових актів Ради Європи, що забезпечують механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини, варто віднести: статут Ради Європи; Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і протоколи до неї та матеріали міжнародних конференцій держав-учасниць Ради Європи.

Рада Європи була створена 05 травня 1949 року в Лондоні шляхом ухвалення та підписання Урядами Королівства Бельгії, Королівства Данії, Ірландської Республіки, Італійської Республіки, Великого Герцогства Люксембург, Королівства Нідерланди, Королівства Норвегії, Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Французької Республіки та

Королівства Швеції Статуту Ради Європи, який є основним документом, що визначає її структуру та регулює діяльність [31].

Основною організацією із захисту прав людини на Європейському континенті є Рада Європи. До складу Ради Європи входять 46 держав-членів, серед яких усі члени Європейського Союзу. Європейську конвенцією з прав людини підписали усі члени Ради Європи. Розділ 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «Європейський суд з прав людини» повністю присвячений регламентації діяльності Європейського суду з прав людини та механізму забезпечення остаточного виконання рішення Європейського суду з прав людини.

З моменту утворення Європейського суду з прав людини в 1959 році держави-члени Ради Європи прийняли низку протоколів до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод з метою вдосконалення та посилення його механізму нагляду. Таким чином, у 1998 році Протокол № 11 замінив початкову дворівневу структуру, яка складалася з Європейського суду з прав людини та Комісії з прав людини, які засідали кілька днів на місяць, єдиним Європейським судом з прав людини, що працює постійно. Ця зміна поклала край процедурі фільтрації заяв Комісією з прав людини, дозволивши заявникам подавати свої заяви безпосередньо до Європейського суду з прав людини.

Друга велика реформа, спрямована на вирішення проблеми значного збільшення кількості заяв і довготривалого розгляду справ Європейським судом з прав людини, відбулася після набрання чинності Протоколу № 14 у 2010 році. Цей Протокол запровадив новий склад Європейського суду з прав людини для найпростіших справ і встановив нові критерії прийнятності (наявність «суттєвого недоліку» для заявника); він також подовжив термін повноважень суддів до 9 років (без права поновлення) [32].

З 2010 року з метою визначення засобів гарантування довгострокової ефективності системи Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод було скликано та проведено шість конференцій високого рівня щодо майбутнього Європейського суду з прав людини.

18-19 лютого 2010 року в місті Інтерлакен (Швейцарія) проведено Інтерлакенську конференцію високого рівня щодо майбутнього Європейського суду з прав людини. Конференцією було прийнято спільну декларацію [33].

Під час головування в Комітеті міністрів Ради Європи Туреччини була організована конференція високого рівня щодо майбутнього Суду в місті Ізмірі 26-27 квітня 2011 року. За результатами конференції було прийнято декларацію 2011 року [34].

Конференція високого рівня щодо майбутнього Європейського суду з прав людини була організована Сполученим Королівством у місті Брайтоні під час британського головування в Комітеті міністрів Ради Європи. На конференції прийнято Брайтонську декларацію 2012 року [35].

7-8 квітня 2014 року в місті Осло відбулася конференція щодо довгострокового майбутнього Європейського суду з прав людини. Матеріали конференції викладені в окремому виданні та стали частиною процесу реформування Європейського суду з прав людини [36].

26-27 березня 2015 року в місті Брюссель відбулася конференція високого рівня на тему «Імплементация Європейської конвенції з прав людини – наша спільна відповідальність». За результатами конференції було прийнято Брюссельську декларацію [37].

В місті Копенгаген 12-13 квітня 2018 року під час головування в Комітеті міністрів Данії відбулася шоста конференція високого рівня щодо реформування системи Конвенції. За результатами конференції було прийнято Копенгагенську декларацію 2018 року [38].

Зазначені конференції призвели до прийняття Протоколів 15 і 16 до Конвенції. Протокол № 15, прийнятий у 2013 році, містить посилання на принцип субсидіарності та доктрину свободи розсуду в преамбулу Конвенції про захист прав людини в основоположних свободах; він також скорочує з 6 до 4 місяців час, протягом якого заява має бути подана до Європейського суду з

прав людини після остаточного національного рішення. У 2013 році також було прийнято Протокол № 16, який дозволив вищим національним судам і трибуналам звертатися до Європейського суду з прав людини з проханням надати консультативні висновки з важливих питань, що стосуються застосування чи тлумачення окремих прав і свобод, які визначені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод або протоколах до неї. Протокол № 16 є факультативним [39].

Серед основних міжнародних нормативно-правових актів Європейського суду з прав людини, які забезпечують механізм виконання його рішень, слід зазначити: регламент Європейського суду з прав людини; Статут співробітництва мережі вищих судів (Cooperation Charter of the Superior Courts Network) та правила експлуатації мережі вищих судів (Operational Rules of the Superior Courts Network).

В Регламенті Європейського суду з прав людини зазначено, що рішення Суду по суті мають декларативний характер. Загалом, передусім зацікавлена держава під наглядом Комітету міністрів має вибирати індивідуальні та загальні заходи, які будуть використані для виконання своїх зобов'язань відповідно до статті 46 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», у випадку, коли такі засоби, сумісні з висновками, викладено в рішенні Європейського суду з прав людини. На практиці це означає, що лише за певних особливих обставин Європейський суд з прав людини визнає доцільним вказати державі-відповідачу тип заходів, які можуть бути вжиті, щоб покласти край ситуації, яка призвела до встановлення порушення, крім виплати грошових сум у вигляді справедливої сатисфакції за статтею 41. Найчастіше це відбувається у справах, де порушуються системні проблеми, зокрема пілотні рішення. Будь-яке питання щодо того, чи виконав Уряд-відповідач свої зобов'язання, викладені в остаточному рішенні Європейського суду з прав людини, розглядається Комітетом міністрів і, якщо необхідно, самим Європейським судом з прав людини (пункти 3-5 статті 46 Конвенції) [40].

Мережа вищих судів (SCN) офіційно була запущена 5 жовтня 2015 року в Страсбурзі. Хоча загальна мета Мережі вищих судів полягає в збільшенні діалогу та реалізації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, операційна мета полягає у створенні практичних і корисних засобів обміну відповідною інформацією щодо прецедентного права Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та пов'язаних з нею питань. Вважалося доцільним розпочати спочатку тестування, щоб краще визначити очікування, потреби та проблеми. Також було визнано доцільним завершити етап тестування з обмеженою кількістю судів, зокрема вищих судів приймаючої держави. Відповідно, 5 жовтня 2015 року було підписано меморандум про взаєморозуміння з Касаційним судом і Державною радою Французької Республіки. Таким чином було запущено Мережу вищих судів [41].

Основні принципи Мережі вищих судів (SCN) викладені в Статуті співробітництва мережі вищих судів (Cooperation Charter of the Superior Courts Network). Процес функціонування Мережі регламентують правила експлуатації мережі вищих судів (Operational Rules of the Superior Courts Network). Вони постійно розвиваються та вдосконалюються в консультаціях із судами-членами. Станом на 06 липня 2022 року судами-членами Мережі вищих судів є 102 суди з 45 держав. Судами-членами Мережі від України є Верховний Суд та Конституційний Суд [42].

Ключовими нормативно-правовими актами Комітету міністрів, що забезпечують діяльність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, є: правила (регламент) Комітету міністрів про контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини та умов мирного врегулювання; рішення Комітету міністрів Ради Європи, винесені у результаті здійснення нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в окремих справах.

Комітет міністрів складається з міністрів закордонних справ 46 держав-членів Ради Європи або їхніх постійних представників у Страсбурзі. Комітет міністрів є керівним органом Ради Європи. Це водночас урядовий орган, де на

рівних обговорюються національні підходи до європейських проблем, і форум для пошуку колективних відповідей на ці виклики. Він є охоронцем фундаментальних цінностей Ради Європи та стежить за дотриманням державами-членами своїх зобов'язань.

Роль і функції Комітету міністрів описані в Розділі IV Статуту Ради Європи. Комітет міністрів збирається на рівні міністрів і заступників. Комітету міністрів допомагають Бюро та допоміжні групи, які регулярно зустрічаються для детального розгляду певних питань перед прийняттям рішень. Ці допоміжні групи є неформальними робочими структурами і не мають повноважень приймати рішення. Вони готують рішення для ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи.

Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини консультує та надає допомогу Комітетові міністрів щодо здійснення наглядової функції за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Він також надає підтримку державам-членам для досягнення повного, ефективного та швидкого виконання судових рішень. Відповідно до правил Комітету міністрів з нагляду за виконанням судових рішень та додаткових вказівок, що містяться в методах його роботи, Департамент забезпечує ретельний і безперервний контроль за ходом виконання всіх справ, незалежно від процедури нагляду (стандартний або розширений).

Комітет міністрів здійснює нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини відповідно до вимог статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11. Ця робота проводиться в основному на чотирьох регулярних засіданнях щороку. Основною функцією Комітету міністрів є забезпечення виконання державами-членами остаточних рішень Європейського суду з прав людини. Комітет завершує кожну справу прийняттям остаточної резолюції. У деяких випадках приймаються проміжні резолюції. Обидва види резолюцій є публічними та оприлюднюються на сайті Ради Європи.

Здійснення повноважень Комітету міністрів, згідно з пунктами 2-5 статті 46 і пунктом 4 статті 39 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, регулюється Правилами Комітету міністрів про контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини та умов мирного врегулювання. Якщо інше не передбачено цими Правилами, під час виконання цих повноважень застосовуються загальні правила процедури засідань Комітету міністрів та заступників міністрів [43].

Н. Блажівська зазначає, що: «Комплексний вплив практики Європейського суду з прав людини повинен кореспондувати і законодавчим змінам для ефективного виконання зобов'язань України в рамках положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що потребує конкретних та негайних кроків, виходячи з того, що судова практика є динамічною. Вона потребує відповідних стандартів, де найголовнішим стандартом є саме виконання державою судового рішення» [44, с. 226].

На відміну від права наднаціональних організацій, Конвенція про захист прав людини не призначена для прямого втручання у національну правову систему. Вона займає нейтральну позицію щодо національних правових систем. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод сама собою не передбачає внутрішньодержавних механізмів забезпечення своєї юридичної сили. Такі механізми мають утворювати держави-учасниці. Вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод потребують стороннього забезпечення. Відповідно, механізми інтеграції приписів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в правові системи різних держав є неоднаковими.

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в кожній країні Ради Європи має свої особливості та включає аспекти державного управління. В Україні механізм виконання рішення Європейського суду з прав людини закріплено у нормативно-правових актах різної юридичної сили та сфери застосування. Особливістю нормативно-правового забезпечення українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є

наявність спеціалізованих законів та підзаконних нормативно-правових актів у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини. До цієї групи нормативно-правових актів можна віднести: Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [15]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини» від 29 квітня 2004 року № 553 [20]; «Положення про урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини» № 431 від 10 вересня 2014 року [21]; Постанову Кабінету міністрів України «Про деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини» від 16 вересня 2015 року № 703 [22]; Постанову Кабінету міністрів України «Про утворення комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини» № 258 від 01 квітня 2020 року [23].

Національний механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини сформований Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» відображено у вигляді таблиці (табл. 1.1).

В преамбулі до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначено, що: «цей закон є спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України» [15].

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини
відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування
практики Європейського суду з прав людини»*

*Джерело: [15].

	Рішення Європейського суду з прав людини			Контроль за виконанням рішень Суду
	Виплата справедливої сатисфакції	Виконання додаткових заходів індивідуального характеру	Виконання заходів загального характеру	
Державна інституція, відповідальна за виконання	Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини	Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини	Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини	Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини
	Державна виконавча служба	Прем'єр-міністр	Кабінет Міністрів	
		Органи виконавчої влади відповідно до розподілу функціональних обов'язків	Органи виконавчої влади відповідно до розподілу функціональних обов'язків	
Державна Казначейська служба України	Суди		Верховна Рада України	
			Верховний Суд	

Як зазначає Д. Супрун, «...наявність такого спеціального Закону ставить Україну на умовне перше місце серед європейських країн у питанні законодавчого забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини та переконливо підтверджує прагнення України до європейської інтеграції в питаннях судочинства та захисту прав людини» [45, с. 26].

Однак аналіз норм зазначеного Закону та практики його застосування вказує на те, що значна частина з них є формальними, декларативними та такими, що не узгоджуються з іншими нормативно-правовими актами національного законодавства.

На думку В. Завгороднього, у законодавстві України потребують уточнення повноваження та правовий статус суб'єктів імплементації рішень Європейського суду з прав людини та закріплення переліку заходів загального характеру, які потрібні для усунення причин подання громадянами України до

Європейського суду з прав людини скарг проти України з підстав, які вже були предметом розгляду у Європейському суді з прав людини та не є системними. Дискусійними є деякі визначені в Законі функції органу представництва. Так, наприклад, згідно з ч. 2 статті 11 Закону, функція контролю за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні, покладається на орган представництва. Проте в ч. 3 цієї ж статті зазначається, що: «в рамках здійснення контролю орган представництва має право лише отримувати інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру». Отже, постає питання, чи виконує реально орган представництва контрольну функцію з огляду на лише на його можливості отримання інформації від відповідних суб'єктів реалізації додаткових заходів індивідуального характеру та відсутність у нього повноважень, що надають можливість застосувати владно-примусові чи оперативні заходи, які спрямовуються на приведення дій підконтрольного суб'єкта у відповідність до прийнятих рішень або норм закону. З огляду на правовий статус органу представництва, він не може аналогічно впливати на суд або адміністративний орган, що здійснює повторний розгляд справи в межах реалізації додаткових заходів індивідуального характеру, а отже, визначення в Законі функції контролю в органу представництва є недоречним [46].

01 квітня 2020 року Кабінетом Міністрів України прийнята постанова «Про утворення комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини», що стало черговим свідченням актуальності теми ефективності виконання Україною відповідних рішень. Утворення Комісії з питань виконання рішень та Європейського суду з прав людини є одним з кроків для забезпечення ефективної взаємодії органів державної влади та неурядових організацій задля своєчасного та повного виконання рішень Європейського суду з прав людини. До складу комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини поряд з представниками урядових установ

також включено представників неурядових організацій – представника Української Гельсінської спілки з прав людини, представника Харківської правозахисної групи та представника Представництва Європейського Союзу в Україні (за їхньої згоди) [47].

За умови ефективної діяльності Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини якість виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо усунення виявлених Європейським судом з прав людини недоліків системного характеру в частині внесення змін до чинного законодавства і практики його застосування та забезпечення професійної перепідготовки осіб, що беруть безпосередню участь у застосуванні на практиці положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і відповідних практик Європейського суду з прав людини, значно покращиться. Це, своєю чергою, сприятиме підвищенню рівня довіри громадян до органів публічного управління та судової системи України.

Водночас в Україні діяльність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини забезпечує значна кількість нормативно-правових актів загального характеру, до яких слід віднести такі: Конституція України [8]; Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколів до неї» [9]; Закон України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [10]; Кримінально-процесуальний кодекс України [11]; Цивільно-процесуальний кодекс України [12], Господарсько-процесуальний кодекс України [13], Кодекс адміністративного судочинства України [14]; Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [16]; Закон України «Про виконавче провадження» [17]; «Інструкція з організації примусового виконання рішень» № 512/5 від 02 квітня 2012 року [18]; Указ Президента України від 25 червня 2002 року № 581 «Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час розгляду справ у закордонних юрисдикційних органах» [19]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної

стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року» № 1218 від 30 вересня 2020 року [24]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржником за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року» від 17 березня 2021 року № 210 [25].

Проаналізувавши зазначені нормативно-правові акти, можна схематично відобразити нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, згрупувавши нормативно-правові акти за суб'єктами видання, сферою застосування та юридичною силою (рис. 1.2).

В. Завгородній зазначає, що: «...у нормативно-правових актах, які регламентують діяльність деяких державних органів та служб, що є потенційними порушниками конвенційних прав, відсутні норми, які б зобов'язували їх враховувати правові позиції Європейського суду з прав людини у своїй діяльності. До таких актів належать Кримінально-виконавчий кодекс України та Закон України «Про прокуратуру», що потребують відповідного доповнення» [48].

Комітетом з юридичних питань і прав людини Парламентської асамблеї Ради Європи у своїй доповіді «Забезпечення життєздатності Страсбурзького суду: структурні недоліки в державах-учасниках» пропонується розширити повноваження парламентських комітетів із правових питань (правосуддя) відповідних держав-учасниць, а саме – надати цим комітетам право «контролювати діяльність органів виконавчої влади, відповідальних за виконання рішень Європейського суду з прав людини, розробляти спеціальні засоби (організаційні та правові), впливати на уряди держав-учасниць у зв'язку з порушеннями, що відбуваються, зокрема у разі затримки виконання рішень Страсбурзького суду» [49].

Однак, незважаючи на велику кількість національних нормативно-правових актів, зокрема спеціальних, практика наочно демонструє, що існують

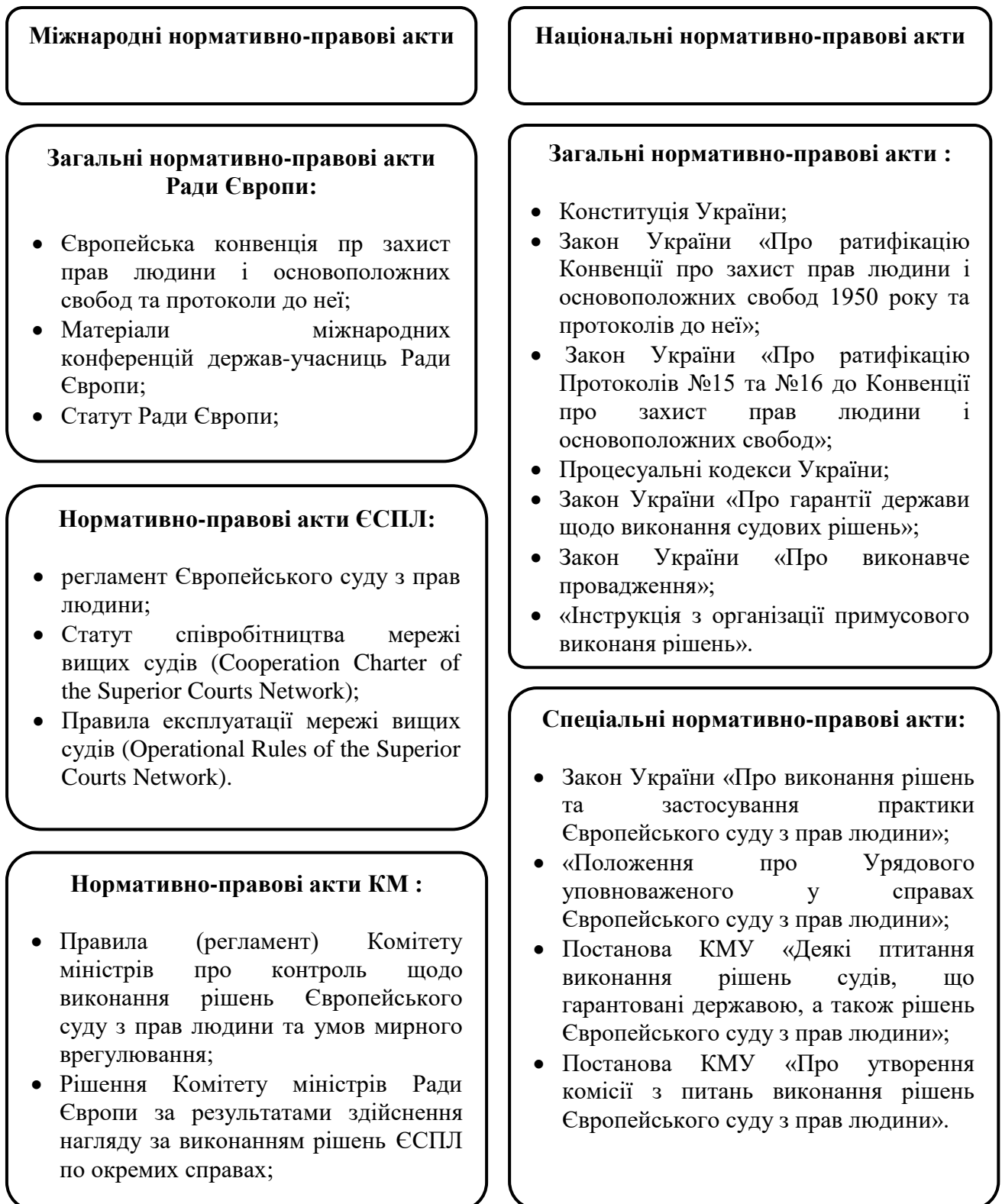

Рис 1.2. Нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини*

*Джерело: сформовано автором.

значні проблеми у належному виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Частина рішень не виконується зовсім, деякі рішення виконуються частково або невчасно, не вживаються необхідні заходи загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке існувало до правопорушення, констатованого в рішенні Європейського суду з прав людини. Практично відсутній національний контрольний механізм за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Суттєвим недоліком нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є відсутність у деяких нормативно-правових актах, які регламентують діяльність певних державних служб та органів, які є потенційними порушниками конвенційних прав, норм, які б зобов'язували їх враховувати правові позиції Європейського суду з прав людини у своїй діяльності. До таких нормативно-правових актів належать: Кримінально-виконавчий кодекс України [50], Закон України «Про прокуратуру» [52], Закон України «Про Національну поліцію» [52], Закон України «Про Державне бюро розслідувань» [53], Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [54], Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [55] тощо. Доцільно внести зміни в національне законодавство в частині запровадження відповідальності державних органів та їхніх посадових осіб за неналежне виконання та невиконання рішень Європейського суду з прав людини. Приведення у відповідність національного законодавства до вимог Конвенції та практики Суду є першочерговим завданням Верховної Ради України. Це завдання найбільш ефективно реалізує комітет Верховної Ради України, наділений широкими повноваженнями щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, який варто створити.

1.3. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини

Дослідження існуючого в Україні механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, порівняння українського національного механізму з відповідними механізмами таких європейських країн, які відомі високим рівнем розвитку національних інституцій захисту прав людини та ефективним виконанням рішень Європейського суду з прав людини, дасть можливість удосконалити наявний національний механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини. Організація ефективного процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини є одним з найбільш важливих питань у процесі інтеграції України у Європейський Союз та імплементації європейських цінностей із захисту прав людини та основоположних свобод, оскільки від ефективності організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини насамперед суттєво залежать перспективи розвитку держави та суспільства загалом.

Розглянемо структурно-функціональні моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у двох європейських країнах зі сталою демократією – Великобританії та Німеччини, одна з яких – Великобританія – є засновником інституцій Ради Європи і країн на посткомуністичному просторі: Чеської та Словацької Республік. Їх моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини спрямовані на пріоритетне забезпечення основних прав і свобод людини, а також розвиток демократії та верховенства права. Зарубіжний досвід функціонування різноманітних моделей організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини дозволить визначити умови для ефективного вирішення проблематики в організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, забезпечить ефективне виконання рішень Європейського суду з прав людини і реальний захист прав та свобод людини.

У парламенті Великобританії функціонує об'єднаний комітет з прав людини, що складається з дванадцяти членів, призначених як з палати громад, так і з палати лордів, які розглядають питання, пов'язані з правами людини у

Великобританії. Робота Комітету включає вивчення кожного урядового законопроекту щодо його сумісності з правами людини. Комітет також уважно вивчає реакцію уряду на судові рішення, що стосуються прав людини, та дотримання Великобританією своїх зобов'язань з прав людини, що містяться в низці міжнародних договорів.

Об'єднаний комітет уповноважений проводити спеціальні розслідування, під час яких він обирає власні предмети розслідування та збирає докази від широкого кола груп та осіб, які мають відповідний досвід та зацікавленість. Комітет зобов'язаний звітувати перед парламентом про будь-який наказ про виправлення, виданий відповідно до Закону про права людини 1998 року. Наказ про виправлення є формою делегованого законодавства. Накази про виправлення мають на меті виправити порушення прав людини, виявлені національними судами або Європейським судом з прав людини, між законодавством Великобританії та практикою Європейського суду з прав людини [56].

Відповідно до Регламенту Комітет має повноваження викликати осіб, витребувати документи та записи, засідати, незважаючи на будь-яку перерву в роботі Палат, засідати в різних місцях, призначати спеціалістів-консультантів для надання інформації, яка є недоступною, або для роз'яснення складних питань у межах компетенції комітету [57].

Організацію процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини у системі Кабінету Міністрів Великобританії забезпечують Міністерство юстиції та Комісія рівності і прав людини – виконавчий позавідомчий державний орган Великобританії, акредитований Організацією Об'єднаних Націй як А-статус Національного інституту з прав людини.

Комісія з питань рівності і прав людини є національним органом з питань рівності Великобританії. Створена відповідно до Закону «Про рівність» від 2006 р., працює незалежно від уряду відповідно до рамкового документу, в якому викладаються відносини з урядом [58].

Комісія рівності і прав людини та Міністерство юстиції у своїй діяльності щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини підзвітні парламенту – об'єднаному комітету з прав людини [59].

До завдань Міністерства юстиції щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини входять: координація виконання рішень Європейського суду з прав людини і забезпечення доступу до інформації про виконання рішень [60]; координація з підготовки універсального періодичного огляду для Організації Об'єднаних Націй, що містить інформацію з виконання рішень Європейського суду з прав людини і діяльності Комісії рівності і прав людини [61].

За результатами аналізу завдань окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Великобританії можна схематично зобразити структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Великобританії (рис.1.3).

Повноваження Комісії рівності і прав людини щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини викладені в Законі «Про рівність» від 2006 року та полягають у: наданні юридичної допомоги в межах компетенції; представництві осіб у судовому процесі, перевіряючи дотримання прав людини; зверненні до суду щодо скасування незаконних актів; проведенні розслідування, наданні оцінки діяльності установ; інформуванні населення про свої права та обов'язки; підготовці установчих й нормативних кодексів практики, стимулюванні належної практики; надаванні грантів. Відносини з аналогічними Комісіями з прав людини в Шотландії і Північній Ірландії врегульовані Меморандумом про взаєморозуміння [62].

У жовтні 2000 року у Великобританії набув чинності Закон «Про права людини» від 1998 року. Закон «Про права людини» від 1998 року встановлює основні права та свободи, на які має право кожен житель Великобританії. Він включає права, викладені в Європейській конвенції з прав людини, у внутрішнє британське законодавство.

Закон «Про права людини» від 1998 року визначає усі права людини в серії «статей». Кожна стаття стосується окремого права. Усі вони взяті з Європейської конвенції з прав людини і широко відомі як «конвенційні права»:

Стаття 2: Право на життя;

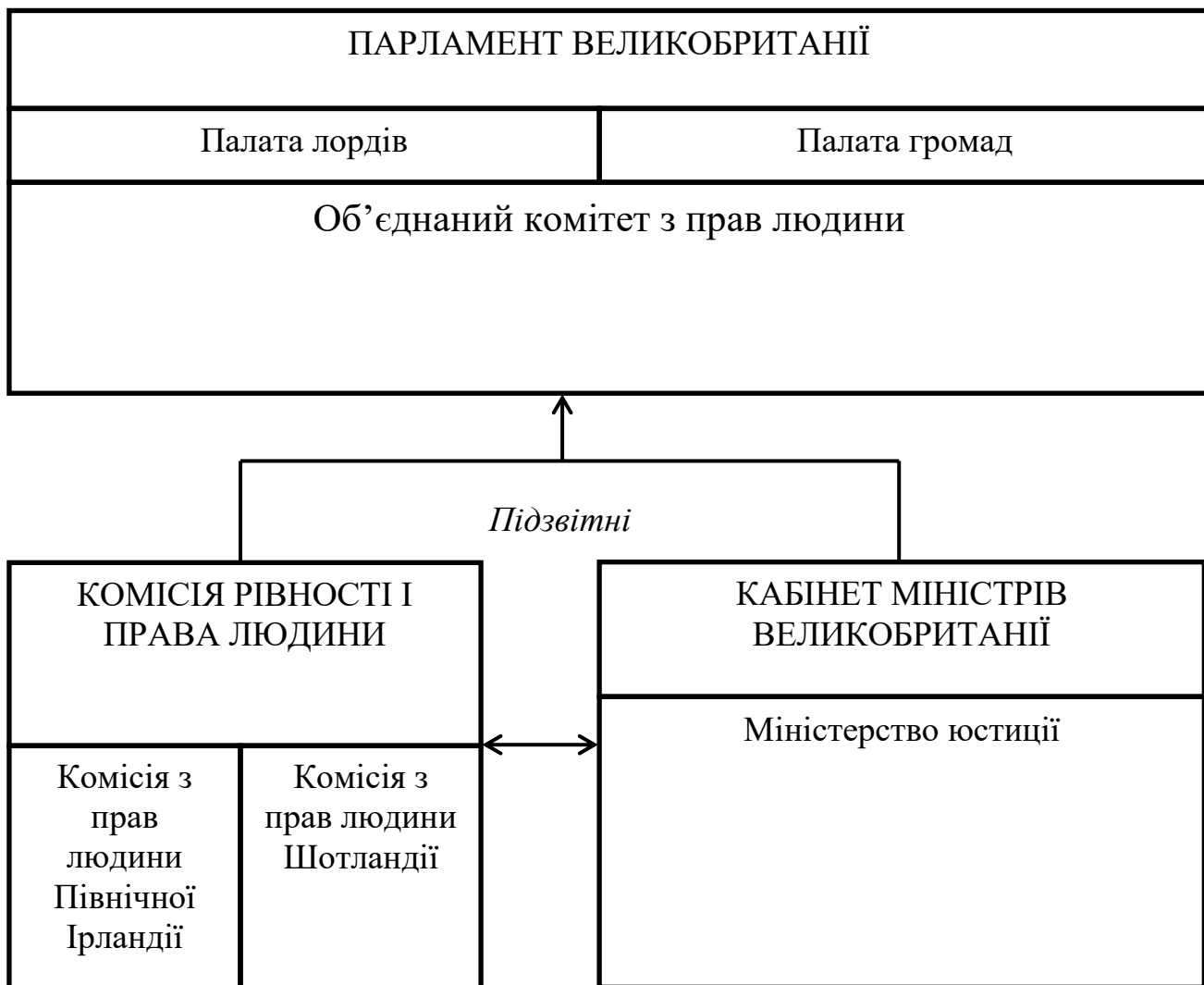

Рис. 1.3. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Великобританії*

*Джерело: сформовано автором.

Стаття 3: Свобода від тортур і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження;

Стаття 4: Свобода від рабства та примусової праці;

Стаття 5: Право на свободу та недоторканність;

Стаття 6: Право на справедливий суд;
Стаття 7: Жодного покарання без закону;
Стаття 8: Повага до вашого приватного та сімейного життя, житла та листування;
Стаття 9: Свобода думки, переконань і релігії;
Стаття 10: Свобода вираження поглядів;
Стаття 11: Свобода зібрань і асоціацій;
Стаття 12: Право на шлюб і створення сім'ї;
Стаття 14: Захист від дискримінації щодо цих прав і свобод;
Протокол 1, стаття 1: Право на мирне володіння своїм майном;
Протокол 1, стаття 2: Право на освіту;
Протокол 1, стаття 3: Право брати участь у вільних виборах;
Протокол 13, стаття 1: Скасування смертної кари.

Статті 1 і 13 Європейської конвенції з прав людини в Законі «Про права людини» від 1998 року відсутні. Це тому, що, створивши Закон про права людини, Великобританія виконала ці права. Так, у статті 1 проголошено, що держави повинні забезпечувати права Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у своїй власній юрисдикції [63]. Закон про права людини є основним способом зробити це для Великобританії. Стаття 13 гарантує, що у разі порушення прав людей вони можуть отримати доступ до ефективних засобів правового захисту. Це означає, що вони можуть передати свою справу до суду для винесення рішення [64]. Закон про права людини створений для того, щоб забезпечити це.

Закон «Про права людини» від 1998 року має три основні наслідки. Він вводить права, викладені в Європейській конвенції з прав людини, у внутрішнє британське законодавство. Це означає, що якщо права людини британського громадянина були порушені, він може подати справу до британського суду замість того, щоб шукати справедливості в Європейському суді з прав людини у Страсбурзі (Франція). Закон вимагає від усіх державних органів (наприклад, судів, поліції, місцевих органів влади, лікарень і державних шкіл) та інших

органів, які виконують державні функції, поважати та захищати права людини. Нові закони відповідають правам, передбаченим Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. На практиці це означає, що парламент майже завжди забезпечуватиме відповідність нових законів правам, викладеним у Європейській конвенції з прав людини (хоча, зрештою, парламент є сувереном і може ухвалювати закони, які є несумісними). Суди також, де це можливо, тлумачать закони таким чином, щоб це було сумісно з правами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [65].

У Федеративній Республіці Німеччина немає уповноваженого з прав людини чи правозахисника як спеціального державного органу, що відповідає за захист прав людини.

Захист прав людини в принципі є обов'язком судів. Згідно з правовою системою Німеччини, кожна людина в принципі може і зобов'язана самостійно заявляти про порушення своїх прав у суді. Частина 4 статті 19 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина гарантує судовий захист у кожному випадку, коли чийсь права порушуються державними органами [66].

Однак, окрім судів, у Німеччині також існує велика кількість урядових і неурядових органів і організацій, які прямо чи опосередковано виступають на захист прав людини – або приймаючи та розглядаючи конкретні скарги, або проводячи кампанію в суді та на політичному рівні для сприяння повазі до прав людини. До них належать, наприклад, петиційні комісії чи омбудсмени. Такі органи часто називають «омбудсменами». На європейському рівні також є такі органи [67].

В Німеччині в системі Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів діє Управління Уповноваженого федерального уряду з прав людини Німеччини, яке здійснює моніторинг виконання рішень Європейського суду з прав людини і щорічно готує та подає до Бундестагу письмові звіти щодо прецедентного права: про судову практику Європейського суду з прав людини і реалізацію його рішень у справах проти Німеччини та про судову практику Європейського суду з прав людини і реалізацію його рішень у

справах проти інших країн за участю Німеччини [68].

На додаток до цих національних і міжнародних установ, неурядові організації відіграють особливо важливу роль у захисті прав людини в країні та за кордоном. Вони мають зростаючий вплив у всьому світі; їх кількість за останні десятиліття значно зростає. Вони не лише допомагають в окремих випадках конкретних порушень прав людини, а й роблять інший важливий внесок у захист прав людини. Таким чином вони сприяли тому, що за останні кілька десятиліть ця тема привернула більше уваги громадськості та була значно вдосконалена. Федеральний уряд надає велике значення співпраці з неурядовими організаціями.

На політичному рівні також існують різні органи, які займаються правами людини. Наприклад, Уповноважений федерального уряду з питань політики прав людини та гуманітарної допомоги Федерального міністерства закордонних справ бере участь у двосторонніх і багатосторонніх діалогах з прав людини [69]. У Бундестазі Німеччини питаннями прав людини займається Комітет з прав людини та гуманітарної допомоги [70]. Проте, на відміну від «омбудсменів» чи неурядових організацій, ці органи зазвичай не займаються конкретними запитами чи скаргами.

У грудні 2000 року Бундестаг Німеччини одноголосно проголосував за заснування незалежного інституту прав людини, який розпочав свою роботу як Німецький інститут прав людини навесні 2001 року, щоб надати захисту прав людини відповідну вагу та вивести його на інший рівень [71].

Німецький інститут прав людини є незалежною національною правозахисною установою Німеччини. Він працює над тим, щоб Німеччина поважала та заохочувала права людини в країні та за кордоном. Інститут також супроводжує та контролює виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права людей з інвалідністю та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини та створив для цього відповідні органи моніторингу.

Інститут займається лише правами людини та є політично незалежним. З 2015 року «Акт про правовий статус і завдання Німецького інституту прав

людини» регулює правовий статус, завдання та фінансування інституту. Він організований як некомерційна асоціація та фінансується Бундестагом Німеччини та – для окремих проектів – зі сторонніх фондів [72].

В. Завгородній зазначає, що: «Німеччина вважає за необхідне виконувати не тільки рішення Європейського суду з прав людини, що винесені стосовно неї, а також вважає за необхідне інтегрувати у свою правову систему рішення щодо інших країн. У Німеччині процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини у цілому формалізовані законодавчими і підзаконними актами, що визначають компетенцію і порядок роботи різних органів влади, однак спеціального закону, в якому б були зведені всі норми, які стосуються виконання рішень Європейського суду з прав людини, у Німеччині немає. Найбільш детально врегульовано питання виплати компенсацій. Також є норми, що визначають порядок перегляду вироків і адміністративних рішень, якщо у справі було винесено рішення Європейського суду з прав людини. Порядок перегляду судових рішень у цивільних та інших категоріях справ наразі не врегульовані» [73].

У Німеччині механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини має певні особливості, зумовлені її державно-правовим устроєм. Німеччина є федерацією, що зумовлює розподіл компетенції і відповідальності щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини між органами влади земель і федеративними органами. Німеччина – парламентська республіка, у зв'язку з чим представницький орган влади (Бундестаг) має виключні повноваження щодо контролю за діяльністю органів виконавчої влади. Велику роль у правовій системі Німеччини відведено Конституційному Суду. Він має право перевіряти конституційність не тільки законів, але і підзаконних актів та правозастосовної практики судових і виконавчих органів всіх рівнів. У правовій системі Німеччини Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і рішенням Європейського суду з прав людини надано статус федеральних законів.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів індивідуального характеру в Німеччині здійснює відповідний орган влади, який своїми діями порушив права і свобод заявника. Зазначений орган влади за бажанням заявника повинен переглянути своє рішення у певній справі. Перегляду підлягають адміністративні чи судові рішення. Додатковою гарантією заявника є його право на звернення до Конституційного суду, у випадках коли він не погоджується з результатами перегляду та вважає, що заходи, вжиті органом влади, не призвели до повного захисту його прав і свобод.

Функцію контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини здійснюють різні органи. Бундестаг контролює реалізацію заходів загального характеру органами виконавчої влади через парламентські запити і слухання. Бундестаг практикує роботу із запитами щодо виконання конкретних рішень Європейського суду з прав людини і розвитку загальної системи виконання рішень Європейського суду з прав людини. Контроль за реалізацією заходів загального характеру та за виплатою компенсацій здійснює Уповноважений федерального уряду з прав людини Німеччини, який діє при Міністерстві юстиції.

Контроль за виконанням індивідуальних заходів здійснює Конституційний Суд, який за запитом заявника може скасувати рішення суду нижчої інстанції чи органу, що переглянув справу заявника у зв'язку з рішенням Європейського суду з прав людини. Також Конституційний Суд здійснює контроль за реалізацією заходів загального характеру, оскільки він має повноваження вирішувати колізій між міжнародними правовими нормами і національними законами та наділений повноваженнями перевіряти правозастосовну практику, зокрема щодо її відповідності конституційному принципу «дружелюбності міжнародному праву» [74].

За результатами аналізу завдань окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Німеччини можна схематично

зобразити структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Німеччини (рис. 1.4).

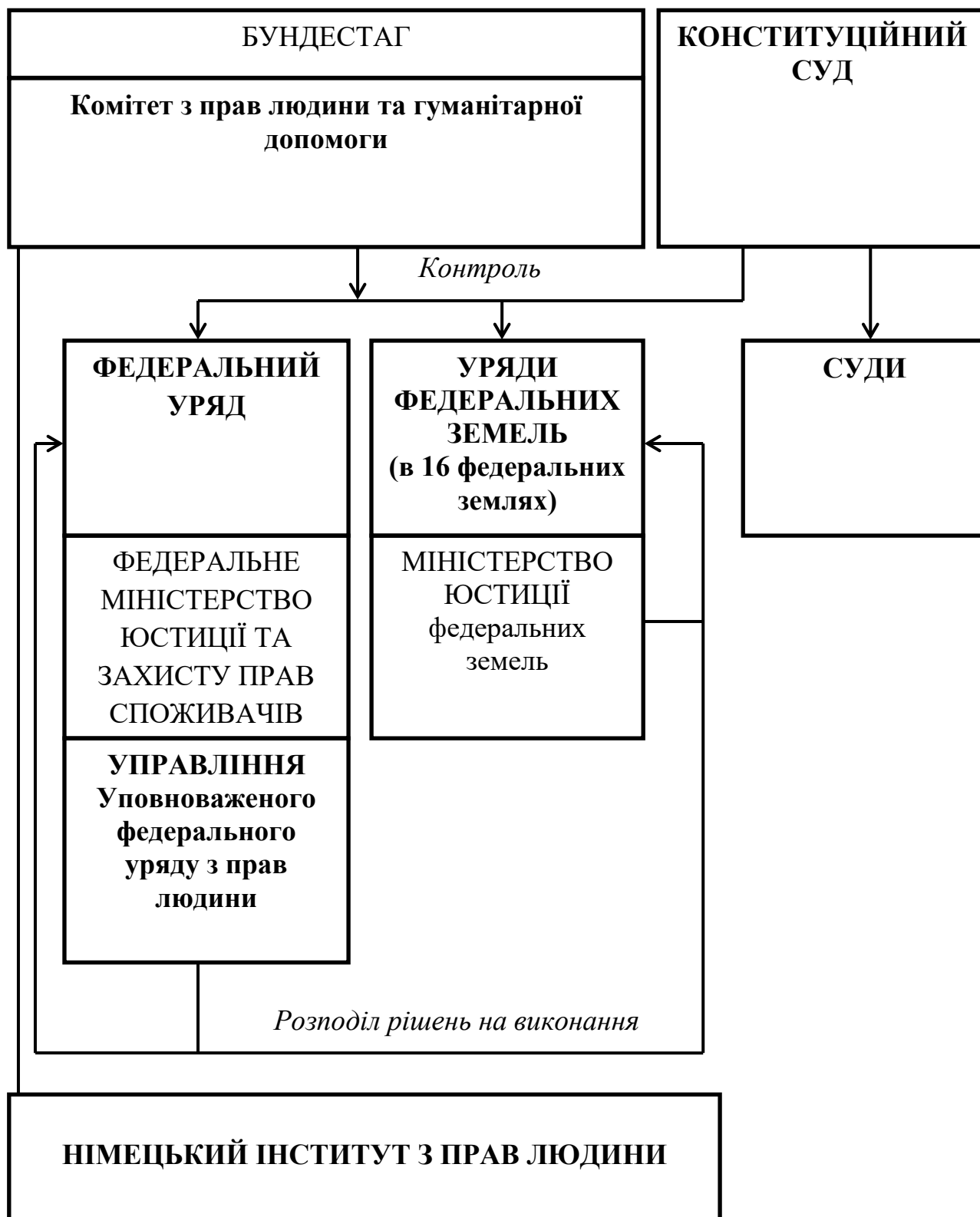

Рис.1.4. Структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Німеччині*

*Джерело: сформовано автором.

В Чеській Республіці у складі міністерства юстиції Чеської Республіки діє Урядовий представник Чеської Республіки в Європейському суді з прав людини який, зокрема: формує концепцію заходів, необхідних для виконання рішень Європейського суду з прав людини, включаючи законодавчі зміни, пропонує процедуру їх втілення і координує зауваження Комітету міністрів щодо цих заходів і вживає інші заходи загального характеру [75].

Діяльність Урядового Уповноваженого включає інші види діяльності, які прямо чи опосередковано впливають із зобов'язань Чеської Республіки щодо міжнародних конвенцій у сфері прав людини. Офіс Урядового Уповноваженого надає інформацію про юриспруденцію Європейського суду з прав людини іншим департаментам Міністерства юстиції або іншим зацікавленим сторонам з Департаменту юстиції. Коментує законопроекти, особливо щодо їх можливої суперечності з деякими положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Він також ініціює вжиття заходів, спрямованих на забезпечення відповідності правового порядку Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, як «ex post» (після факту порушення), у випадку рішень Європейського суду з прав людини, які констатують порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Чеською Республікою, так і «ex ante» (до факту порушення) на основі поточного моніторингу та аналізу практики діяльності Європейського суду з прав людини щодо інших країн. З цією метою можна послатися на діяльність Колегії експертів щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини і імплементації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Співробітники Урядового Уповноваженого також проводять лекції про юриспруденцію Європейського суду з прав людини та інші міжнародні зобов'язання Чеської Республіки у сфері прав людини для суддів, прокурорів та інших експертів. Унікальним заходом є також залучення Урядового Уповноваженого до дискусій щодо реформування системи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які проводяться в Раді Європи. Офіс Урядового Уповноваженого надає та публікує переклади рішень

Європейського суду з прав людини, які були винесені проти Чеської Республіки, та деяких інших рішень. Він також публікує свій щоквартальний Інформаційний бюлетень [76], який містить анотації щодо важливого останнього прецедентного права Європейського суду з прав людини. Переклади та анотації також доступні в чеській базі даних юриспруденції Європейського суду з прав людини [77]. Також доступні річні звіти [78] про розгляд скарг, поданих проти Чеської Республіки до Європейського суду з прав людини, а також повідомлень і скарг, поданих до інших міжнародних органів контролю за правами людини [79].

Комітет міністрів Ради Європи наглядає за виконанням рішень Європейського суду з прав людини (а також за мирним урегулюванням скарг). Чеська Республіка інформує його про виконання безпосередніх зобов'язань, що випливають із рішення Європейського суду з прав людини (виплата суми справедливої сатисфакції або в рамках мирового врегулювання справи), однак Комітет міністрів також запитує інформацію про загальні заходи, спрямовані на усунення ризиків порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з тієї самої причини, з якої щойно було засуджено державу. Таким чином, справа завершується лише тоді, коли Комітет міністрів прийме остаточну резолюцію щодо виконання всіх зобов'язань, що випливають із рішення Європейського суду з прав людини.

На всіх цих етапах Урядовий Уповноважений діє, як правило, самостійно, в межах, установлених урядом, у більш серйозних випадках – за попередньою згодою уряду або Міністра юстиції. Думки уряду обробляються у співпраці з відповідними органами, подібно до висновку про примирення зі скаржником. Незважаючи на те, що представник уряду та його офіс мають певний ступінь незалежності, вони, звичайно, не працюють у вакуумі та поважають політичну відповідальність уряду за управління та виконання державного бюджету. Він також регулярно інформує уряд про стан розгляду скарг проти Чеської Республіки [80].

Дорадчим органом при урядовому уповноваженому для представництва Чеської Республіки в Європейському суді з прав людини є Колегія експертів з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та імплементації Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Колегію експертів було створено, серед іншого, у відповідь на зобов'язання посилити імплементацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на національному рівні, яке країни-члени Ради Європи взяли на конференції високого рівня «Імплементація Європейської конвенції про захист Права: наша спільна відповідальність», яка відбулася під егідою Ради Європи в березні 2015 року в Брюсселі. Колегія експертів складається з представників усіх міністерств, обох палат парламенту Чеської Республіки, Верховних судів, прокуратури, Управління громадського захисника прав, наукових кіл та громадянського суспільства. Перше засідання Колегії експертів відбулося 10 листопада 2015 року. Колегія експертів збирається відповідно до рішень Європейського суду з прав людини, як правило, раз на 6-12 місяців. Завдання Колегії експертів полягає в аналізі рішень Європейського суду з прав людини, винесених у процесі проти Чеської Республіки, та формуванні рекомендацій компетентним органам щодо прийняття загальних заходів для виконання цих рішень, що попередить повторні подібні порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у майбутньому. Місія Колегії експертів також полягає в розгляді окремих рішень Європейського суду з прав людини, винесених у справах проти інших держав-членів Ради Європи, з точки зору їхнього впливу на Чеську Республіку. Метою діяльності Колегії є сприяння ефективному виконанню рішень Європейського суду з прав людини та підвищення обізнаності компетентних органів про зобов'язання, що виникають для Чеської Республіки відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Інша мета полягає у застосуванні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини у повсякденній практиці національних органів влади і, зрештою, у повній мірі

реалізації основних прав і свобод, які закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Додаткових протоколах до неї [81].

В Чехії також діє неурядова академічна організація – Чеський центр з прав людини та демократії, яка зосереджується на неупередженому професійному дослідженні тем, що стосуються захисту прав людини. Центр з прав людини та демократії відрізняється як від неурядових установ, так і від державних установ, що працюють у цій галузі. Центр з прав людини та демократії – це незалежна академічна установа, яка здійснює професійний моніторинг прав людини з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору. Центр з прав людини та демократії є членом Інститутів прав людини (Асоціація інститутів прав людини). Асоціація інститутів прав людини (АНРІ) – це міжнародна асоціація провідних дослідницьких установ з прав людини. Центр з прав людини та демократії спеціалізується поряд з іншим у напрямках: європейська система захисту прав людини; міжнародна політика, бізнес і права людини; Чеська Республіка і права людини [82].

Діяльність Центру з прав людини та демократії забезпечує команда експертів, які працюють в академічних, судових та інших установах Чеської Республіки. Кожна з них забезпечує один з тематичних напрямів, якими займається Центр з прав людини та демократії, і на які також поділяється тематика щомісячного Бюлетеня Центру з прав людини та демократії [83]. Це міжнародне кримінальне правосуддя, європейська система захисту прав людини, міжнародна політика та права людини, а також Чеська Республіка та права людини [84].

В Чеській Республіці значну роль у виконанні заходів індивідуального характеру відіграє Конституційний Суд. Він, окрім іншого, уповноважений розглядати скарги щодо порушення прав і свобод людини, які зумовлені рішеннями і діями органів влади. У зв'язку з цим Конституційний Суд є інстанцією, яку необхідно пройти перед зверненням до Європейського суду з прав людини.

Рішення Конституційного Суду є остаточними у судовій системі Чеської Республіки. Водночас чеське законодавство не передбачає можливості їх перегляду у цивільних і адміністративних справах, що утруднює виконання рішень Європейського суду з прав людини у деяких категоріях справ. Однак у законодавстві передбачено процедуру перегляду вироків по кримінальних справах, щодо яких є рішення Європейського суду з прав людини. Функцію відміни вироку і направлення справи на новий розгляд покладено також на Конституційний Суд. Перегляд справи здійснює нижчий суд відповідно до загальних правил судочинства [85].

Виконання заходів загального характеру в Чехії реалізується різними органами влади. Представник держави в Європейському суді з прав людини відповідальний за розробку рекомендацій заходів загального характеру. Для розробки рекомендацій він залучає різні органи державної влади, профспілки, асоціації юристів та інші громадські організації.

У Чехії створено механізм, спрямований на приведення законів та правозастосовної практики у відповідність зі стандартами Європейського суду з прав людини. До цього механізму залучено Конституційний Суд, який проводить моніторинг практики Європейського суду з прав людини і роз'яснює її зміст нижчим судам у вигляді рекомендацій. Урядового представника Чеської Республіки в Європейському суді з прав людини залучено до процесу законотворення, що забезпечує гармонізацію національного законодавства зі стандартами Європейського суду з прав людини. Парламент зобов'язаний отримувати висновки на кожен законопроект у Міністерства юстиції, структурним підрозділом якого є офіс Урядового представника.

Виконанням рішень Європейського суду з прав людини в Чехії контролює Конституційний Суд, який має повноваження розглядати справи про виконання органами влади Чехії міжнародних договорів. Чеська правова доктрина розглядає рішення Європейського суду з прав людини як невіддільну частину Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. З цього

впливає, що Конституційний Суд має повноваження розглядати справи про виконання органами влади Чехії рішень Європейського суду з прав людини.

Проаналізувавши завдання окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Чехії, можна схематично зобразити структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Чеській Республіці (рис.1.5).

Рис.1.5. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Чеській Республіці*

*Джерело: сформовано автором.

У Словацькій Республіці в складі Міністерства юстиції діє Канцелярія представника Республіки Словаччина у Європейському суді з прав людини. Відповідно до Організаційного кодексу 12/2016 Міністерства юстиції Словацької Республіки від 28 квітня 2016 р. № 41557/2016/100, поряд з іншими повноваженнями, вона керує представництвом Словацької Республіки в Європейському суді з права людини; укладає за згодою Міністра від імені Словацької Республіки з позивачем угоду про дружнє врегулювання; забезпечує і контролює належне виконання рішення суду; щорічно подає звіт уряду Словацької Республіки через Міністра про свою діяльність.

Представник Словацької Республіки у співпраці з Міністерством закордонних справ і європейських справ Словаччини звітує Комітетові міністрів Ради Європи про виконання рішення Європейського суду з прав людини і розвиток верховенства прав і свобод людини в Словацькій Республіці; представляє Міністру пропозиції про вжиття заходів щодо усунення повторюваних порушень Конвенції; представляє Міністру інформацію про зобов'язання Словацької Республіки, які виникають з рішення Європейського суду з прав людини або Комітету міністрів Ради Європи, включаючи виплату фінансової компенсації та інших пільг [86].

Заходи індивідуального характеру, визначені у рішеннях Європейського суду з прав людини, виконуються органами виконавчої та судової влади Словацької Республіки відповідно до їхньої компетенції. Ці заходи включають, насамперед, виплату справедливої компенсації, визначеної Європейським судом з прав людини у рішенні, відновлення початкового статусу – видалення запису про судимість із кримінального реєстру, надання дозволу на проживання тощо. Що стосується справедливої сатисфакції, то відповідальність за її виплату покладається на Міністерство юстиції Словацької Республіки. Засобом повернення до початкового стану є, за певних обставин, відновлення провадження або повторний розгляд справи. Словацька правова система дозволяє це в кримінальному судочинстві (§ 394, параграф 4 Кримінального кодексу), цивільному судочинстві (§ 397, пункт d Цивільно-процесуального

кодексу), а також у провадженні в Конституційному Суді Словацької Республіки (стаття 133 Конституція Словацької Республіки, § 216 Закону про Конституційний суд). Завданням держави є також вжиття загальних заходів з метою недопущення подібних порушень Конвенції в майбутньому [87].

Переклади резюме судової практики, розроблені Європейським судом з прав людини за темами, публікуються Канцелярією Верховного Суду Словацької Республіки у співпраці з Канцелярією представника Словацької Республіки у Європейському суді з прав людини у журналі Бюлетень, який доступний на веб-сайті Верховного Суду. Експертний юридичний журнал, який виходить кожні шість місяців в онлайн-версії та регулярно інформує читачів про актуальні новини з процесу ухвалення рішень Суду Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини та Верховного Суду Словацької Республіки [88]. Огляди тематично підібрані відповідно до поточних потреб і ступеня застосовності в словацькій практиці. Огляди не є обов'язковими та не є вичерпною інформацією про рішення Європейського суду з прав людини, проте вони є суттєвою підмогою у пошуку відповідних рішень Європейського суду з прав людини з конкретного питання. Переклади рішень Європейського суду з прав людини словацькою мовою регулярно публікуються в *Judicial Review*. Багато з них доступні в системі SLOV-LEX, якою керує Міністерство юстиції Словацької Республіки. Водночас прес-релізи про поточні рішення Європейського суду з прав людини проти Словацької Республіки публікуються на веб-сайті Міністерства юстиції Словацької Республіки, а зведення рішень проти Словацької Республіки за кожен рік є додатком до звіту про діяльність представника Словацької Республіки в Європейському суді з прав людини за відповідний рік [89]. Резюме окремих рішень Європейського суду з прав людини також можна знайти словацькою мовою на сайті Конституційного Суду Словацької Республіки [90]. Вибрані рішення Європейського суду з прав людини також публікуються Асоціацією адвокатів Словаччини в Бюлетені словацької адвокатури [91].

Законом Національної ради Словацької Республіки № 308/1993 «Про

створення Словацького національного центру з прав людини» створено Словацький національний центр з прав людини, який є незалежним Національним інститутом з прав людини з широкими повноваженнями щодо захисту і заохочення прав людини в країні. Національний інститут з прав людини забезпечує належне відображення міжнародних зобов'язань Словацької республіки в галузі прав людини в національному законодавстві. Повноваження інституту дозволяють співпрацювати з деякими органами Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та Європейського Союзу [92].

Проаналізувавши завдання окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Словаччини, можна схематично зобразити структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Словацькій Республіці (рис. 1.6).

Таким чином, з аналізу організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини у європейських країнах вбачається, що здебільшого особливості організації виконання рішень Європейського суду з прав людини у певних країнах залежать від політичної системи, структурно-функціональної моделі органів влади та правової системи кожної країни. Об'єднуючою особливістю механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є його роль у імплементації основоположних прав людини згідно з конвенцією та протоколами до неї в світлі їхнього тлумачення Європейським судом з прав людини через свої рішення у національне законодавство країн, наявність національного механізму контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, в деяких країнах цю функцію виконують парламенти через постійно діючі комітети (Великобританія та Німеччина), а в інших (Чеська Республіка та Словацька Республіка) Вищі суди – Конституційний чи Верховний Суд. Слід зазначити, що у проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини європейських країн присутні органи судової, виконавчої та законодавчої влади і Конституційні суди цих країн. У всіх проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини європейських країн є наявні

національні інститути з прав людини, які є академічними установами, що займаються вивченням прав людини та практики Суду і працюють над їх упровадженням у національне законодавство.

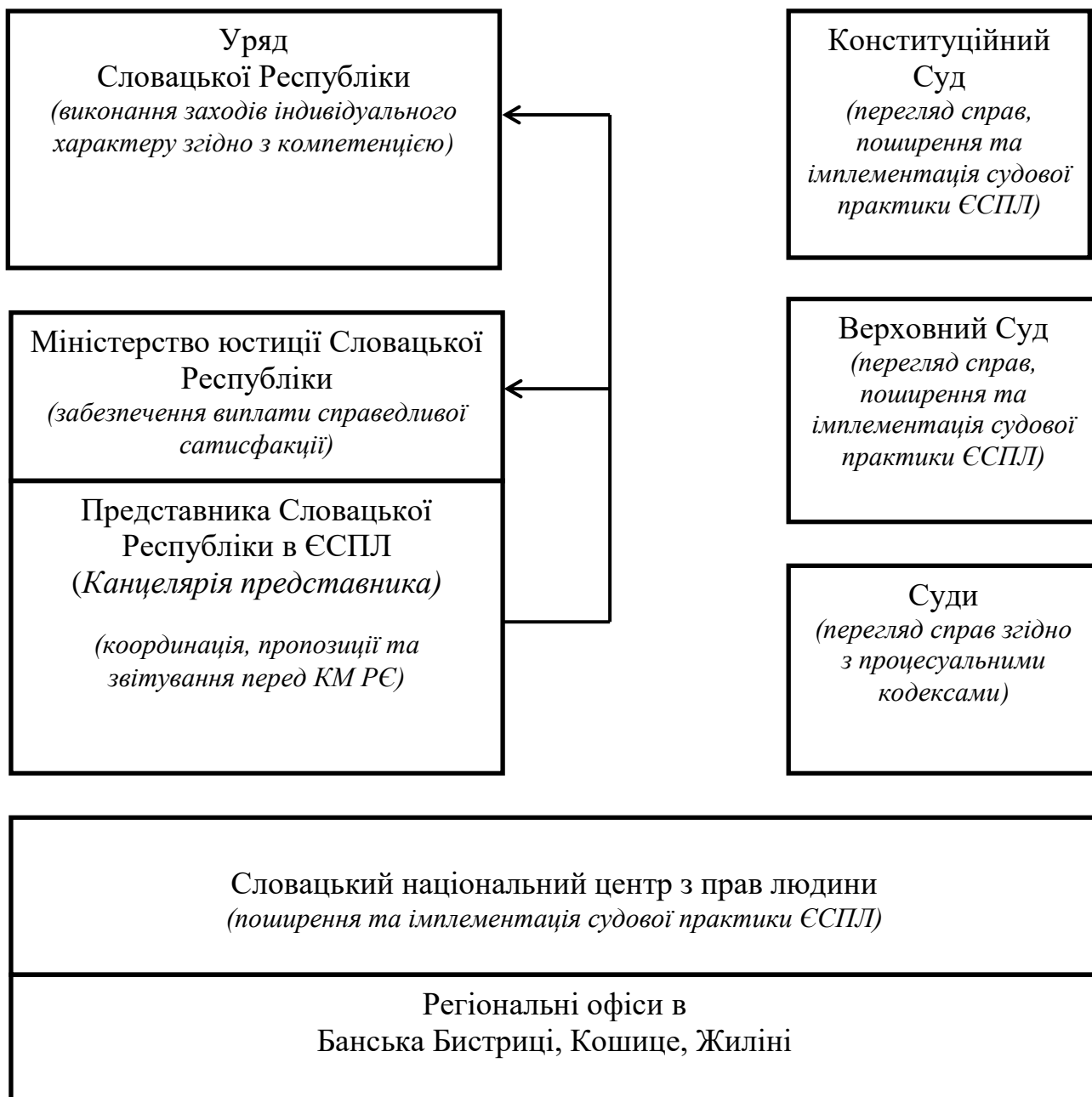

Рис.1.6. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини у Словацькій Республіці*

*Джерело: сформовано автором.

Особливості механізмів виконання рішень Європейського суду з прав

людини у проаналізованих європейських країнах та в Україні відображено у вигляді таблиці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Особливості механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у дослідних європейських країнах та в Україні*

**Джерело: сформовано автором.*

	Великобританія	Німеччина	Чеська Республіка	Словацька Республіка	Україна
Національний механізм контролю за виконанням рішень ЄСПЛ	Парламент через постійно діючі комітети	Парламент через постійно діючий комітет Конституційний Суд	Конституційний Суд	Верховний Суд	Уповноважений у справах ЄСПЛ
Виконання заходів загального характеру	парламент через постійно діючі комітети Органи виконавчої влади	парламент через постійно діючі комітети Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади Колегія експертів з питань виконання рішень ЄСПЛ	Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади
Виконання додаткових заходів індивідуального характеру	Органи виконавчої влади Суди	Органи виконавчої влади Конституційний Суд Суди	Органи виконавчої влади Конституційний Суд Суди	Органи виконавчої влади Конституційний Суд Суди	Органи виконавчої влади Суди
Виплата справедливої сатисфакції	Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади	Органи виконавчої влади
Академічні установи, що займаються вивченням прав людини та практики Суду	Комісія рівності і прав людини	Німецький інститут прав людини	Чеський центр з прав людини та демократії	Словацький національний центр з прав людини	відсутня

У першому розділі узагальнено теоретичні основи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та розкрито його сутнісні ознаки в Україні. Визначено особливості механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, які полягають в тому, що в механізмі поєднані конвенційні та національні підсистеми, які повинні корелюватись із загальною системою

конвенції щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини і забезпечення дотримання прав людини та основоположних свобод, що закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Виокремлено елементи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, якими є:

1) система міжнародних інституцій, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод;

2) система національних інституцій;

3) сукупність міжнародних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль і виконання рішень Європейського суду з прав людини;

4) сукупність національних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини;

5) політика (система цілеспрямованих заходів для забезпечення ефективного та остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини) України та Ради Європи у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Сформульовано авторське визначення поняття «сутність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини», що трактується як «комплексна система, яка включає систему міжнародних та національних інституцій, сукупність міжнародних та національних правових норм і систему цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень».

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Встановлено особливості нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини: функціонування механізму забезпечують міжнародні та національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись між собою та забезпечувати ефективно і остаточно виконання рішень Європейського суду з прав людини; наявність в Україні спеціалізованих законів і підзаконних нормативно-правових актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що, незважаючи на велику кількість національних нормативно-правових актів, зокрема спеціальних, практика наочно демонструє, що існують значні проблеми у належному виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Законодавство України декларує повне та остаточно виконання рішень Європейського суду з прав людини. Водночас закріплені положення чинного законодавства у більшості випадків залишаються формальними, декларативними. Частина рішень Європейського суду з прав людини не виконується зовсім, деякі рішення виконуються частково або невчасно, не вживаються необхідні заходи загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке існувало до правопорушення, констатованого в рішенні Європейського суду з прав людини.

Запропоновано класифікацію нормативно-правових актів, що забезпечують механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини: за суб'єктом видання – міжнародні та національні нормативно-правові акти; міжнародні нормативно-правові норми за суб'єктом видання та юридичною силою: загальні нормативно-правові акти Ради Європи, нормативно-правові акти Європейського суду з прав людини та нормативно-правові акти Комітету міністрів; національні нормативно-правові акти за сферою дії: загальні нормативно-правові акти та спеціалізовані нормативно-правові акти.

Запропоновано схематичне відображення авторського бачення нормативно-правового забезпечення механізму державного управління у сфері

виконання рішень Європейського суду з прав людини. Обґрунтовано доцільність внести зміни в національне законодавство в частині запровадження відповідальності посадових осіб за неналежне виконання чи невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Проаналізовано структурно-функціональні моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини європейських країн, двох із засновників інституцій Ради Європи – Великобританії та Німеччини – і країн на посткомуністичному просторі: Чеської та Словацької Республік. Встановлено, що їхні моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини спрямовані на пріоритетне забезпечення основних прав і свобод людини, а також розвиток демократії та верховенства права. З'ясовано, що здебільшого особливості організації виконання рішень Європейського суду з прав людини у певних країнах залежать від політичної системи, структурно-функціональної моделі органів влади та правової системи кожної країни.

Виокремлено об'єднуючі характеристики механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини в європейських країнах, які полягають у такому:

- першочерговим завданням опрацьованих механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини є імплементація основоположних прав людини відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і протоколів до неї в світлі їхнього тлумачення Європейського суду з прав людини через свої рішення у національне законодавство країн;

- наявність національного контрольного механізму за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, в деяких країнах цю функцію виконують парламенти через постійно діючі комітети (Великобританія та Німеччина), а в інших (Чеська Республіка та Словацька Республіка) Вищі суди – Конституційний чи Верховний Суд;

- присутність у механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини органів судової, виконавчої та законодавчої влади і Конституційних судів цих країн;

- наявність у проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини національних інститутів з прав людини, які є академічними установами, що займаються вивченням прав людини та практики Суду і працюють над їх впровадженням у національне законодавство.

Сформовано порівняльну таблицю механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у проаналізованих європейських країнах та в Україні.

Результати дослідження розділу опубліковані у статтях і матеріалах конференцій: Мукан І. В. Поняття сутності державно-управлінського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Věda a perspektivy*. № 7(7) 2021. С. 35-47. Praha, České republika, 2021 (друковане видання). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/view/31>; Мукан І. В., Шикеринець В. В. Правова та організаційна складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Публічне управління та митне адміністрування*, Спецвипуск присвячений євроінтеграційній тематиці, 2022. С. 82-86 (друковане видання). URL: http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/spec/spec_2022.pdf; Мукан І. В., Шикеринець В. В. Заходи загального характеру в механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. Серія Державне управління. Том 31 (70). № 6. 2020. С. 58-65 (друковане видання). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/archive>; Мукан І. В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України*: матеріали 17-ї регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 14 травня 2020 року). Дніпро, 2020. С. 263-266 (друковане видання). URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf; Мукан І. В. Ключові суб'єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2020

року). Кривий Ріг, 2020. С. 213-216. URL: <https://donnuet.edu.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-strategii-ta-innovacii-aktualni-upravlinski-praktiki-2/>; Муқан І. В. Складові механізми виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Проблеми модернізації України, Випуск 10*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» (19 березня 2020), МАУП – Київ, 2020. С. 274-276 (друковане видання). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujlJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view>; Муқан І. В. Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»* 4–5 квітня 2022 р., м. Івано-Франківськ. С.145-147. URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2022/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%83-2022-.pdf>; Муқан І. В. Правове забезпечення функціонування публічно-управлінських інституцій у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Публічне управління: освіта, наука, практика*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 18 березня 2022 р., м. Харків, С. 94-96. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15347/3/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%202022.pdf> .

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

2.1. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини

У листопаді 1995 року Україна отримала членство Ради Європи, ставши 37-ю державою-членом. Наша держава активно інтегрується у Європейський Союз та імплементує цінності європейських країн у сфері захисту прав людини. Система, встановлена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, за допомогою рішень Європейського суду з прав людини запроваджує практику розуміння і захисту прав людини та основоположних свобод у національні правові системи членів Конвенції, допомагаючи державам-членам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виявити системні проблеми у сфері захисту прав людини і надає пропозиції щодо їхнього вирішення. Рішення Європейського суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць Конвенції впроваджують європейські цінності щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплені у Конвенції. Головним критерієм ефективності дії системи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є повнота і своєчасність виконання кожного рішення Європейського суду з прав людини. Наявність ефективного механізму їх виконання забезпечує дієвість системи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Основними суб'єктами конвенційного механізму виконання рішень Суду є: Європейський суд з прав людини, Комітет Міністрів та Мережа вищих судів (SCN).

Проблематиці виконання рішень Європейського суду з прав людини та імплементатії і застосування практики Європейського суду з прав людини присвячені праці К. Андріанова, В. Завгороднього, В. Капустинського, С. Кивалова, О. Андрейченка, М. Сащенко, О. Чернецької, Я. Пасічника,

П. Рабіновича, Н. Севостянової, Ю. Хім'яка, Б. Мукан, Н. Блажівської та ін. Недостатньо дослідженими залишилися функціонально-інституційні особливості діяльності суб'єктів державного управління щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні та їх місце і роль у національному механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Захист прав людини, запроваджений Конвенцією, діє через Європейський суд з прав людини, який за зверненнями неурядових організацій чи приватних осіб або груп осіб виносить індивідуальні та пілотні рішення у справах. Держави, які підписали та ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, зобов'язались виконувати кінцеві рішення Європейського суду з прав людини в усіх справах, де вони є стороною. Нагляд за виконанням остаточного рішення Європейського суду з прав людини здійснює Комітет Міністрів, якому воно передається після ухвалення. Комітет Міністрів може звернутися до Європейського суду з прав людини для надання роз'яснення рішення, коли він буде вважати, що виконання такого рішення ускладнено у зв'язку з проблемою його тлумачення. У випадку, коли Комітет Міністрів дійде висновку про те, що держава-учасниця Конвенції відмовляється виконувати остаточне рішення Суду, він формально повідомляє таку державу та звертається до Європейського суду з прав людини щодо додержання цієї державою свого зобов'язання згідно з Конвенцією. Зазначене рішення приймається Комітетом Міністрів на засіданні, шляхом голосування більшістю у дві третини голосів представників, які мають право брати участь у засіданні [93].

Проведення у справі про порушення Високою Договірною Стороною своїх зобов'язань ініціюється Комітетом Міністрів лише за виняткових обставин. Воно може бути ініційовано лише тоді, коли заінтересована Висока Договірна Сторона отримає офіційне повідомлення про намір Комітету міністрів відкрити таке провадження. Офіційне повідомлення Високої Договірної Сторони повинно бути зроблено не пізніше, ніж за шість місяців до початку провадження, за винятком прийняття Комітетом Міністрів іншого

рішення у вигляді проміжної резолюції. Така резолюція приймається більшістю від двох третин голосів представників, що мають право брати участь у засіданні Комітету міністрів. Рішення про звернення до Європейського суду з прав людини має форму проміжної резолюції Комітету міністрів. Вона повинна бути вмотивованою і в стислій формі відображати позицію відповідної Високої Договірної Сторони. Представництво Комітету міністрів в Європейському суді з прав людини здійснюється головою Комітету міністрів, якщо тільки Комітет міністрів не прийме рішення про іншу форму представництва. Відповідне рішення приймається більшістю голосів у дві третини голосів представників, які беруть участь у голосуванні [94].

Згідно з протоколом № 16 Конвенції, «Вищі судові установи Високої Договірної Сторони можуть звертатися до Європейського суду з прав людини щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод або протоколами до неї» [95].

Європейський суд з прав людини завжди прагнув до тісного діалогу з вищими національними судами. Ще до набрання чинності Протоколу № 16 діалог з вищими судами Договірних Держав був одним із пріоритетів Європейського суду з прав людини, який пояснював, чому Європейський суд з прав людини бажає створити мережу обміну інформацією, яка дозволить вищим судам мати контактний пункт у Європейському суді з прав людини, через який їм може бути надана інформація щодо судової практики. Це був би взаємний обмін відповідними науково-дослідними ресурсами між судами.

Брайтонська декларація 2012 року задекларувала підтримку відкритого діалогу між Європейським судом з прав людини і сторонами Конвенції як спосіб розвитку більш глибокого розуміння державами-учасницями їхньої ролі та спільної відповідальності щодо застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, включаючи, зокрема, діалоги між Європейським судом з прав людини і вищими судами держав-учасниць [96].

Брюссельська декларація 2015 року запропонувала ще більше поглиблення діалогу між Європейським судом та державами-учасницями, зазначивши, що: «діалог Європейського суду з прав людини з вищими національними судами та створення мережі, що сприятиме обміну інформацією про свої рішення з національними судами» [97]. Мережа була запущена на тестовій основі 5 жовтня 2015 року – було підписано Меморандум про взаєморозуміння з Касаційним судом (Cour de Cassation) і Державною радою (Conseil d'État) Франції [98].

29 січня 2016 року представники Європейського та Французького судів зібралися в Страсбурзі, де підписали Хартію співпраці мережі вищих судів (Cooperation Charter of the Superior Courts Network). У 2018 році були розроблені та підписані правила експлуатації мережі вищих судів (Operational Rules of the Superior Courts Network). Сьогодні Мережа вищих судів налічує 89 членів із 40 країн [99].

Європейський суд з прав людини розробив спеціалізований веб-сайт для сприяння обміну інформацією із судами-членами, доступ до яких обмежений Європейським судом з прав людини та вищими судами-членами («the SCN Intranet»). У цьому просторі вищі суди-члени мають можливість переглядати аналітичні записки, щотижневі добірки ключових рішень Європейського суду з прав людини та інші матеріали, які не є загальнодоступні. Згідно з правилами експлуатації мережі вищих судів, суди держав-членів поширюють зазначену інформацію в національних судових системах. Європейський суд з прав людини високо оцінює внесок судів, які є членами SCN у розвиток мережі, оскільки він є унікальним джерелом знань про внутрішнє законодавство, та судову практику цих держав для Європейського суду з прав людини [100].

Публікації платформи обміну знаннями (KS) в Інтернеті, яка планується в середньостроковій перспективі, відкриє нові можливості щодо майбутнього розвитку Мережі вищих судів як найважливішої сфери партнерства між національними судами вищої інстанції та Європейським судом з прав людини. Платформа KS – це єдиний портал для знань щодо судової практики

Європейського суду з прав людини. Він централізує, структурує та систематично оновлює ці знання щодо окремих положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод з тематичним («поперечним») фокусом [101].

Мережа вищих судів (SCN) – це багато в чому унікальний орган: він зосереджений на європейській Конвенції про права людини; її обміни мають технічний, практичний та позасудовий характер; це забезпечує широкий та сучасний обмін знаннями; і її членство важливе, що надає йому широке та загальноєвропейське покликання. Мережа вищих судів може виступати як елемент механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема щодо ефективного виконання заходів загального характеру, передбачених рішенням Європейського суду з прав людини, які спрямовані на запобігання аналогічним порушенням щодо інших осіб [102, с. 263].

Дуже часто рішення суду держав-членів породжують заяви до Європейського суду з прав людини. Забезпечуючи прямий доступ до унікальних знань Європейського суду з прав людини у сфері застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практики Суду через Мережу вищих судів, Європейський суд з прав людини забезпечує дієві засоби, за допомогою яких вищі суди можуть упроваджувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Якість цих обмінів, а також їх інтерактивний та багатосторонній характер зробили Мережу вищих судів цінним активом, що дозволяє всім зацікавленим сторонам виконувати свою відповідну роль у розподілі своєї відповідальності у виконанні Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [103].

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини включає три ключові конвенційні елементи – Європейський суд з прав людини, Комітет міністрів та Мережа вищих судів (SCN), що діють узгоджено та доповнюють один одного.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод поряд з конвенційними елементами передбачає обов'язкову наявність

внутрішньодержавних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини держав-членів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. В Україні з метою гарантування виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні та імплементації практики Суду утворений спеціальний правовий механізм, до складу якого входять закони, підзаконні нормативно-правові акти та судова практика. У 2006 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який є спеціальним нормативно-правовим актом, який урегулює правовідносини щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини.

У вказаному законі визначено, що під виконанням рішення Європейського суду з прав людини українське законодавство розуміє виплату відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, вжиття заходів загального характеру. До додаткових заходів індивідуального характеру українське законодавство відносить відновлення попереднього юридичного стану стягувача настільки, наскільки це можливо, а також вжиття інших заходів, передбачених у рішеннях Європейського суду з прав людини. Заходами загального характеру закон визначає внесення змін до українського законодавства та правозастосовної практики, зміну адміністративної практики, проведення юридичної експертизи проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів, проведення спеціальної підготовки щодо вивчення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини – адвокатів, суддів, прокурорів, працівників правоохоронних органів, а також вжиття інших заходів, які визначені Комітетом Міністрів Ради Європи.

Координацію виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснює Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, який є заступником Міністра юстиції України, за посадою. Діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини забезпечується Секретаріатом Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини.

Координування процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини тісно пов'язане з низкою завдань: сповіщення та оприлюднення рішення; контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру; підготовка пропозицій щодо вжиття заходів загального характеру; підготовка інформації Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішення Європейського суду з прав людини та ін. [104].

Законом визначено, що: «...протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття рішенням Європейського суду з прав людини статусу остаточного, Уповноважений надсилає стислий виклад рішення стягувачеві, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам, посадовим особам та іншим суб'єктам, безпосередньо причетним до справи, за якою постановлено рішення Європейського суду з прав людини. Одночасно надсилає стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, в якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунку для перерахування коштів. Виплата стягувачеві відшкодування має бути здійснена у тримісячний строк з моменту набуття рішенням статусу остаточного або у строк, передбачений у рішенні. У разі порушення зазначеного строку, на суму відшкодування нараховується пеня» [105].

В частині виплати відшкодування (справедливої сатисфакції) рішення Європейського суду з прав людини виконується державною виконавчою службою. Боржником у справах Європейського суду з прав людини є держава Україна і виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснює відділ примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України [106]. Виконання здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, водночас стягувачеві компенсується лише шкода, завдана констатованим у рішенні Європейського суду з прав людини порушеннями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Впродовж десяти днів з дня надходження документів Державна виконавча служба відкриває виконавче провадження та впродовж місяця направляє у

Державну казначейську службу текст та переклад рішення і постанову про відкриття виконавчого провадження. Протягом десяти днів з часу надходження документації Державною казначейською службою здійснюється списання коштів на рахунок у банку, відкритий стягувачем, а у разі відсутності такого – на спеціальний депозитний рахунок державної виконавчої служби.

У своїй Рекомендації № R (2000) 2 з питань повторного розгляду чи поновлення провадження на національному рівні в окремих справах, після ухвалення рішення Європейським судом з прав людини, Комітет міністрів зазначає, що: «...компетентні органи держави-відповідача самі вирішують, які заходи, зважаючи на наявні у національній правовій системі засоби, є найбільш відповідними для досягнення *restitutio in integrum*, водночас нагадує про те, що практика Комітету міністрів у здійсненні нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини показує, що у виняткових випадках повторний розгляд справи або поновлення провадження є найбільш ефективним, якщо не єдиним засобом досягнення *restitutio in integrum*» [107].

В Україні повторний розгляд справи у зв'язку з рішенням Європейського суду з прав людини здійснює Верховний Суд. Порядок такого перегляду регламентовано процесуальними кодексами України, це відбувається у межах провадження за виключними обставинами. Варто зазначити, що Європейський суд з прав людини не є апеляційною інстанцією відносно національних судів і не втручається у внутрішні справи держави-члена [108, с. 213].

Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини протягом десяти днів після розміщення на сайті Європейського суду з прав людини тексту остаточного рішення в справі проти України, відповідно до якого Україна зобов'язана виконати рішення національного суду, передає державній виконавчій службі автентичний переклад відповідного рішення Європейського суду з прав людини, яка здійснює його виконання.

Секретаріат Уповноваженого надає державній виконавчій службі практичну допомогу та роз'яснення щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. За необхідності Уповноважений у справах Європейського

суду з прав людини ініціює перевірку дій чи бездіяльності службових осіб державної виконавчої служби, якщо такі дії чи бездіяльність призводять до неналежного виконання чи невиконання рішень Європейського суду з прав людини. Про наслідки перевірки керівник державної виконавчої служби зобов'язаний повідомити Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини впродовж трьох днів після її завершення.

Науковець О. Мазур зазначає: «...на органи прокуратури покладаються певні обов'язки, передбачені чинним законодавством щодо відновлення деяких порушених прав заявників як додаткових заходів індивідуального характеру під час виконання рішень Європейського суду з прав людини» [109, с. 124]. Зважаючи на таку думку, можна віднести і органи прокуратури до суб'єктів виконання рішень Європейського суду з прав людини, проте вважати їх базовим елементом механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини не варто. Для відновлення порушених прав стягувача використовуються загальні механізми, наявні у національній правовій системі, одним з яких в Україні є прокуратура, поряд із адвокатурою, системою безоплатної правової допомоги та системою правоохоронних органів.

Виконання заходів загального характеру українським законодавством покладається на органи виконавчої влади. Центральний орган виконавчої влади, відповідальний за виконання заходів загального характеру у певній справі, визначається Прем'єр-міністром України, який надає йому відповідне доручення. Визначений орган виконавчої влади, на виконання заходів загального характеру, в рамках своїх повноважень розробляє та видає відомчі акти, здійснює контроль за їхнім виконанням. Щодо питань, що виходять за межі його повноважень, центральний орган виконавчої влади вносить пропозиції до Кабінету Міністрів України щодо внесення змін, скасування чи прийняття нових нормативно-правових актів. На виконання заходів загального характеру Кабінет Міністрів України, у порядку законодавчої ініціативи, подає у Верховну Раду України проекти законів щодо внесення змін, скасування чи

прийняття нових законів та в межах своєї компетенції видає відповідні підзаконні нормативно-правові акти.

Іншим заходом загального характеру є переклад та публікація рішень Європейського суду з прав людини у визначених джерелах та направлення рішень відповідним органам чи установам, інколи це може бути достатнім для їх виконання, оскільки зазвичай органи влади автоматично враховують опубліковане рішення і, таким чином, запобігають подібним порушенням у своїй практиці. Прикладом може слугувати Об'єднане Королівство: у звітах про порушення прав людини публікуються рішення Європейського суду з прав людини, загальний звіт, своєю чергою, обговорюється в парламенті [110, с. 169].

Важливу роль у ефективному забезпеченні виконання рішень Європейського суду з прав людини відіграють міжнародні неурядові організації, які проводять численні просвітницькі заходи – тренінги, на яких здійснюють професійну підготовку щодо вивчення прав людини і основоположних свобод, зазначених у Конвенції, та практики їх тлумачення Європейським судом з прав людини – адвокатів, суддів, прокурорів та працівників інших правоохоронних органів. З метою поширення розуміння прав і свобод людини, визначених Конвенцією, та практики їх тлумачення Європейським судом з прав людини міжнародні неурядові організації видають та розповсюджують багато довідкової літератури.

Зокрема, науковець І. Булата акцентує, що: «В період глобалізації та значних суспільних трансформаційних перетворень спостерігається збільшення впливу міжнародних неурядових організацій на світову правотворчу діяльність та міжнародний процес. Варто зазначити, що велика кількість неурядових організацій, діючи врозріз своїм першочерговим цілям, виступають політичним інструментом. Неурядові організації, як відповідні елементи глобальної системи трансформації міжнародних відносин, можуть бути як повністю самостійним суб'єктом, так і політичним інструментом» [111].

Економічні та політичних процеси, які здійснюють вплив на формування тенденцій розвитку неурядових міжнародних організацій та інститутів публічного управління у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини та їхній взаємозв'язок з розвитком і становлення національної економіки України, дають підстави вважати, що збільшується роль співпраці інститутів публічного управління з неурядовими міжнародними організаціями у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини.

На думку С. Ківалова, координувати виконання рішень Європейського суду з прав людини міг би спеціально утворений та контрольований урядом і парламентом орган виконавчої влади, якому необхідно надати широкі повноваження. Необхідно також посилити роль національного парламенту щодо контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Парламентським комітетам з правових питань (правосуддя) відповідних держав «повинні бути надані повноваження: контролювати діяльність органів виконавчої влади, відповідальних за виконання судових рішень Європейського суду з прав людини, розробляти спеціальні засоби, організаційні і правові, впливати на уряди держав-учасників у зв'язку з порушеннями, що відбуваються, зокрема, у разі затримки виконання рішень Європейського суду з прав людини» [112, с. 20].

29 серпня 2019 року у Верховній Раді України 9 скликання створений підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету з правової політики. Згідно з додатком до Постанови Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року «Про перелік, кількісний склад і предмети діяльності комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання», до завдань комітету належать засади організації виконання рішень Європейського суду з прав людини [113].

До національних суб'єктів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні ми віднесли: Прем'єр-міністра України, Верховний Суд, Кабінет Міністрів України, Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, центральні органи виконавчої влади, відділ

примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України і підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

Проаналізувавши завдання окремих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, можна схематично зобразити його структурно-функціональну модель (рис. 2.1).

Варто зазначити, що забезпечити повне та якісне виконання рішень Європейського суду з прав людини можна лише при злагодженій роботі конвенційних та національних складових механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Конвенційні елементи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини – Комітет міністрів, Європейський суд з прав людини та Мережа вищих судів – діють узгоджено та доповнюють один одного. Мережа вищих судів забезпечує тісний прямий діалог між Європейським судом з прав людини та Верховним Судом, що, безумовно, покращує ефективність виконання рішень Європейського суду з прав людини, її діяльність сприяє ефективному впровадженню заходів загального характеру щодо усунення системної проблеми, зазначеної в рішенні, та її першопричини і додаткових заходів індивідуального характеру, що полягають у відновленні попереднього стану заявника.

Національні елементи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, як показує практика, часто діють не узгоджено, що призводить до повного чи часткового невиконання рішень Європейського суду з прав людини. Розбалансованість українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини зумовлена положенням його елементів в ієрархії державних органів та обсягом їх повноважень у розрізі розподілу державної влади на три незалежні одна від одної гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, який за посадою є заступником Міністра юстиції України, та на якого покладено

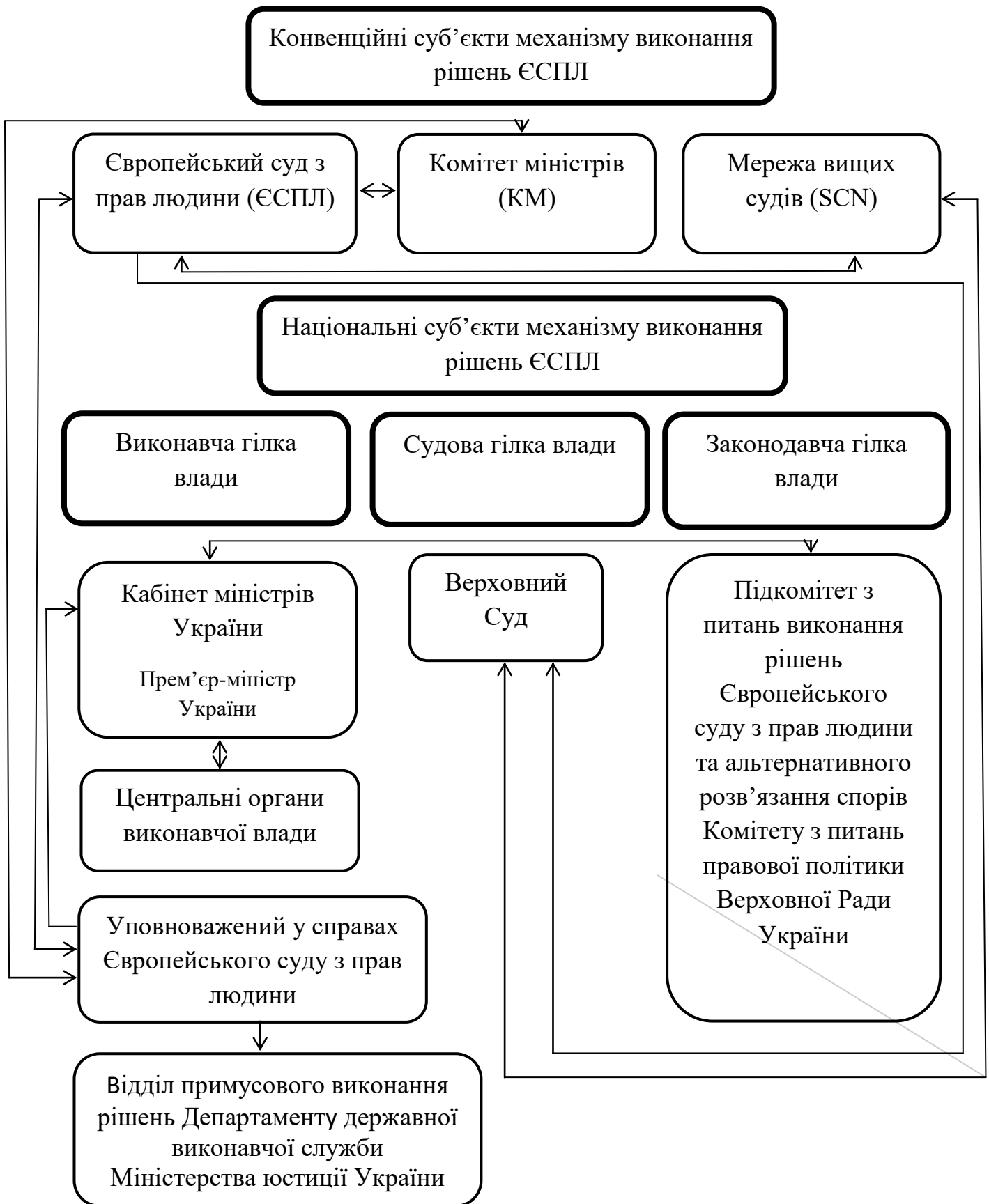

Рис. 2.1. Структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні*

*Джерело: сформовано автором.

діяльність щодо координації виконання рішень Європейського суду з прав людини, не може забезпечити оперативне та ефективне виконання рішень у частині вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та заходів загального характеру через обмеженість повноважень та розташування в ієрархії державних органів. Підкомітет з питань виконання рішення Європейського суду з прав людини та альтернативного вирішення спорів Комітету Верховної Ради України правової політики практично не бере участі у виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Правом законодавчої ініціативи для виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо виконання заходів загального характеру наділений Кабінет Міністрів України. Відсутній діалог між законодавчою гілкою влади та іншими національними і конвенційними суб'єктами механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Верховний Суд, у зв'язку з відсутністю прямих норм процесуального законодавства, які б забезпечували можливість перегляду судових рішень на підставі рішень Європейського суду з прав людини, забезпечуючи в такий спосіб виконання додаткових заходів індивідуального характеру, не завжди забезпечує їх виконання.

2.2. Забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини відповідно до Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 року

Імплементация європейських цінностей щодо захисту прав людини і основоположних свобод та європейська інтеграція сьогодні є одним із основних пріоритетів України. Система, закладена Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, через рішення Європейського суду з прав людини впроваджує практику розуміння та захисту прав людини і основоположних свобод у правову систему України як держави-учасниці Конвенції, допомагає нашій державі виявляти системні проблеми у сфері захисту прав людини та пропонує шляхи їх вирішення. Рішення Європейського

суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого у правову систему України, як держави-учасниці конвенції впроваджуються європейські цінності щодо захисту прав людини та основоположних свобод, які закріплені у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Наявність ефективного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини забезпечує дієвість системи Конвенції. В Україні останнім часом суттєво збільшилась кількість звернення до Європейського суду з прав людини приватних осіб. У зв'язку з цим набуло актуальності питання дослідження ефективності контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Головним критерієм ефективності дії системи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Питанням виконання рішень Європейського суду з прав людини, а також імплементації та застосування практики суду присвячені праці К. Андріанова, В. Завгороднього, В. Капустинського, С. Ківалова, О. Андрейченка, М. Сащенко, О. Чернецької, Я. Пасічника, Ю. Хім'яка, Н. Севостянової, П. Рабіновича, Н. Блажівської та ін. Проте, недостатньо дослідженою залишилася контрольна функція як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Питання виконання рішень Європейського суду з прав людини багатогранне як з позиції юриспруденції, міжнародного права, так з позиції державного управління. Правовою основою для забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини є положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і протоколи до неї. Контрольному механізму щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини присвячені статті Конвенції – 39 та 46, викладені у редакції Протоколу № 14 від 13 травня 2004 року, відповідно до яких: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Європейського суду з прав людини передається Комітетові Міністрів, який

здійснює нагляд за його виконанням» [114]. Зазначені положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод створюють специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача.

Ухвалення необхідних виконавчих заходів контролюється Комітетом міністрів Ради Європи, що складається з урядових представників 47 держав-учасниць, якому допомагає Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Держави мають юридичне зобов'язання виправити виявлені порушення, але користуються свободою розсуду щодо засобів, які будуть використані. Заходи, яких необхідно вжити, загалом визначаються зацікавленою державою під наглядом Комітету міністрів. Європейський суд з прав людини може допомогти у процесі виконання, зокрема через процедуру пілотного рішення (використовується у разі серйозних структурних проблем). Заходи, яких необхідно вжити, можуть стосуватися окремого заявника або мати загальний характер.

Заходи, спрямовані на виконання рішень Європейського суду з прав людини, повинні насамперед припинити порушення прав людини та усунути, наскільки це можливо, його негативні наслідки для заявника. Це передбачає виплату будь-якої суми, присудженої Європейським судом з прав людини як справедливую сатисфакцію або погодженої між сторонами в дружньому врегулюванні. У разі прострочення платежу нараховуються відсотки. Якщо проста грошова компенсація не може адекватно усунути наслідки порушення, Комітет міністрів забезпечує вжиття владою держави-відповідача будь-яких інших індивідуальних заходів, які можуть знадобитися для усунення порушення. Самі рішення Європейського суду з прав людини іноді містять додаткові рекомендації.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини також вимагає заходів загального характеру для запобігання порушенням, подібним до тих, які виявив Європейський суд з прав людини (через зміни законодавства, прецедентного права чи інші види заходів). Забезпечення ефективності

національних засобів правового захисту є важливою проблемою. У тих випадках, коли національні органи застосовують пряму дію рішень та практики Європейського суду з прав людини, публікації та розповсюдження рішень, у разі необхідності з перекладом і коментарями, часто достатньо для досягнення необхідних змін і забезпечення ефективних національних засобів правового захисту.

Комітет міністрів Ради Європи забезпечує постійний нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Справи залишаються під наглядом до вжиття необхідних заходів. Потім нагляд закривається остаточною постановою.

Після того, як рішення Європейського суду з прав людини стають остаточною, держави якнайшвидше повідомляють Комітету міністрів про заходи, заплановані та/або вжиті в «плані дій». Після вжиття всіх заходів подається «звіт про дії». Під час процесу нагляду заявники, неурядові організації та національні установи з просування та захисту прав людини можуть подавати повідомлення в письмовій формі.

З січня 2011 року нагляд за ухваленням та реалізацією планів дій здійснюється за новою розширеною процедурою. Більшість справ відбувається за стандартною процедурою. Розширена процедура використовується для справ, які вимагають термінових індивідуальних заходів або виявлення важливих структурних проблем (зокрема, пілотних рішень), а також для міждержавних справ.

Схематично нагляд Комітету міністрів за виконанням рішень Європейського суду з прав людини відображено на сайті Ради Європи (рис. 2.2).

За необхідності Комітет міністрів може сприяти виконанню різними способами, зокрема шляхом рекомендацій, викладених у рішеннях і проміжних резолюціях. Рада Європи може надавати державам додаткову підтримку у формі цільових програм, якщо це вимагається (наприклад, правова експертиза, круглі столи чи навчальні заходи).

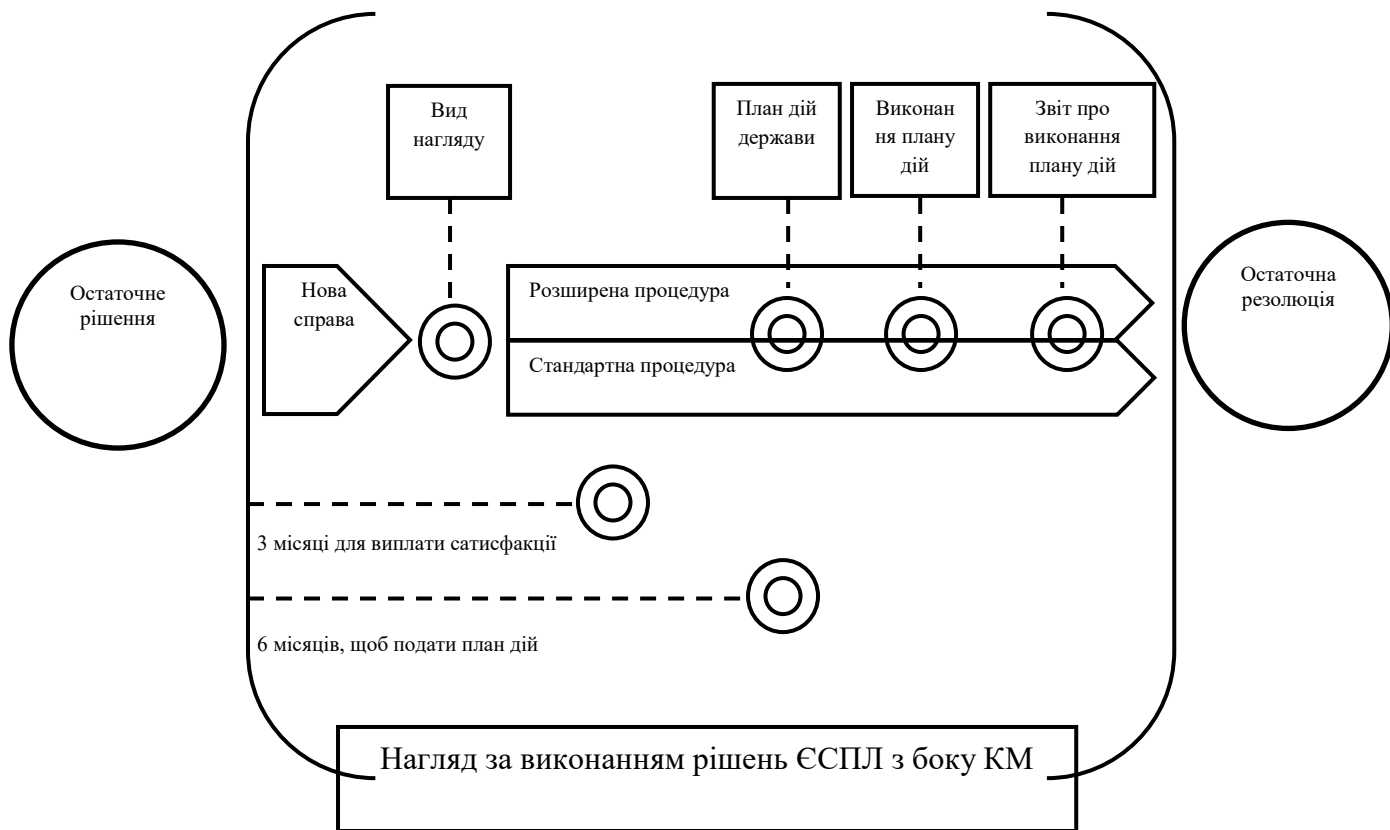

Рис. 2.2. Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини з боку Комітету міністрів*

*Джерело: [115]

Консультує та допомагає Комітету міністрів у виконанні ним функцій нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Департамент також надає підтримку державам-членам для досягнення повного, ефективного та швидкого виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини: консультує та допомагає Комітету міністрів у виконанні ним функцій нагляду щодо виконанням рішень Європейського суду з прав людини відповідно до вимог п. 2 ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; надає підтримку державам-членам у їхніх зусиллях

досягти повного, ефективного та швидкого результату у виконанні рішень Європейського суду з прав людини у справах, у яких вони є сторонами [116].

Основними завданнями департаменту щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини є: допомагати через свою незалежну та неупереджену експертизу Комітету міністрів в його оцінці заходів, вжитих та/або передбачених державами для виконання рішень Європейського суду, а також у визначенні відповідей, які необхідно надати; допомагати Комітету міністрів у його зусиллях посилити наглядову діяльність, зокрема шляхом удосконалення методів роботи та зміцнення наявних у нього інструментів; сприяти зміцненню синергії з іншими учасниками Ради Європи у сферах їхньої компетенції, зокрема з Європейським судом з прав людини, Парламентською асамблеєю Ради Європи та Комісаром Ради Європи з прав людини; підтримати держави-відповідачі у визначенні та здійсненні необхідних індивідуальних та/або загальних заходів виконання; забезпечити прозорість та видимість результатів процесу нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Згідно з правилами Комітету міністрів щодо нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини та додаткових вказівок, що містяться в методах його роботи, Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснює ретельний і безперервний контроль за ходом виконання всіх справ, незалежно від виду нагляду (стандартний або розширений).

Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини вносить пропозиції щодо пріоритетності наглядових дій Комітету міністрів, зокрема щодо початкового вибору процедури виду нагляду (стандартної або розширеної) та будь-якої подальшої передачі справ між двома процедурами, а також пропозиції у справах, що потребують суттєвої підтримки з боку Комітету міністрів шляхом детального розгляду на своїх засіданнях; готує у зв'язку з цим пропозиції щодо включення справ до порядку роботи засідань Комітету міністрів; готує та надає всю необхідну допомогу Комітету

міністрів, в тому числі аналізи та оцінки стану виконання у вигляді внесків до порядку ведення справ, та пропонує дії, зокрема в проектах рішень і постанов; у разі необхідності втручається під час засідань Комітету міністрів, щоб представити аналізи, оцінки та запропоновані дії; співпрацює з Секретаріатом в його місії щодо підготовки, організації засідань останнього і надає його Голові допомогу щодо проведення засідань; комунікує зі стороною, яка є потерплюю, національними установами, що займаються впровадженням та захистом прав людини, громадськими організаціями сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини, для застосування Правила 9 Регламенту Комітету міністрів про нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, а також з будь-якою іншою зацікавленою організацією; уважно стежить за виконанням Правил про нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини щодо умов дружнього врегулювання, а також за методами роботи з метою подання до Комітету міністрів, у співпраці з Секретаріатом, пропозицій щодо вдосконалення.

Крім того, департамент підтримує постійний двосторонній діалог із національними органами влади для сприяння у виконанні рішень Європейського суду з прав людини, зокрема шляхом надання ранньої оцінки планам дій/звітам про дії та регулярних контактних зустрічей; підтримує, за запитом, зусилля держав-відповідачів щодо забезпечення повного, ефективного та оперативного виконання рішень Європейського суду з прав людини, надаючи їм технічні консультації та підтримку через цільові заходи, такі як юридична експертиза, зустрічі за участю всіх зацікавлених національних учасників або навчальні заходи; підтримує тісні контакти з членами Секретаріату Європейського суду з прав людини з усіх важливих питань, що стосуються виконання, організовуючи, якщо це необхідно, зустрічі з Секціями Європейського суду з прав людини; підтримує та розвиває контакти з Секретаріатом Парламентської Асамблеї, Офісом Уповноваженого та іншими відповідними структурами в Секретаріаті; забезпечує врахування відповідними суб'єктами Ради Європи в програмах і діяльності співпраці проблеми, виявлені

в процесі виконання рішень Європейського суду з прав людини; вступає в контакт, у разі необхідності, з відповідними відділами інших міжнародних організацій, розробляє всі засоби, необхідні для сприяння та посилення видимості наглядових дій Комітету міністрів, зокрема через спеціальний веб-сайт, підготовку тематичних аркушів та інформаційних бюлетенів по країнах, а також розробку річного звіту Комітету міністрів про його нагляд [117].

К. Андріанов зазначає, що: «Міжнародний контроль за дотриманням міжнародно-правових зобов'язань є допоміжним засобом реалізації норм міжнародного права. Він покликаний сприяти досягненню їх цілей. Виходячи з координаційної природи міжнародного права, контроль як засіб реалізації не замінює, а доповнює добровільне дотримання суб'єктами міжнародного права їх міжнародно-правових зобов'язань. Він має субсидіарний, додатковий характер порівняно з іншими засобами реалізації міжнародно-правових норм і залишається ефективним лише доти, доки такі норми відповідають потребам і інтересам суб'єктів міжнародного права. Підвищенню ефективності реалізації норм міжнародного права, зокрема у сфері захисту прав і основних свобод людини, сприятиме створення відповідного інституційного механізму їх застосування і тлумачення з урахуванням об'єктивних історичних, соціальних і правових умов, в яких відбувається процес реалізації цих норм» [118].

Науковці Т. Анцупова та С. Бурма зазначили: «Варто пам'ятати про «допоміжний» (субсидіарний) характер Страсбурзького наглядового механізму, тому що саме держави несуть відповідальність за ефективне застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практики Європейського суду з прав людини, і це є загальним обов'язком усіх державних органів. Серед них провідну роль у запобіганні або усуненні порушень прав людини і основоположних свобод на внутрішньодержавному рівні відіграють національні парламенти» [119].

Для сприяння обміну інформацією із судами-членами Європейський суд з прав людини розробив спеціалізований веб-сайт. У цьому просторі вищі суди

держав-учасниць мають пріоритетний доступ до унікальних матеріалів: аналітичних записок, щотижневої добірки ключових рішень, доповідей щодо дослідження різних положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Суди держав-учасниць швидко розповсюджують зазначену інформацію по внутрішній мережі згідно з правилами експлуатації мережі вищих судів. Європейський суд з прав людини оцінює внесок судів-членів Мережі вищих судів у роботу мережі, що є цінним джерелом знань про внутрішнє законодавство та практику для Європейського суду з прав людини [120].

Розміщення платформи обміну знаннями (KS) в Інтернеті відкриє нові можливості щодо майбутнього розвитку Мережі вищих судів як найважливішої сфери партнерства Європейського суду з прав людини з національними судами вищої інстанції. Платформа KS – це єдиний портал для знань щодо судової практики Європейського суду з прав людини. Він централізує, структурує та систематично оновлює ці знання щодо статей Конвенції, а також з тематичним («поперечним») фокусом.

Мережа вищих судів (SCN) – це багато в чому унікальна інституція, яка зосереджена на європейській Конвенції про права людини. Обмін практикою застосування Європейської конвенції з прав людини між членами мережі має технічний, практичний та позасудовий характер, що забезпечує широкий та сучасний обмін знаннями. Мережа вищих судів виступає як складова конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема щодо ефективного виконання заходів загального характеру, передбачених рішенням Європейського суду з прав людини, які спрямовані на усунення можливих аналогічних порушень щодо інших осіб (виправлення порушеного права). Мережа вищих судів сприяє оперативному обміну досвідом між Верховним Судом, Конституційним Судом, Європейським судом з прав людини та вищими судами членами мережі. Доступ суддів Верховного Суду та Конституційного Суду до платформи обміну знаннями (KS) дає можливість суддям цих судів враховувати практику та досвід Європейського суду з прав

людини та держав-членів мережі щодо захисту прав людини при прийнятті ними рішень, що сприяє забезпеченню належного захисту прав людини в Україні.

Н. Блажівська зазначає, що «комплексний вплив практики Європейського суду з прав людини повинен кореспондувати і законодавчим змінам для ефективного виконання зобов'язань України в рамках положень Європейської Конвенції, що потребує конкретних та негайних кроків, виходячи з того, що судова практика є динамічною, але вона потребує відповідних стандартів, де найголовнішим стандартом є саме виконання державою судового рішення» [121].

К. Андріанов наголошує, що: «Ефективна реалізація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в рамках національного правопорядку значною мірою залежить від того, наскільки гармонійно корелюються практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод контрольними органами, передусім Європейським судом з прав людини, і нормотворча та нормозастосовна практика захисту прав людини у відповідній державі-учасниці. Ефективність реалізації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в Україні, зокрема, залежатиме від того, наскільки конкретний результат дії міжнародного контрольного механізму (рішення Європейського суду з прав людини) реалізовується в середині держави, наскільки чітким і ефективним є національний механізм його виконання. Завданням контрольного механізму Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є виявлення її порушень з метою подальшої зміни норми національного права чи практики правозастосування, якими викликане це порушення, самою державою-учасницею» [122].

В Копенгагенській декларації 2018 року констатовано, що «неефективне впровадження Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на національному рівні, зокрема стосовно серйозних систематичних та структурних проблем в сфері прав людини, залишається основною проблемою, яка стоїть перед системою Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод. Загальна ситуація в сфері прав людини в Європі залежить від дій держав та поваги, яку вони демонструють до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [123].

В Україні обов'язковість виконання судового рішення є однією з основних засад судочинства, яка закріплена у Конституції України. Як зазначено у статті 129-1 Конституції України: «Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд» [124].

Прагнення нашої держави до європейської інтеграції зобов'язує вивчати та аналізувати досвід країн Ради Європи, у яких наявні високі показники, щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, а особливо тих, які пов'язані з нашою країною посткомуністичним минулим.

Усі сорок сім Договірних Сторін, які ратифікували Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, зобов'язались виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини у справах, де вони є сторонами. Проте, рішення Європейського суду з прав людини державами-учасниками належним чином не виконуються. На сесію Парламентської асамблеї Ради Європи, яка відбулась 30 вересня 2015 р., подано для голосування резолюцію «Імплементация рішень Європейського суду з прав людини». В резолюції відзначають зростання кількості невиконаних рішень Європейського суду з прав людини у дев'ятьох країн-членів Ради Європи, як-от Туреччина, Італія, Росія, Польща, Україна, Угорщина та інші [125].

Науковець Н. Блажівська зазначає, що «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод займає нейтральну позицію стосовно національних правових систем і, на відміну від права наднаціональної організації, не призначена для безпосереднього втручання в національну правову систему. Сама собою Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не передбачає внутрішніх механізмів забезпечення своєї юридичної сили – їх повинні створювати держави-учасниці. Приписи

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод потребують зовнішнього забезпечення. Відповідно, механізми інтеграції положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в правові системи різних держав є неоднаковими» [126].

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в кожній країні Ради Європи має свої особливості та включає аспекти державного управління. В Україні механізм виконання рішення Європейського суду з прав людини закріплено на законодавчому рівні, однак практика наочно демонструє, що існують значні проблеми у належному виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Частина рішень не виконується зовсім, деякі рішення виконуються частково або невчасно, не вживаються необхідні заходи загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке існувало до правопорушення, констатованого в рішенні Європейського суду з прав людини. Ефективна контрольна функція механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини на інституційному рівні в Україні відсутня.

В Україні механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини регламентується Законом України «Про виконавче провадження» № 1404 від 02 червня 2016 року [127] і Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477 від 23 лютого 2006 року [128].

Українське законодавство під виконанням рішень визнає:

«а) виплата стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру;

б) вжиття заходів загального характеру» [129].

До додаткових заходів індивідуального характеру українське законодавство відносить:

«а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (restitution in integrum);

б) інші заходи, передбачені у рішенні Європейського суду з прав людини.

До заходів загального характеру слід віднести:

1) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;

2) внесення змін до адміністративної практики;

3) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;

4) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини – прокурорів, суддів, адвокатів та інших правоохоронних органів;

5) інші заходи, які визначаються з боку Комітету міністрів Ради Європи» [130].

Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477 від 23 лютого 2006 року та Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 31 травня 2006 р. № 784 [132], функція контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в частині виконання додаткових заходів індивідуального характеру покладена на Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, який за посадою є заступником Міністра юстиції України. Діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини забезпечується Секретаріатом Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, структурним підрозділом Мін'юсту, яке очолює керівник Секретаріатом Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. Для виконання цих часткових контрольних функцій за виконанням рішень Європейського суду з прав людини законодавець надає уповноваженому такі правові інструменти – право отримувати від органів, які є відповідальними за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні Європейського суду з прав людини, інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також

вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру.

Прикладом відсутності ефективного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в Україні є справа «Бурмич проти України». У межах цієї справи Європейський суд з прав людини вилучив зі свого реєстру 12 143 заяви, які стосувалися невиконання чи несвоєчасного виконання рішень українських судів. Порушення права на справедливий суд Європейський суд з прав людини визнавав у справі «Іванов проти України» у 2009 році. Судді Європейського суду з прав людини ухвалили пілотне рішення в справі Іванова 15 жовтня 2009 року, але український уряд так і не спромігся протягом 8 років на відшкодування всім потерпілим [133]. Україна не виконала рішення Європейського суду з прав людини у справі «Іванов проти України» ні в частині виплати справедливої сатисфакції, ні в частині вжиття додаткових заходів індивідуального характеру (забезпечення виконання рішень національних судів), ні в частині вжиття заходів загального характеру (вжиття ефективних заходів щодо усунення системної проблеми щодо невиконання рішень українських судів).

Зважаючи на величезні суми заборгованості нашої держави у справі «Бурмич проти України» за невиконаними компенсаціями, Комітетом міністрів Ради Європи був запропонований варіант її вирішення. За планом Комітету Україні необхідно обчислити повну суму боргу, що виникла внаслідок невиконання рішень Європейського суду з прав людини; розрахувати схему виплат, яка є найбільш оптимальною з урахуванням економічної ситуації в Україні; внести зміни до державного бюджету України, які б забезпечували виконання визначеної схеми виплат. Україна, на жаль, довела свою неспроможність самотужки вирішити проблемні питання запровадження і виконання практики Європейського суду з прав людини.

Комітет з юридичних питань та прав людини Парламентської асамблеї Ради Європи у своїй доповіді «Забезпечення життєздатності Європейського суду з прав людини: структурні недоліки в державах-учасниках» пропонує

розширити повноваження парламентських комітетів із правових питань (правосуддя) відповідних держав-учасниць, а саме – надати цим комітетам право «контролювати діяльність органів виконавчої влади, відповідальних за виконання рішень Європейського суду з прав людини, розробляти спеціальні засоби (організаційні та правові), впливати на уряди держав-учасниць у зв'язку з порушеннями, що відбуваються, зокрема у разі затримки виконання рішень Європейського суду з прав людини» [134].

В. Завгородній, проаналізувавши практику Франції, Чехії та Німеччини у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини, дійшов висновку, що функція контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в Україні недостатньо забезпечена. Водночас він навів особливості контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, притаманні для країн Європейського Союзу, які стали предметом його дослідження:

а) провідна роль у забезпеченні контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини належить Конституційному Суду;

б) наявність у законодавчих органів цих держав контрольних функцій щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини;

в) залучення до виконання рішень Європейського суду з прав людини уповноваженого з прав людини, Генерального прокурора [135].

Науковець К. Андріанов вважає, що: «ефективність реалізації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в рамках національного правопорядку значною мірою залежить від того, наскільки гармонійно корелюються практика застосування Конвенції її контрольними органами і нормотворча та нормозастосовна практика захисту прав людини у відповідній державі-учасниці» [136].

На думку М. Саценка, для забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини доцільно створити спеціальний бюджетний фонд, головним завданням якого була б своєчасна виплата грошових компенсацій за рішенням Європейського суду з прав людини. Враховуючи те,

що Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини не забезпечує повне та своєчасне виконання прийнятих рішень Європейського суду з прав людини, вчений вважає за необхідне створення нового виконавчого органу, підконтрольного та підзвітного Кабінету Міністрів України та Верховній Раді України, до повноважень якого належав би повний контроль за долею рішень Суду – від їх прийняття й до виконання в Україні. Також важливим є прийняття закону, який передбачав би відповідальність державних органів та їх посадових осіб за бездіяльність у виконанні рішень Європейського суду з прав людини [137].

На основі проаналізованого досвіду зарубіжних країн та зазначених висновків науковців ми вважаємо, що запровадження функції парламентського контролю та участі у виконанні рішень Європейського суду з прав людини компетентних комітетів Верховної Ради України значно посилить реалізацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на практиці.

Позитивним кроком у цьому напрямі стало створення у 2017 році Підкомітету з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини Комітету Верховної Ради України 8 скликання з питань правової політики та правосуддя. Підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету з питань правової політики також 29 серпня 2019 року створений у Верховній Раді України 9 скликання. Згідно з додатком до Постанови Верховної Ради України «Про кількісний склад і предмет відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» № 19 від 29 серпня 2019 року, до завдань комітету належать «засади організації виконання рішень Європейського суду з прав людини» [138].

На практиці вказаний підкомітет, у такому вигляді як він існує, не довів своєї ефективності. У березні 2018 року підкомітетом спільно з Міністерством юстиції та проектом Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» був організований круглий стіл на тему «Виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Іванов проти

України» та «Бурмич та інші проти України»: вимоги щодо заходів загального характеру». У заході взяли участь народні депутати, представники Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів, Верховного Суду, міністерств, міжнародних організацій, в тому числі Ради Європи, науково-експертних установ, громадських організацій. Учасники заходу обговорили індивідуальні та загальні підходи, які необхідно провести для остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Бурмич та інші проти України» та «Юрій Миколайович Іванов проти України», а також пропозиції Міністерства юстиції з приводу вирішення проблеми у зв'язку із заборгованістю держави за рішеннями національних судів, та загальні підходи для попередження виникнення схожої ситуації в майбутньому [139]. Результати цього заходу кардинальним чином не вплинули на фактичне виконання рішень у справі «Бурмич та інші проти України», станом на сьогодні воно так і невиконане. Відсутність у підкомітеті механізмів впливу на державні органи, які повинні виконувати рішення Суду, та контролю за їх виконанням позбавляє його можливості ефективно виконувати свої завдання щодо організації виконання рішень Європейського суду з прав людини.

З огляду на координаційну природу міжнародного права, міжнародний контроль, як спосіб упровадження, лише доповнює, а не заміняє добровільне дотримання учасниками міжнародного права їхніх міжнародно-правових зобов'язань. Контроль Комітету Міністрів за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є допоміжним інструментом впровадження норм міжнародного права. Він має додатковий, субсидіарний характер порівняно з іншими засобами впровадження Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та залишається ефективним лише доти, доки рішення Європейського суду з прав людини та вимоги Конвенції відповідають потребам і інтересам держави. Підвищенню ефективності реалізації міжнародно-правових норм щодо захисту прав та основних свобод людини слугуватиме створення дієвого механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні, з урахуванням

об'єктивних історичних, соціальних і правових умов, в яких відбувається процес виконання цих рішень. Саме держави несуть відповідальність за ефективне застосування Конвенції та виконання рішень Європейського суду з прав людини, оскільки це є безпосереднім обов'язком усіх державних інституцій. Ключову роль щодо запобігання та усунення порушень прав людини і громадянина та основоположних свобод на рівні окремих держав відіграють законодавчі органи. На національному рівні ефективність упровадження положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод найперше залежить від нормотворчої та правозастосовної практики у сфері захисту прав людини у певній державі-учасниці Конвенції та її корелювання з практикою застосування Конвенції органами контролю, зокрема Європейським судом з прав людини.

Таким чином, для впровадження в Україні основоположних прав та свобод людини відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод постає гостра потреба в наявності ефективної контрольної функції у національному механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини, яка би корелювалась з контрольним механізмом Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Сутність контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини зводиться до створення ефективної системи контролю за повним виконанням рішень Європейського суду з прав людини: виплатою справедливої сатисфакції, поновленням порушених прав заявників та усуненням системних порушень прав людини в Україні.

Для забезпечення ефективного національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини доцільним є створення спеціального органу, який би координував виконання рішень суду, контролював їх виконання та забезпечував постійну системну співпрацю з Комітетом міністрів ради Європи. На нашу думку, таким органом в умовах України міг би бути комітет Верховної Ради України, наділений повноваженнями щодо контролю діяльності органів виконавчої влади, прокуратури та національних судів щодо

виконання рішень Європейського суду з прав людини. Йому доцільно надати повноваження розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини, ініціювати притягнення до відповідальності посадових осіб та державних органів за неналежне виконання чи невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

2.3. Особливості застосування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів загального характеру: порівняльний аналіз

На сучасному етапі розвитку Україна обрала вектор інтеграції з Європейським Союзом, що зумовлює необхідність імплементації у національне законодавство європейських цінностей у сфері захисту прав людини та основоположних свобод. Через рішення Європейському суду з прав людини система, закладена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, запроваджує у правові системи держав-учасниць Конвенції практику розуміння та захисту прав людини і основоположних свобод, надає допомогу державам-членам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у виявленні системних проблем у сфері захисту прав людини та пропозиції щодо їхнього вирішення. Заходи загального характеру є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць Конвенції впроваджують європейські цінності щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплені у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Ефективне виконання заходів загального характеру сприяє оздоровленню і трансформації правової системи України, наближення її до стандартів Європейського суду з прав людини, визначених у практиці Комітету Міністрів Ради Європи та Європейського суду з прав людини.

Питанням виконання рішень Європейського суду з прав людини, а також імплементації та застосування практики суду присвячені праці К. Андріанова, В. Завгороднього, В. Капустинського, С. Ківалова, О. Андрейченка,

М. Сащенко, О. Чернецької, Я. Пасічника, П. Рабіновича, Н. Севостянової, Ю. Хім'яка, Б. Муқан, Н. Блажівської, М. Хилько, Г. Зубенко та ін. Недостатньо дослідженими залишились питання виконання заходів загального характеру, як складової механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Механізм захисту прав людини згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод діє шляхом винесення Європейським судом з прав людини пілотного чи індивідуального рішення у справі за зверненнями приватної особи або групи осіб чи неурядової організації. Держава-учасниця конвенції зобов'язується виконати остаточне рішення Європейського суду з прав людини в будь-якій зі справ, у якій вони є стороною [140]. Під виконанням рішень Європейського суду з прав людини слід розуміти виплату відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та вжиття заходів загального характеру. Під вжиттям заходів загального характеру слід розуміти заходи, що застосовуються державою з метою усунення системних порушень прав людини і основоположних свобод, виявлених Європейським судом з прав людини та викладених у його рішеннях, виявлення і усунення причин та умов, що призвели до таких порушень, забезпечення дотримання тих положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на порушення яких вказано у рішеннях Європейського суду з прав людини.

Рішення Європейського суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць Конвенції впроваджують європейські цінності щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплені у Конвенції. Дієвість системи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод забезпечується наявністю ефективного механізму їх виконання.

Під заходами загального характеру Європейський суд з прав людини розуміє вжиття державою-відповідачем таких заходів, які б запобігли в майбутньому порушенням, що були констатовані Європейським судом з прав людини. Зокрема, такими заходами можуть бути: запровадження ефективних

засобів захисту від надмірної тривалості судових розглядів; усунення дискримінації дітей, народжених поза шлюбом (наприклад, у справах спадкування); прийняття законодавства щодо запобігання свавільному прослуховуванню телефонних розмов; скасування необґрунтованих обмежень свободи слова журналістів тощо.

Виконання державами-учасницями рішень Європейського суду з прав людини щодо вжиття заходів загального характеру забезпечують три основні конвенційні елементи: Європейський суд з прав людини, Мережа вищих судів та Комітет міністрів, які функціонують, злагоджено доповнюючи один одного. Для остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини у механізмах Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачено також обов'язкову наявність внутрішньодержавних елементів механізму виконання рішень суду держав-членів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Розглянемо на прикладі окремих справ дію механізму імплементації практики Європейського суду з прав людини у законодавство європейських країн.

Великобританія є членом Ради Європи з 05 травня 1949 року. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод ратифікована цією країною 03 вересня 1953 року.

У парламенті Великобританії функціонує об'єднаний комітет з прав людини, що складається з дванадцяти членів, призначених як з палати громад, так і з палати лордів, які розглядають питання, пов'язані з правами людини у Великобританії. Комітет з прав людини вивчає усі урядові законопроекти щодо сумісності з правами людини та реакцію уряду на рішення Європейського суду з прав людини, що стосуються прав людини та дотримання Великобританією своїх зобов'язань з прав людини.

Перше рішення Європейського суду з прав людини проти Великобританії було винесено 21 лютого 1975 року. З цього часу щодо Великобританії винесено та виконано 455 рішень Європейського суду з прав людини, які в той

чи інший спосіб імплементовані в національне законодавство та судову і адміністративну практику країни. Наведемо приклад.

У лютому 2022 року Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини в справі «JD та А проти Сполученого Королівства (заяви № 32949/17 і № 34614/17)», остаточне рішення у справі винесено Європейським судом з прав людини 24 лютого 2020 року. Справа стосується дискримінаційного скорочення пільг на житло, яким користувалася друга заявниця – жінка, яка перебувала під загрозою домашнього насильства та користувалася кімнатою, що була надана їй за спеціальною схемою притулку.

У жовтні 2021 року до законодавства Великобританії були внесені зміни, які чітко звільняють жертв домашнього насильства, які перебувають у програмі спеціального притулку, від зменшення пільг на житло [141].

30 квітня 2002 року Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд за виконанням рішення Європейського суду з прав людини у справах «Сміт і Грейді та Люстіг-Преан і Беккет проти Сполученого Королівства (заяви № 33985/96 і № 33986/96 та заяви № 31417/96 і № 32377/96)», остаточні рішення у справах винесені Європейським судом з прав людини 27 вересня 1999 року та 27 грудня 1999 року. Справи стосуються дискримінаційної політики уряду щодо заборони служби у збройних силах Великобританії представникам сексуальних меншин, зокрема геям.

12 січня 2000 року – у відповідь на рішення Європейського суду з прав людини у справах «Сміт і Грейді та Люстіг-Преан і Беккет проти Сполученого Королівства (заяви № 33985/96 і № 33986/96 та заяви № 31417/96 і № 32377/96)» – уряд Великобританії запровадив нову політику щодо збройних сил, яка скасувала заборону на військову службу геям в армії [142].

Німеччина є членом Ради Європи з 13 липня 1950 року. Дія Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод розповсюджується на цю країну з 03 вересня 1953 року.

В системі Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів

Німеччини діє Управління Уповноваженого федерального уряду з прав людини Німеччини, яке проводить моніторинг стану виконання рішень Європейського суду з прав людини і щорічно подає до Бундестагу письмові звіти щодо судової практики Європейського суду з прав людини і реалізацію його рішень у справах проти Німеччини. Бундестаг здійснює контроль за реалізацією заходів загального характеру органами виконавчої влади шляхом надання парламентських запитів і проведення слухань. Реалізацію заходів загального характеру в Німеччині також контролює Конституційний Суд, якому надані повноваження вирішувати колізії між національними законами та нормами міжнародного права.

Перше рішення Європейського суду з прав людини проти Німеччини було винесено 28 червня 1978 року. З цього часу щодо Німеччини винесено та виконано 220 рішень Європейського суду з прав людини, які в той чи інший спосіб імплементовані в національне законодавство та судову і адміністративну практику країни. Наведемо приклад.

20 червня 2007 року Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд за виконанням рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бак проти Німеччини (заява № 41604/98)», остаточне рішення у справі винесено Європейським судом з прав людини 28 липня 2005 року. Справи стосуються непропорційного втручання держави.

Юрген Бак керував малим бізнесом у містечку поблизу Франкфурта. Одного разу в його будинок і офіс раптово ввірвалася група з чотирьох поліцейських, які вилучили низку документів. За словами Юргена, оскільки він жив у маленькому містечку з населенням 10 000 осіб, його репутація та бізнес постраждали через те, що люди підозрювали його у злочинній діяльності. Однак, єдиною причиною обшуку було те, що повнолітнього сина Юргена перевіряли за перевищення швидкості (що він заперечував). Оскільки автомобіль був зареєстрований на компанію Юргена, поліція вирішила провести обшук не лише в офісі компанії, а й у його будинку, щоб з'ясувати, хто міг бути за кермом. Зрештою рейд і вилучені документи були марними для

справи, оскільки сина Юргена просто впізнали за фотографією, зробленою камерою контролю швидкості.

Європейський суд з прав людини у рішенні зазначив, що розслідування у справі про перевищення швидкості проводилося за незначне правопорушення. Слідство велося не проти самого Юргена, а проти його дорослого сина. Враховуючи це, поліцейський рейд у дім і офіс Юргена посеред дня був непропорційним – особливо тому, що він не був потрібним для розслідування.

У відповідь на рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бак проти Німеччини (заява № 41604/98)» Федеральний конституційний суд Німеччини ухвалив рішення, згідно з яким люди, які зазнали обшуку та арешту, повинні мати право на перевірку законності рейду в суді. Рішення Європейського суду у цій справі направлено до відповідних органів [143].

Чеська Республіка є членом Ради Європи з 30 червня 1993 року. Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод Чехія ратифікувала 01 січня 1993 року.

У складі Міністерства юстиції Чеської Республіки діє Урядовий представник Чеської Республіки в Європейському суді з прав людини, який формує концепцію необхідних заходів для виконання рішень Європейського суду з прав людини, включаючи законодавчі зміни, пропонує процедуру їх втілення і координує зауваження Комітету міністрів щодо цих заходів та вживає інших заходів загального характеру, зазначених у рішеннях Європейського суду з прав людини.

Перше рішення Європейського суду з прав людини проти Чеської Республіки винесено 09 листопада 1999 року. З цього часу щодо Чеської Республіки винесено та виконано 225 рішень Європейського суду з прав людини, які в той чи інший спосіб імплементовані в національне законодавство та судову і адміністративну практику країни. Наведемо приклад.

14 вересня 2011 року Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини у справі «Завржель проти Чеської Республіки (заява № 14044/05)», остаточне рішення у

справі винесено Європейським судом з прав людини 18 квітня 2007 року. Справа стосується невжиття національними органами ефективних заходів для забезпечення на практиці права батьків на возз'єднання з дитиною.

У Володимира Завржеля та його дружини народився син. У 2001 році його дружина покинула родину, забравши з собою шестирічного хлопчика. Незабаром вона завадила Володимиру бачитися з сином. Національний суд постановив, що в найкращих інтересах дитини зустрічатися з батьком і що вони повинні регулярно проводити час разом. Володимир намагався домогтися виконання цього рішення суду. Однак, владі не вдалося втілити його в життя. Вони майже нічого не зробили, щоб Володимир відновив контакт зі своїм хлопчиком. Не маючи інших варіантів, Володимир подав справу до Європейського суду з прав людини. До цього часу він не бачив сина вже понад два роки. Коли чеські суди зобов'язали Володимира бачити свого сина, експертна оцінка показала, що його навички виховання були хорошими. Тим часом було встановлено, що матір мала негативний вплив на дитину і намагалася налаштувати його проти батька. Тому було зрозуміло, що тривала розлука Володимира та його сина матиме негативні наслідки. Попри те, чеська влада не вжила належних ефективних заходів для того, щоб Володимир побачив свою дитину. Цим було порушено його право на сімейне життя. У статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено право батьків на ефективні заходи для возз'єднання їх із дитиною та зобов'язання національних органів вживати заходів на практиці.

Враховуючи рішення Європейського суду з прав людини у справі «Завржель проти Чеської Республіки (заява № 14044/05)» та низки подібних рішень, у 2008 році чеське законодавство про провадження щодо опіки над дітьми було змінено. Нові заходи включали пришвидшення ухвалення рішень у судових справах за участю дітей та покращення медіації для мирного вирішення спорів. Також відбулася повна реформа законодавства про виконання судових рішень про опіку над дітьми. Якщо права батьків на відвідування не дотримуються, чеські суди тепер можуть призначати

позасудові зустрічі, терапію або план встановлення поступового контакту за допомогою експерта. Якщо такі заходи не принесуть результатів, суди також можуть постановити примусове возз'єднання дітей з батьками. Крім того, після подальших справ у Європейському суді з подібних питань у 2012 році чеська влада провела додаткові реформи з цього питання [144].

Словацька Республіка є членом Ради Європи з 30 червня 1993 року. Європейська конвенція з прав людини поширюється на цю країну з 01 січня 1993 року.

В складі Міністерства юстиції Словацької Республіки діє Канцелярія представника Словацької Республіки у Європейському суді з прав людини, який поряд з іншими повноваженнями забезпечує і контролює належне виконання рішення Європейського суду з прав людини. Представник звітує про свою діяльність щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини Уряду Словацької Республіки та Комітету міністрів Ради Європи та представляє Міністру юстиції Словацької Республіки пропозиції про вжиття заходів щодо усунення повторюваних порушень Конвенції.

Перше рішення Європейського суду з прав людини проти Словацької Республіки було винесено 02 вересня 1998 року. З цього часу щодо Словацької Республіки винесено та виконано 511 рішень Європейського суду з прав людини, які в той чи інший спосіб імплементовані в національне законодавство та судову і адміністративну практику країни. Наведемо приклад.

08 березня 2012 року Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд за виконанням рішення Європейського суду з прав людини у справі «DMD Group A.S. проти Словацької Республіки (заява № 19334/03)», остаточне рішення у справі винесено 05 січня 2011 року. Справа стосується порушення права на справедливий суд.

Наприкінці 1990-х DMD Group була залучена до важливого судового позову проти інших компаній на суму майже три мільйони євро. Юридичні компанії, що представляли DMD Group у суді, мали підозру в зловживанні своїми повноваженнями принаймні одним державним службовцем з метою

уникнення сплати своїх боргів. Спочатку позов був успішним у словацьких судах. Однак несподівано голова районного суду домовився про те, щоб справа для розгляду була передана йому. Того ж дня він постановив відхилити позов, винісши рішення, яке було викладено лише на двох сторінках і яке не підлягало оскарженню. У DMD Group вважали, що суддя навмисне взявся за розгляд справи, щоб відмовити у позові. Суддя мав майже необмежену владу розподіляти справи за своїм бажанням, не пояснюючи жодних причин. Він розподілив справу DMD Group для розгляду самостійно, і відхилив її раптовим рішенням.

Європейський суд з прав людини постановив, що коли судді контролюють, хто розглядає конкретні справи, мають бути чіткі правила, щоб запобігти зловживанню цими повноваженнями. Однак у цьому випадку таких правил не було. Майже не існувало критеріїв, чому суддя повинен організувати слухання певної справи, і суддя не повинен був наводити жодних належних причин для цього. Оскільки його рішення за позовом DMD Group також не підлягало оскарженню, компанія не могла заявити відвід судді через упередженість. Європейський суд постановив, що правила, які дозволяють судді призначати справу самому собі, були несправедливими. Вони означали, що було порушено право на справедливий суд.

У 2004 році був прийнятий закон, який зробив словацьку систему правосуддя більш неупередженою. Він вимагав, щоб розподіл справ між суддями відбувався абсолютно випадково, через електронну систему. Винятки можуть бути виправдані лише в дуже особливих обставинах [145].

На виконання заходів загального характеру, запропонованих рішенням Європейського суду з прав людини в справі «DMD Group A.S. проти Словацької Республіки (заява № 19334/03)», Рішення було опубліковано в «Судовому ревію» (Justična Revue) № 2/2011. Листами Міністра юстиції Словацької Республіки від 17 жовтня 2011 р. рішення було розіслано до всіх регіональних і окружних судів, а також до Верховного Суду з проханням повідомити про нього всіх суддів цих судів. Листом від 3 жовтня 2011 р.

рішення було надіслано Голові Конституційного Суду Словацької Республіки з проханням повідомити про нього всіх конституційних суддів.

Україна є членом Ради Європи з 09 листопада 1995 року. Європейська конвенція з прав людини почала діяти в Україні з 11 вересня 1997 року.

В Україні діяльність щодо координації виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснюється Уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини, який за посадою є заступником Міністра юстиції України. Діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини забезпечується Секретаріатом Уповноваженого, який є структурним підрозділом Міністерства юстиції України.

Виконання заходів загального характеру забезпечує Кабінет Міністрів України. Центральний орган виконавчої влади, відповідальний за виконання заходів загального характеру у певній справі, визначається Прем'єр-міністром України, який надає йому відповідне доручення. Визначений орган виконавчої влади, на виконання заходів загального характеру, в рамках своїх повноважень, розробляє та видає відомчі акти, здійснює контроль за їхнім виконанням. Щодо питань, які виходять за межі його повноважень, центральний орган виконавчої влади вносить пропозиції до Кабінету Міністрів України про внесення змін, скасування чи прийняття нових нормативно-правових актів. На виконання заходів загального характеру Кабінет Міністрів України, у порядку законодавчої ініціативи, подає у Верховну Раду України проекти законів про внесення змін, скасування чи прийняття нових законів та в межах своєї компетенції видає відповідні підзаконні нормативно-правові акти.

29 серпня 2019 року у Верховній Раді України 9 скликання у складі Комітету з питань правової політики створений підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів. Згідно з додатком до Постанови Верховної Ради України № 19 від 29 серпня 2019 року «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання», до завдань комітету належать засади організації виконання рішень Європейського суду з прав людини [146].

Перше рішення Європейського суду з прав людини проти України було винесено 01 травня 1991 року. З січня 2011 року по липень 2022 року для контролю за виконанням Комітету Міністрів передано 12 843 рішення Європейського суду з прав людини щодо України, з яких виконано 1209 рішень, які в той чи інший спосіб імплементовані в національне законодавство та судову і адміністративну практику України [147]. Більшість невиконаних рішень Європейського суду з прав людини стосується невиконання саме заходів загального характеру.

Держави, що мають проблеми із якістю роботи національної судової системи і довірою до неї з боку своїх громадян в більшості випадків є «лідерами» серед відповідачів за заявами, поданими до Європейського суду з прав людини. Станом на 30 червня 2022 р. відповідачами у понад 2/3 поданих до Європейського суду з прав людини заявах були чотири держави: Росія (17 550 заяв, що становить 24,1 % від загальної кількості), Туреччина (17 200 заяв, 23,6 % від загальної кількості), Україна (11 400 заяв, 15,7 % від загальної кількості), Румунія (5 000 заяв, що становить 6,9 % від загальної їх кількості) [148].

Розглянемо кілька випадків упровадження у вітчизняну правову систему європейських цінностей щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплених у Конвенції, на прикладі виконання Україною заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини щодо України.

16 лютого 2022 року Комітет міністрів завершив нагляд щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини у групі справ «Бочан (№ 2) проти України» (заява № 22251/08), остаточне рішення у справі винесено 05 лютого 2015 року. Справи стосувалися порушень права на справедливий суд під час розгляду у Верховному Суді рішень Європейського суду з прав людини. У других рішеннях, винесених у кожній справі, Європейський суд з прав людини встановив, що початкові порушення не були усунені під час відновленого національного провадження, що спричинило нові порушення права на

справедливий суд. З моменту розгляду справ судова практика Верховного Суду України розвивалася згідно з Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. Практика Верховного Суду у справах, коли Європейський суд з прав людини виявляє порушення та виникає питання про перегляд провадження, спрямованого на досягнення «*restitutio in integrum*», зараз є чіткою та усталеною. З цією метою органи влади вжили низку заходів з розбудови потенціалу та підвищення обізнаності, включаючи широке поширення рішень Європейського суду з прав людини. Також, у межах проекту Ради Європи «Подальша підтримка виконання Україною судових рішень щодо статті 6 Європейської конвенції з прав людини», що фінансується Травним фондом з прав людини та виконується Департаментом юстиції та правового співробітництва, у 2019-2021 роках проведено багато заходів, спрямованих на недопущення подібних порушень [149].

20 червня 2022 року Верховна Рада України схвалила Конвенцію Ради Європи «Про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (Стамбульська конвенція)». Відповідний закон був підписаний Президентом і набув чинності 02 липня 2022 року [150]. 18 липня 2022 року Україна передала на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи ратифікаційну грамоту Стамбульської конвенції. Конвенція набула чинності щодо України 01 листопада 2022 року.

Ратифікація Стамбульської конвенції є значним кроком уперед у боротьбі з домашнім та гендерно зумовленим насильством в Україні. Вона є важливою подією для виконання групи справ «Левчук проти України (заява № 17496/19)», остаточне рішення у справі винесено 03 грудня 2020 року. Справа стосується, зокрема, як словесних образ, так і фізичного насильства, заподіяного претендентки.

У рішенні у справі «Левчук проти України (заява № 17496/19)» Європейський суд з прав людини послався на заклики комісара Ради Європи з прав людини та Комітету Організації Об'єднаних Націй з ліквідації дискримінації щодо жінок сприяти та прискорити ратифікацію Україною

Стамбульської конвенції. Під час останнього розгляду групи справ Левчука в листопаді-грудні 2021 року (1419 засідання СМ-ДН) Комітет міністрів закликав владу, зокрема, вивчити шляхи посилення гарантій, спрямованих на боротьбу з домашнім і гендерним насильством. відповідно до стандартів Ради Європи та, зокрема, Стамбульської конвенції Ради Європи, яка розглядається як основний міжнародно-правовий інструмент у цій сфері [151].

17 лютого 2022 року за результатами слухань «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» Верховна Рада прийняла дві Рекомендації, спрямовані на виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини та реформування системи виконання національних судових рішень. Зазначені три групи рішень Європейського суду з прав людини були визначені як основні пріоритети для виконання: Іванов/Бурмич (невиконання національних рішень), Невмержицький/Сукачов (переповненість в'язниць та нелюдські та/або такі, що принижують гідність, умови тримання) та Зеленчук і Цицюра (мораторій на відчуження земель сільськогосподарського призначення), це справи, які порушують найбільш складні, системні та структурні проблеми, які потребують вирішення владою.

Рекомендації щодо невиконання національних судових рішень (Іванов/Бурмич) зосереджуються, серед іншого, на: перегляді поточної системи виконання судових рішень та їх автоматичного виконання, перегляді системи мораторіїв, що впливають на виконання та встановлення ефективних національних засобів правового захисту. Рекомендації щодо умов ув'язнення (Невмержицький/Сукачов) наголошували на необхідності покращення матеріальних умов утримання в Україні та запровадження ефективних національних засобів правового захисту. Врешті, щодо мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення (Зеленчук і Цицюра) парламент рекомендував владі забезпечити імплементацію новоприйнятого закону відповідно до принципів захисту прав власності згідно з Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини [152].

04 червня 2020 року Комітет міністрів завершив нагляд щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини по справі «Гримковська проти України» (заява № 38182/03), остаточне рішення у справі винесено 21 жовтня 2011 року.

У 1998 році місцева влада вирішила прокласти трасу через тиху вулицю, де жила Н. Гримковська з батьками та маленьким сином. Незабаром родинний дім став непридатним для проживання. Щогодини вдень проїжджали сотні вантажівок. Повітря стало густим від автомобільних випарів. Вібрація викликала тремтіння меблів у будинку. Зі стелі та стін відвалилася штукатурка. Коли на дорозі почали утворюватися вибоїни, місцева влада засипала їх вугільним пилом, який потім піднімалися у повітря від проїзду машин. У маленького сина Н. Гримковської почалися часті проблеми з диханням. Було виявлено високий рівень міді та свинцю в організмі. Лікарі рекомендували його переселити. Скарги місцевих жителів спонукали владу перевірити рівень забруднення на вулиці. Експерти виявили, що викиди автомобілів перевищують безпечні норми. Суд без достатньої аргументації відхилив цивільний позов, поданий матір'ю Н. Гримковської, Кларою, яка вимагала, щоб уряд переселив її сім'ю та відшкодував їм шкоду, завдану їхньому будинку та здоров'ю.

Європейський суд з прав людини зазначив, що український уряд не провів дослідження впливу на навколишнє середовище перед тим, як перетворити вулицю, на якій проживала Н. Гримковська з родиною, на автомагістраль. Не було зроблено жодних зусиль для зменшення шкідливого впливу дороги. Н. Гримковська була усунена від процесу прийняття рішення. Це було порушенням її прав.

За результатами виконання рішення Європейського суду з прав людини вулиця, на якій живе Н. Гримковська з родиною, приведена у попередній стан. Якість повітря повернулася до нормального рівня. Дорогу відремонтували. Окрім компенсації, яку видав Європейський суд, українські суди присудили Н. Гримковській ще суму відшкодування збитків.

У 2017 році в Україні набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059 від 23 травня 2017 року. Це надає регіональним адміністраціям нові повноваження та обов'язки щодо проведення оцінки впливу запланованої діяльності на довкілля та дозволяє громадськості брати участь на ранній стадії процесу прийняття рішень [153].

Комітет з прав людини та юридичних питань Парламентської асамблеї Ради Європи у своїй доповіді «Забезпечення життєздатності Страсбурзького суду: структурні недоліки в державах-учасниках» пропонує розширити повноваження парламентських комітетів із правових питань (правосуддя) відповідних держав-учасниць, а саме – надати цим комітетам право: «контролювати діяльність органів виконавчої влади, відповідальних за виконання рішень Європейського суду з прав людини, розробляти спеціальні засоби (організаційні та правові), впливати на уряди держав-учасниць у зв'язку з порушеннями, що відбуваються, зокрема у разі затримки виконання рішень Страсбурзького суду» [154].

Очевидна необхідність підвищення ролі національних парламентів у процесі виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо реалізації заходів загального характеру. Парламентським комітетам з правових питань (правосуддя) відповідних держав необхідно надати повноваження здійснювати контроль за діяльністю органів виконавчої влади під час виконання ними рішень Європейського суду з прав людини в частині реалізації заходів загального характеру та право розробляти спеціальні організаційні та правові засоби впливу на уряди держав для забезпечення виконання заходів загального характеру відповідно до рішень Європейського суду з прав людини.

Національний механізм виконання заходів загального характеру, зазначених у рішеннях Європейського суду з прав людини, як показує практика, недостатньо ефективний, що призводить до повного чи часткового невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Таким чином, з метою збільшення ефективності українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини для управління та

координації процесів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо реалізації заходів загального характеру необхідно забезпечити постійний та якісний парламентський контроль і координацію діяльності органів виконавчої влади, правоохоронних органів, прокуратури та національних судів під час виконання останніми заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини. Потрібно також забезпечити невідворотність відповідальності посадових осіб та державних органів за неналежне виконання чи невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

У другому розділі проаналізовано структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що продуктивне виконання рішень Європейського суду з прав людини можливо лише при злагодженій роботі конвенційних та національних складових механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Виокремлено ключові конвенційні та національні елементи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Ключовими конвенційними елементами у механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини є: Європейський суд з прав людини, Комітет міністрів та Мережа вищих судів, що діють злагоджено та доповнюють один одного. До національних складових українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини запропоновано віднести: Верховний Суд, Прем'єр-міністр України, Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, відділ примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України і підкомітет Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

Розглянуто становлення та розкрито функцію мережі вищих судів як елемента конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Мережа вищих судів забезпечує постійний прямиий діалог між Європейським судом з прав людини та Верховним Судом, що, безумовно,

покращує ефективність виконання рішень Європейського суду з прав людини. Діяльність мережі сприяє ефективному впровадженню заходів загального характеру щодо усунення зазначених у рішеннях системних проблем та їхніх першопричин (внесення змін до судової практики; внесення змін до адміністративної практики).

Запропоновано схематичне відображення авторського бачення наявної структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Виокремлено проблемні моменти функціонування національної інституційної моделі механізму державного управління у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини, до яких належить:

- розбалансованість українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зумовлена положенням його елементів в ієрархії державних органів та обсягом їх повноважень у розрізі розподілу державної влади на три незалежні одна від одної гілки: законодавчу, виконавчу та судову;

- неможливість забезпечення оперативного та ефективного виконання рішень у частині реалізації заходів загального характеру та додаткових заходів індивідуального характеру Уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини, який є заступником Міністра юстиції України за посадою, через обмеженість повноважень та розташування в ієрархії державних органів;

- відсутність конструктивного діалогу між законодавчою гілкою влади та іншими національними і конвенційними суб'єктами механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини;

- низька ефективність роботи Верховного Суду як одного з елементів національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, який, користуючись відсутністю прямих норм процесуального законодавства, які б зобов'язували його переглядати судові рішення національних судів у зв'язку з прийняттям щодо них рішень Європейського суду з прав людини,

забезпечуючи в такий спосіб виконання додаткових заходів індивідуального характеру, не завжди забезпечує їх виконання.

Обґрунтовано роль контрольної функції конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та проаналізовано її характерні особливості. Встановлено, що постійний нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини забезпечує Комітет міністрів Ради Європи. Після того, як рішення Європейського суду з прав людини стають остаточними, держави якнайшвидше повідомляють Комітету міністрів про заходи, заплановані та/або вжиті в «плані дій». Після вжиття всіх заходів подається «звіт про дії». Під час процесу нагляду заявники, неурядові організації та національні установи з просування та захисту прав людини можуть подавати повідомлення в письмовій формі. Справи залишаються під наглядом до вжиття необхідних заходів. Потім нагляд закривається остаточною постановою. З січня 2011 року нагляд за ухваленням та реалізацією планів дій здійснюється за новою розширеною процедурою. Більшість справ відбувається за стандартною процедурою. Розширена процедура використовується для справ, які вимагають термінових індивідуальних заходів або виявлення важливих структурних проблем (зокрема, пілотних рішень), а також для міждержавних справ.

Розглянуто діяльність департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, який консультує та допомагає Комітету міністрів у виконанні ним наглядової функції щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Департамент також надає підтримку державам-членам для досягнення повного, ефективного та швидкого виконання рішень Європейського суду з прав людини.

З'ясовано, що контроль Комітету Міністрів за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є допоміжним засобом реалізації норм міжнародного права, він має додатковий, субсидіарний характер поряд з іншими інструментами втілення положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і залишається ефективним лише доти, доки

рішення Європейського суду з прав людини та вимоги Конвенції відповідають потребам й інтересам держави. Створення дієвого національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, який би враховував об'єктивні соціальні, історичні та правові обставини, в яких здійснюється виконання зазначених рішень, буде сприяти підвищенню ефективності застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Саме держави несуть відповідальність за ефективне застосування практики Європейського суду з прав людини та положень Конвенції, і це є об'єктивним обов'язком усіх державних органів.

Проаналізовано особливості механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, що зумовлені основним завданням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яке полягає у виявленні порушень прав людини та основоположних свобод з метою спонукання в подальшому державу-учасницю до внесення змін у національні норми права і правозастосовну практики, які призвели до зазначених порушень. Установлено, що рішення Європейського суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць Конвенції впроваджують європейські цінності щодо захисту прав людини та основоположних свобод, закріплених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Ефективність системи Конвенції забезпечується наявністю ефективного механізму її виконання. Виявлені системні проблеми щодо захисту прав людини та способи їх вирішення Європейський суд з прав людини викладає у своїх рішеннях в заходах загального характеру.

З'ясовано, що під заходами загального характеру Європейський суд з прав людини розуміє вжиття державою-відповідачем таких заходів, які б запобігли в майбутньому порушенням, що були констатовані Європейським судом з прав людини. Зокрема, такими заходами можуть бути: запровадження ефективних засобів захисту від надмірної тривалості судових розглядів; усунення дискримінації дітей, народжених поза шлюбом (наприклад, у справах спадкування); прийняття законодавства щодо запобігання свавільному

прослуховуванню телефонних розмов; скасування необґрунтованих обмежень свободи слова журналістів тощо.

Розглянуто на прикладі окремих справ дію механізму імплементації практики Європейського суду з прав людини у законодавство європейських країн, як-от Великобританія, Німеччина, Чеська Республіка, Словацька Республіка, та в Україні. З'ясовано, що національний український механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо заходів загального характеру недостатньо ефективний, що призводить до повного чи часткового невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Результати дослідження розділу опубліковані у статтях і матеріалах конференцій: Муқан І. В. Контрольна функція як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Теорія та практика державного управління*: збірник наукових праць. Випуск 2 (69), Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. Харків, 2020. С. 79-87 (друковане видання). URL: <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/issue/view/7>; Муқан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб’єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. Випуск № 9(15). 2021. С. 162-171, (друковане видання). URL: <http://www.pubadm.vernadskeyjournals.in.ua/31-70-6>; Муқан І. В., Шикеринець В. В. Заходи загального характеру в механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини: Державно-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. Серія Державне управління, Том 31 (70). № 6. 2020. С. 58-65, (друковане видання). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/archive>; Муқан І. В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України*: матеріали 17-ї регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 14 травня 2020 року). Дніпро, 2020. С. 263-266, (друковане

видання). URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf;

Муқан І. В. Ключові суб'єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2020 року). Кривий Ріг, 2020. С. 213-216. URL : <https://donnuet.edu.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-strategii-ta-innovacii-aktualni-upravlinski-praktiki-2/>;

Муқан І. В. Складові механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Проблеми модернізації України, Випуск 10*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів" (19 березня 2020), МАУП – Київ, 2020. С. 274-276, (друковане видання). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujlJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view>;

Муқан І. В. Ефективність діяльності суб'єктів публічного управління та неурядових організацій у сфері виконання рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру в Україні. *Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільстві*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 жовтня 2020 року), Переяслав, 2020. С.146-152, (друковане видання);

Муқан І. В. Функціонування мережі вищих судів як складової конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*, 6–8 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ, С. 213-215. URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2021/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%832021.pdf>.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

3.1. Забезпечення ефективного контролю та нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні

Система Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод через рішення Європейському суду з прав людини запроваджує практику розуміння та захисту прав людини і основоположних свобод у правовій системі держав-учасниць Конвенції, допомагає державам-членам Конвенції виявляти системні проблеми у сфері захисту прав людини та пропонує варанти для їхнього вирішення. Рішення Європейського суду з прав людини є інструментом, за допомогою якого правові системи держав-учасниць конвенції впроваджують європейські стандарти щодо захисту прав людини і основоположних свобод, що закріплені у Конвенції. Наявність ефективного контролю за виконанням рішень суду забезпечує дієвість системи конвенції. Головним критерієм ефективності дії системи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Питанню виконання рішень Європейського суду з прав людини та імплементації і застосування практики суду присвячені праці К. Андріанова, В. Завгороднього, В. Капустинського, С. Ківалова, О. Андрейченка, М. Сащенко, О. Чернецької, Я. Пасічника, П. Рабіновича, Н. Севостянової, Ю. Хім'яка, Н. Блажівської та ін. Недостатньо дослідженою залишилася контрольна функція, як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Тема виконання рішень Європейського суду з прав людини багатогранна як з позиції юриспруденції, міжнародного права, так із позиції державного управління. Правову основу для забезпечення постійного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини визначено Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та протоколами до неї.

Механізм контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини висвітлений у статтях Конвенції – 39 та 46, що викладені у редакції Протоколу № 14 від 13 травня 2004 року, відповідно до яких: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням» [155]. Зазначені положення Конвенції створюють специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача.

Зобов'язання щодо забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини, винесених проти держави, лежить, насамперед, на державних органах влади та може спричинити вжиття різних заходів, наприклад, напрацювання бюджетних процедур, державної організації або створення спеціальних фондів. Інституційними критеріями виконання рішень Європейського суду з прав людини встановлено: виконання повинно бути в широкому сенсі справедливим, швидким, ефективним і пропорційним; виконання встановлює баланс між потребами заявника і правами відповідача; процес виконання і заходи виконання здійснюються на передбачуваній основі і є прозорими; виконання у конкретних справах відбувається в розумні терміни, без втручання з боку інших державних органів і без переносу на інший час, за винятком випадків, коли це передбачено законом і за рішенням Європейського суду з прав людини; влада здійснює контроль за виконанням рішення, шукає вирішення проблем, що виникають, і несе відповідальність [156].

В Україні виконання рішення Європейського суду з прав людини регулюється Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який є спеціальним нормативно-правовим актом, що визначає заходи та державні інституції, які забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини. Відповідно до зазначеного закону, організацію виконання рішень Європейського суду з прав людини та здійснення контролю, нагляду за їх виконанням покладається на Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, який є

заступником Міністра юстиції України за посадою. Забезпечення діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини здійснюється Секретаріатом Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, структурний підрозділ Міністерства юстиції, який очолює керівник Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини.

Відповідно до Закону, «Інститут Уповноваженого забезпечує постійну та з розумною періодичністю перевірку чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини, передовсім у сферах, що стосуються діяльності правоохоронних органів, кримінального провадження, позбавлення свободи. За результатами передбаченої перевірки інститут Уповноваженого подає до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до чинних законів та підзаконних актів з метою приведення їх у відповідність до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідної практики Європейського суду з прав людини» [157].

Інститут Уповноваженого готує та надсилає до Кабінету Міністрів України щоквартальні подання про вжиття заходів загального характеру. Подання Уповноваженого в контексті законодавчого процесу охоплює: пропозиції про внесення змін до чинного законодавства; пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів. Уповноважений одночасно з поданням розробляє та скеровує до Апарату Верховної Ради України свої пропозиції щодо внесення змін у законодавство для врахування під час підготовки законопроектів [158].

Із наведених завдань можна виокремити такі способи із забезпечення захисту прав і свобод людини: моніторингово-аналітична діяльність (виявлення причин, що сприяють порушенню Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, розробка пропозицій щодо усунення цих причин та недопущення таких порушень у майбутньому та ін.); загальна інформаційно-роз'яснювальна діяльність (інформування населення про положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського

суду з прав людини та ін.); індивідуальне консультування (у процедурних питаннях, порядку звернення та розгляду справи Європейського суду з прав людини та ін.); освітня діяльність (розроблення пропозицій до навчальних програм із дослідження Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини тощо.); експертно-методологічна діяльність [159, с. 65].

Одним із способів щодо забезпечення реалізації контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є експертно-методологічна діяльність Уповноваженого України у справах Європейського суду з прав людини.

Законом встановлено, що «Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини здійснює юридичну експертизу всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції, за результатами чого готує спеціальний висновок. Нездійснення перевірки або наявність висновку про невідповідність підзаконного акту вимогам Конвенції є підставою для відмови в державній реєстрації» [160].

Відповідно до щорічного звіту Уповноваженого, упродовж 2021 року було здійснено юридичну експертизу 5369 проектів актів та відомчих нормативно-правових актів щодо відповідності Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і протоколів до неї, та судовій практиці Європейського суду з прав людини, з них: 2797 – проекти нормативно-правових актів, які опрацьовуються відповідно до вимог Регламенту Кабінету Міністрів (законів, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, Указів Президента України); 2385 – нормативних документів міністерств та інших органів державної влади, які підлягають державній реєстрації відповідно до постанови Кабінету Міністрів України 28.12.1998 р. № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади». Також було здійснено експертизу 156 нормативних актів та їх проектів з грифом «ДСК» та 31 нормативних актів та їх проектів, які

мають ступінь секретності «Цілком таємно» та «Таємно». За результатами проведеної експертизи було виявлено невідповідність положенням Конвенції у 208 актах. З метою запобігання порушень Конвенції було надано відповідні висновки про невідповідність положенням Конвенції, з яких: 111 – не відповідає, 83 – із застереженням та 14 – доопрацьовано розробниками в робочому порядку [161].

Відповідно до встановлених завдань, Уповноважений подає Міністерству юстиції свої рекомендації з приводу методики проведення експертизи законопроектів та підзаконних правових актів на відповідність Конвенції і практики Європейського суду з прав людини [162].

Методичні рекомендації проведення експертизи правових актів (їх проектів) щодо відповідності Конвенції та Тематичний покажчик, які розроблені та затверджені Уповноваженим, забезпечують сприйняття та розуміння розробниками проектів нормативно-правових актів змісту Конвенції та практики Європейського суду з прав людини, оскільки містить перелік ключових фраз, за якими можна ідентифікувати належність акту до сфери правового регулювання Конвенції.

Відповідно до рекомендації, «юридична експертиза нормативно-правового акту охоплює два етапи:

а) перевірку, чи предмет регулювання нормативного акта (його проекту) стосується прав і свобод, гарантованих Конвенцією (перевірка на належність);

б) перевірку нормативного акта (його проекту), предмет регулювання якого стосується прав і свобод, гарантованих Конвенцією, на відповідність положенням Конвенції та практиці Європейського суду з прав людини (перевірка на відповідність)» [163].

Як вбачається з Методичних рекомендацій щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, «правова експертиза може бути проведена щодо проекту: закону України; указу Президента України; постанови Кабінету Міністрів України; постанови Національного банку

України; наказу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади» [164].

Рівень усвідомлення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини посадовими особами різних гілок влади, а також неурядових організацій та громадянського суспільства загалом певною мірою визначається професійним рівнем та рівнем знань фахівців, що працюють у інституті Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини та відповідають за поширення положення Конвенції та практики Європейського суду з прав людини.

Шляхи упровадження Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на рівні держав були висвітлені в доповіді «Мудреці» і підтверджені Інтерлакенською декларацією, зокрема, шляхом надання експертної думки щодо сумісності проектів законодавства та адміністративної практики зі стандартами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також звітування щодо виконання судових рішень, дотримання національного законодавства у парламенті, надання освіти в галузі прав людини для громадськості та професійних груп [165].

Парламентська асамблея Ради Європи в резолюції від 22 січня 2013 року (4-е засідання) закликає країни-члени внести поправки в законодавство відповідно до стандартів, що випливають з прецедентного права Європейського суду з прав людини, та забезпечити реалізацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод всіма відповідними національними органами влади та вжити комплексних заходів з метою підвищення обізнаності про стандарти Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, як це тлумачить Європейський суд з прав людини. У країнах-членах, що мають структурні проблеми, ці заходи можуть полягати, зокрема, в:

- 1) створенні загальнодоступної бази даних, що містить судові прецедентне право, включаючи судові рішення, що стосуються відповідної країни-члена в офіційному перекладі;

- 2) вдосконаленні освіти з метою поглиблення знань про Конвенцію;

3) створенні постійних, недержавних інформаційних центрів для потенційних заявників з метою надання їм консультацій за стандартами Конвенції [166].

У щорічному звіті Уповноваженого за 2021 рік зазначено, що «з метою вжиття заходів індивідуального характеру на виконання рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України, з державного бюджету України було сплачено кошти у сумі 76 439,4 тис. грн. З метою вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та забезпечення відновлення порушених прав усім заявникам було повідомлено про їх право на відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану. Таке відновлення здійснюється, зокрема, шляхом повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у 8-х справах або повторного розгляду справи адміністративним органом. Питання, чи підлягає та чи інша справа перегляду, вирішується виключно судом в порядку, встановленому законодавством України» [167].

Жодних дій щодо контролю належного виконанням додаткових заходів індивідуального характеру щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, винесених за результатами розгляду справ проти України, уповноваженим не було вчинено.

Згідно зі статтею 11 ч. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», контроль щодо виконання заходів індивідуального характеру, які передбачені у рішенні, покладається на орган представництва – Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. В частині 3 ст. 11 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» вказується, що в рамках здійснення контролю орган представництва – «Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини має право лише отримувати інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру» [160].

Отже, як вбачається з практики, орган представництва не має можливості виконувати контрольну функцію з огляду на те, що законодавець надає йому можливість лише отримання інформації від відповідних суб'єктів реалізації додаткових заходів індивідуального характеру та відсутності у нього повноважень, що надають можливість застосувати владно-примусові чи оперативні методи впливу, спрямовані на приведення дій підконтрольного органу згідно з прийнятими рішеннями або нормами закону.

Враховуючи повноваження Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, він також не може впливати на суд або адміністративний орган, що здійснює повторний розгляд справи в межах реалізації додаткових заходів індивідуального характеру, тобто не може здійснювати функцію контролю щодо їхнього виконання.

Причини систематичного невиконання рішень Європейського суду з прав людини лежать у двох площинах: по-перше, це специфічні соціальні, економічні, фінансові та адміністративні умови в сучасній Україні; по-друге – відсутність політичної волі з боку компетентних державних органів. Міжнародні та українські фахівці визнають, що причини невиконання рішень судів вимагають комплексних і далекосяжних реформ. Водночас відсутність відповідних реформ та велика кількість справ про невиконання рішень національних судів, що є на розгляді у Європейському суді з прав людини та залишаються без уваги з боку українського уряду, та відсутністю належної відповіді України на пілотні рішення, є свідченням відсутності політичної волі змінити ситуацію [168, с. 38].

Науковець Завгородній В. А. зазначає, що «зарубіжний досвід державного управління у сфері юстиції свідчить про те, що до виконання рішення Європейського суду з прав людини залучений не лише орган, що представляє інтереси країни в Європейському суді з прав людини, а багато інших органів державної влади. Зокрема, у Чеській Республіці порядок виконання рішень суду сформувався у межах суспільного і політичного консенсусу щодо високої цінності прав і свобод людини, а також необхідності інтеграції в європейські

структури для успішного розвитку країни. Цей підхід був нормативно закріплений в Конституції країни, що не тільки встановлює верховенство міжнародного права, але і зобов'язує всі державні органи брати участь у виконанні міжнародних зобов'язань держави» [169, с. 59].

Згідно з Положенням, затвердженим додатком до постанови Уряду Чеської Республіки від 17 серпня 2009 р. № 1024 [170], до завдань представника Чеської Республіки в Європейському суді з прав людини у сфері виконання рішення Європейського суду з прав людини належить: інформування державних органів про рішення суду, а також, спільно з відповідними органами державної влади Чеської Республіки, утворення концепції необхідних заходів для виконання рішення.

Науковець Баик С. зазначає, що «контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у Чеській Республіці здійснює Конституційний Суд. З огляду на те, що Конституція зобов'язує органи влади виконувати міжнародні зобов'язання держави, Конституційний Суд має повноваження розглядати справи про виконання міжнародних договорів. Ці повноваження поширюються і на рішення Європейського суду з прав людини, оскільки чеська правова доктрина розглядає їх як невід'ємну частину Конвенції» [171, с. 234].

Представник Словацької Республіки в Європейському суді з прав людини діє на підставі статуту, затверджено постановою Уряду № 543/2005 від 13 липня 2005 р. [172]. До основних функцій представника у сфері виконання рішення Європейського суду з прав людини належить контроль і забезпечення належного виконання рішення суду та інформування Комітету міністрів про виконання рішень суду. Консультативним і дорадчим органом представника Словацької Республіки в Європейському суді з прав людини є Міжвідомча комісія, до якої входять на постійній основі: представник Верховного Суду, обласних судів, заступник Генерального прокурора Словацької Республіки, а також представник Міністерства закордонних справ або представники інших центральних органів виконавчої влади, запрошені на засідання Комісії.

Відповідно до Постанови Уряду Литовської Республіки № 929 від 03 липня 1995 року [173], представник Європейського суду з прав людини:

- 1) координує виконання рішень суду;
- 2) ініціює відповідні заходи для того, щоб прискорити виконання рішень суду;
- 3) зобов'язаний надавати інформацію уряду Литовської Республіки у справах Європейського суду з прав людини, пов'язану з виконанням рішення суду Литовською Республікою. Для виконання своїх завдань представник Литовської Республіки уповноважений залучати науково-дослідні та академічні інститути, державні та муніципальні органи влади, установи та організації, інших фахівців.

Контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у Федеративній Республіці Німеччини здійснюють різні органи. Науковець Завгородній В. А. зазначає, що «...представницький орган (Бундестаг) через парламентські запити і слухання контролює реалізацію заходів загального характеру органами виконавчої влади. Бундестаг має практику роботи із запитами з приводу виконання конкретних рішень Європейського суду з прав людини і розвитку системи виконання рішень Європейського суду з прав людини у цілому. Також контроль за виплатою компенсацій і реалізацією заходів загального характеру здійснює Уповноважений з прав людини при Міністерстві юстиції. Конституційний Суд контролює виконання індивідуальних заходів: за запитом заявника він може відмінити рішення нижчого суду або органу, який переглядав справу заявника після рішення Європейського суду з прав людини. Крім цього, Конституційний Суд контролює реалізацію заходів загального характеру, оскільки він наділений повноваженнями щодо вирішення колізій між міжнародними нормами і національними законами, а також має право перевіряти правозастосовну практику, в тому числі на її відповідність конституційному принципу дружельюбності міжнародному праву» [174].

Європейська мережа Національних інституцій з прав людини визначає можливість Ради Європи у подальшому забезпечити дотримання Конвенції державами-членами головним завданням системи Конвенції. У цьому контексті була вироблена низка практичних рекомендацій, що зосереджують свою увагу, по-перше, на підтримці процесу національної імплементації, наголошуючи на тому, що, відповідно до Конвенції, це є відповідальністю кожної держави-члена, а, по-друге, на виконанні рішень Європейського суду з прав людини. З приводу виконання рішень Європейського суду з прав людини найважливішою рекомендацією було більш конкретне реагування Ради Міністрів на випадки невиконання рішень Європейського суду з прав людини, включаючи можливість накладення санкцій на держав-порушниць. Після винесення рішення судом, ефективне його виконання має включати таке: країна має призначити уповноважену особу, що відповідатиме за виконання рішення; виконавча, законодавча та судова гілки влади мають долучатись до справи відповідно до їх повноважень; проект Плану дій має бути представлений Національному інституту з прав людини (якщо такий існує) та громадянському суспільству для проведення консультацій; відповідні парламентські комітети мають інформуватись про рішення та План дій для забезпечення його виконання; законодавча практика має застосовуватись вчасно для усунення прогалин у ній [175].

Парламентська асамблея Ради Європи в резолюції від 22 січня 2013 року (4-е засідання) наполягає на тому, що, коли Європейський суд з прав людини виявив основні і складні структурні недоліки в державах-членах, необхідно забезпечити регулярний і строгий національний нагляд, щоб належним чином виконати рішення суду, додатково до їх розгляду Комітетом міністрів Ради Європи як «посилення наглядової процедури» останнього [176].

Повноваження Уповноваженого щодо забезпечення представництва інтересів держави в Європейському суді з прав людини деякою мірою можна порівняти з діяльністю адвоката зі здійснення представництва інтересів

фізичних і юридичних осіб у суді. Якщо порівняти діяльності Уповноваженого та адвоката щодо здійснення представництва інтересів, надання консультацій і роз'яснень з правових питань, то Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» заборонено надавати правову допомогу особам, коли є конфлікт інтересів [177]. з огляду на завдання інституту Уповноваженого, він теоретично може надавати правову допомогу сторонам за наявності прямого конфлікту інтересів: державі Україна та громадянину України.

На нашу думку, представляючи інтереси держави, Україна проти її громадянина, Уповноважений одночасно, у тій самій справі не може ефективно здійснювати контроль за виконанням рішень Європейського суду, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України, яким державу Україна визнано винною в порушенні Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Ураховуючи положення Брайтонської декларації 2012 р., в якій держави-учасники висловлюють рішучість забезпечити ефективність виконання Конвенції на національному рівні, шляхом заснування незалежних національних інститутів з прав людини [178], пріоритетним напрямом у забезпеченні належного нагляду та контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є заснування незалежного Національного інституту захисту прав та свобод людини.

Європейська мережа національних інституцій з прав людини демонструє, наскільки важливу роль національні інститути з прав людини відіграють у системі Конвенції, та надає низку рекомендацій, спрямованих на заохочення держав до більш активної співпраці з національними інститутами з прав людини, як на національному, так і на європейському рівнях, як одне із завдань для вирішення проблем належного виконання рішень Європейського суду з прав людини [179].

У багатьох країнах-членах Ради Європи функціонують незалежні національні інститути з прав людини, для прикладу: Бельгійський міжфедеральний центр рівних можливостей і протидія дискримінації та

расизму [180]; Датський інститут прав людини [181]; Національна правозахисна організація у Фінляндії [182]; Французька комісія з питань національної консультативної допомоги (CNCDH) [183]; Німецький інститут прав людини [184]; Комісія з питань рівності та прав людини Великобританії [185]; Грецька національна комісія з прав людини [186]; Ірландська Комісія з прав людини [187]; Нідерландський інститут прав людини [188]; Норвезький центр з прав людини [189]; Румунський інститут прав людини [190]; Словацький національний центр з прав людини [191].

Національні інститути з прав людини є незалежними від уряду бюджетними інституціями, з широким спектром законодавчих та конституційних повноважень для просування та захисту прав людини. Вони акредитуються на відповідність Паризьким Принципам Організації Об'єднаних Націй, що показує рівень їх незалежності, незаангажованості та ефективності. Національні інститути з прав людини є важливим елементом процесу імплементації рішень Європейського суду з прав людини. Вони мають законні повноваження надавати рекомендації законодавчій та виконавчій гілкам влади щодо застосування міжнародних стандартів з прав людини, а також можуть здійснювати відповідні провадження. Завдяки своїм повноваженням у сфері просування прав людини вони часто виконують просвітницькі функції, що допомагає імплементації [192].

Рада Європи послідовно наголошує на важливій ролі національних правозахисних структур щодо контролю та нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Національні правозахисні структури включають і національні інститути прав людини, які відповідають Паризьким принципам, й інші органи та представництва, як урядові, так і неурядові, що займаються правами людини на національному рівні.

Конференція, ініційована в Копенгагені 12 і 13 квітня 2018 р., наголошує на важливій ролі національних правозахисних структур та зацікавлених сторін під час реалізації Конвенції та закликає держави-членів, якщо вони цього ще не

зробили, «розглянути можливість створення незалежної національної правозахисної установи відповідно до Паризьких Принципів» [193].

На національному рівні ефективний контроль та нагляд за якісним виконанням рішень Європейського суду з прав людини потребує залучення та взаємодії широкого кола осіб, які б забезпечили гарантування того, що національне законодавство та інші заходи на практиці повністю будуть відповідати Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і практиці Європейського суду з прав людини. На нашу думку, до їх складу входять державні посадові особи, члени уряду, члени парламентів, судді та прокурори, а також громадянське суспільство, національні правозахисні установи, адвокати, науковці.

В Копенгагенській декларації зазначається, що «Конференція в Копенгагені 12 і 13 квітня 2018 р. підтвердила зобов'язання країн-членів нести свою відповідальність за впровадження та забезпечення виконання Конвенції на національному рівні, закликала країн-членів продовжувати посилювати впроваджувати Конвенцію на національному рівні відповідно до попередніх декларацій, зокрема Брюссельської декларації «Реалізація Європейської конвенції з прав людини, наша спільна відповідальність» та доповіді Керівного комітету Комітету міністрів з прав людини щодо довгострокового майбутнього системи Конвенції; зокрема: а) створення та вдосконалення ефективних національних засобів юридичного захисту, вжиття заходів індивідуального або загального характеру, для передбачуваних порушень прав і свобод, встановлених Конвенцією, особливо в ситуаціях існування серйозних системних або структурних проблем; б) гарантування, з належним залученням національних парламентів, того, щоб політика та законодавство повністю відповідали Конвенції, зокрема за допомогою перевірок систематичного характеру, та на ранньому етапі процесу перевірки сумісності проектів законодавства та адміністративної практики в світлі прецедентної практики Суду; в) надання пріоритету професійній підготовці, зокрема суддів, прокурорів та інших державних службовців, а також просвітницькій діяльності

щодо Конвенції та прецедентного права Суду з метою розвитку знань та досвіду національних органів влади та судів щодо застосування Конвенції на національному рівні; г) сприяння перекладу прецедентного права Європейського суду з прав людини та правових матеріалів на відповідні мови, що сприяє більш широкому розумінню принципів та стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [194].

Таким чином, на основі наведених висновків науковців та досвіду зарубіжних країн можна стверджувати, що на національному рівні в Україні контрольна функція механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини потребує ґрунтовного доопрацювання. Варто надати контрольні повноваження парламенту та залучити до здійснення контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини незалежні національні урядові та неурядові структури, що займаються правами людини на національному рівні. Важливо, з огляду на дотримання незалежності судової гілки влади, забезпечити здійснення якісного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в судовій гілці влади, надавши певні контрольні повноваження щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду України, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам.

3.2 Перспективи розробки нормативно-правової та організаційної основи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини

В умовах стрімкої глобалізації Україна активно інтегрується у європейську спільноту та стає її частиною. Реформуються політична та адміністративна системи. У зв'язку з цим набувають вагомості дослідження нормативно-правової та організаційної основи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в аспекті удосконалення механізмів захисту прав людини, розуміння потреби у дієвому механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини як засобу усунення та запобігання

порушенню прав людини, як формі охорони прав людини, як функції держави у становленні демократичного ладу в країні, забезпечення інвестиційної привабливості та прогнозованості діяльності судової і правоохоронної систем України.

Виконанню рішень Європейського суду з прав людини присвячені статті Конвенції – 39 та 46, викладені у редакції Протоколу № 14 від 13 травня 2004 року, відповідно до яких «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням» [195]. Вказані приписи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод створюють специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача. Правову та організаційну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини визначають міжнародні та національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись між собою та забезпечувати ефективно і комплексно виконання рішень Європейського суду з прав людини та забезпечення прав людини і основоположних свобод, закріплених у Конвенції.

Ключовими міжнародними нормативно-правовими актами Ради Європи, що визначають організаційну та правову основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, є: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і протоколи до неї; статут Ради Європи та Матеріали міжнародних конференцій держав-учасниць Ради Європи.

Національний механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в кожній країні Ради Європи має свої особливості та включає аспекти державного управління, які забезпечують ефективність його функціонування.

Н. Блажівська зазначає, що «...вагомі відмінності виявляються саме у важливих аспектах процедури виконання рішення Європейського суду з прав людини. Серед таких аспектів можна виділити такі:

- 1) наявність спеціального закону, який регулює процедуру виконання рішень Європейського суду з прав людини;

- 2) кваліфікація рішення Європейського суду з прав людини як виконавчого документа;
- 3) існування спеціальної процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини, яка відрізняється від процедури виконання рішень національних судів;
- 4) наявність «єдиного вікна» для отримання заявником грошової компенсації (справедливої сатисфакції, передбаченої статтею 41 Конвенції);
- 5) існування спеціальної статті витрат державного бюджету для виплати грошових компенсацій на підставі рішень Європейського суду з прав людини;
- 6) можливість перегляду рішення національного суду на підставі рішення Європейського суду з прав людини, безпосередньо передбачена процесуальним законом» [196].

В Україні механізм виконання рішення Європейського суду з прав людини закріплено у нормативно-правових актах різної юридичної сили та сфери застосування. Нормативно-правову та організаційну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини визначає спеціалізований нормативно-правовий акт – Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року.

У преамбулі Закону зазначено, що «він покликаний регулювати відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України» [197].

Відповідно до Закону, під поняттям виконання рішень Європейського суду з прав людини розуміють виплату відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та вжиття заходів загального характеру. Окремий розділ Закону присвячено застосуванню в Україні конвенції та практики суду. Відповідно до Закону, основну координуючу та організаційну функцію щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини – вжиття заходів загального характеру, виплату відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру – покладено на Орган представництва – Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. На цей же орган представництва покладено функцію із забезпечення виконання рішень та контролю за їхнім виконанням. Для реалізації функцій виконання рішень Європейського суду Законом передбачено спеціальні процедури для вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, виплати відшкодування та вжиття заходів загального характеру, до яких залучені інші органи державної влади відповідно до їхнього функціонального призначення, – Державна виконавча служба України, Державна казначейська служба, Апарат Верховної Ради України, Верховний Суд, Кабінет міністрів України, центральні органи виконавчої влади та інші органи державної влади, відповідальні за виконання додаткових заходів індивідуального характеру [198].

Незважаючи на наявність спеціального закону та процедур виконання рішень Європейського суду, закон не забезпечує належного виконання рішень суду. Це зумовлено тим, що, хоча законом і передбачені спеціальні процедури, спрямовані на виконання рішень Європейського суду, вони не є автономні та самодостатні. Виконання рішень Європейського суду з прав людини відбувається з використанням загальних державних інституцій та механізмів державного управління, наявних в Україні.

Частина положень Закону має декларативний характер та не забезпечує якісну роботу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Поряд із Законом на виконання його положень в Україні діє низка підзаконних нормативно-правових актів, які покликані забезпечувати

організаційну та правову основу діяльності механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, до яких слід віднести: Постанову Кабінету міністрів України «Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суду з прав людини» від 29 квітня 2004 року № 553; «Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини» від 10 вересня 2014 року № 431; Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини» від 01 квітня 2020 року № 258.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у європейському суді з прав людини» № 553 від 29.04.2004 року, Міністерство фінансів у проектах Державного бюджету України зобов'язано передбачати в окремій бюджетній програмі кошти Міністерству юстиції для фінансування витрат на представництво України у Європейському суді з прав людини під час розгляду справ та нею ж затверджено «Порядок забезпечення представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини». Процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини при підписанні сторонами угоди щодо дружнього врегулювання спору або односторонньої декларації держави Україна, в разі визнання порушення положень Конвенції, регламентовано «Порядком забезпечення представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини». У цьому нормативно-правовому акті регламентовано процедуру щодо прийняття рішення про виплату заявнику відшкодування та передбачено можливість залучення до підписання угоди, на погоджених Кабінетом Міністрів України умовах, керівників відповідного органу місцевого самоврядування, органу держави, підприємства, організації, установи, які можуть забезпечити відновлення порушеного права заявника [199].

Відповідно до «Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини» на Уповноваженого покладено:

«...обов'язок представляти Україну у Європейському суді з прав людини та координувати і забезпечувати виконання рішень Європейського суду з прав людини. Вважаємо що, представляючи інтереси держави Україна проти її громадянина, некоректно одночасно надавати будь яку допомогу заявнику, визначати межі захисту, балансувати інтереси держави та її громадянина, оскільки в такому випадку спостерігається неефективність діяльності інституту Уповноваженого» [200].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини» від 01 квітня 2020 року № 258 створено Комісію з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини і затверджено положення про неї. До складу комісії включено представників виконавчої законодавчої та судової гілок влади і представників громадських організацій у сфері захисту прав людини [201]. Основним недоліком, на нашу думку, є те, що утворена Комісія є тимчасовим консультативно-дорадчим органом. Ураховуючи стан виконання рішень Європейського суду з прав людини та важливість упровадження практики суду в українське законодавство та національну судову й адміністративну практику, доцільно було би створити Комісію на постійній основі, зі спеціальним статусом, надавши їй повноваження з координування і контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Водночас в Україні діяльність механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, поряд із спеціальними нормативно-правовими актами, забезпечує значна кількість нормативно-правових актів загального характеру, які є результатом імплементації положень Конвенції у вітчизняне законодавство.

Як зазначає В. А. Завгородній, «...у нормативно-правових актах, які регламентують діяльність деяких державних органів та служб, що є потенційними порушниками конвенційних прав, відсутні норми, які б зобов'язували їх враховувати правові позиції Європейського суду з прав людини у своїй діяльності. До таких актів належать Кримінально-виконавчий

кодекс України та Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697, що потребують відповідного доповнення» [202].

Відповідно до результатів всеукраїнського дослідження громадської думки, проведеного соціологічною службою Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова 13–17 лютого 2020 року, «...судовій системі в цілому в Україні повністю довіряють лише 1,7 % опитаних, скоріше довіряють – 11,5 %, скоріше не довіряють – 35,1 % і зовсім не довіряють – 40,5 % опитаних. Незначно вищий рівень довіри до місцевих судів та до Верховного Суду, але і в їх випадках рівень недовіри суттєво перевищує рівень довіри (негативний баланс довіри-недовіри у випадку місцевих судів становить 54,9 а Верховного Суду – 45,5 %)» [203]. Зазначене дослідження прогнозує збільшення кількості заяв до Європейського суду з прав людини в майбутньому. Це зумовлено тим, що суспільство прагне справедливості, а в умовах тотальної недовіри до національної судової системи її доводиться шукати лише в Європейському суді з прав людини. За таких умов суттєво знижується інвестиційна привабливість України. Інвестиційний клімат може бути покращений ефективним виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) у своїй резолюції від 02 жовтня 2006 року № 1516 зазначає, що «ПАРЄ закликала національні парламенти запровадити спеціальні механізми та процедури для ефективного парламентського контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини шляхом регулярного звітування відповідальних міністерств. Після конференції в Брайтоні в 2012 році Декларація заохочувала відкритий діалог між Судом та державами-членами як засіб розвитку більш глибокого розуміння їх ролі у виконанні спільної відповідальності у застосуванні Конвенції, включаючи, зокрема, діалоги між Європейським судом з прав людини і вищими судами держав-учасниць» [204]. Брюссельська Декларація, прийнята у березні 2015 року за результатами Брюссельської конференції, також заохочувала «діалог Суду з вищими національними судами та створення мережі, що

сприятиме обміну інформацією про свої рішення з національними судами» і висловила пропозицію Суду до більшого поглиблення цього діалогу [205]. Відповідно до протоколу № 16, «Вищі судові установи Високої Договірної Сторони можуть звертатися до Суду щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї» [206].

Мережа вищих судів (SCN) – це унікальний орган, який зосереджений на Європейській Конвенції про права людини та має технічний, практичний і позасудовий характер, що забезпечує широкий та сучасний обмін знаннями всередині мережі. Мережа вищих судів сприяє оперативному обміну досвідом між Верховним Судом, Конституційним Судом, Європейським судом з прав людини та вищими судами членами мережі. Доступ суддів Верховного Суду та Конституційного Суду до платформи обміну знаннями (KS) [207] дає можливість суддям цих судів враховувати практику та досвід Європейського суду з прав людини та держав-членів мережі щодо захисту прав людини при прийнятті ними рішень, що сприяє забезпеченню належного захисту прав людини в Україні.

У своєму зверненні президент Європейського суду з прав людини Роберта Спано зазначає, що продуктивний діалог між Європейським судом і судовими системами держав-учасниць є фундаментальною складовою для системи Конвенції. Мережа вищих судів об'єднує спільноту суддів, які відіграють ключову роль у впровадженні принципів і цінностей Європейської конвенції, що ми поділяємо і захищаємо 70 років. Те, що Мережа тепер охоплює таку велику кількість національних вищих судів, підкреслює її статус унікального інструменту. Це полегшує практичну передачу знань і ноу-хау в сфері Конвенції. Роберта Спано переконана в абсолютній необхідності цього інструменту для майбутнього розвитку системи Конвенції та повністю підтримує зміцнення зв'язків між Страсбурзьким судом і національними вищими судами [208].

Незважаючи на свою значущість та ефективність у забезпеченні механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, норми щодо мережі вищих судів не відображені в українському законодавстві, яке регулює діяльність Верховного Суду та Конституційного Суду України.

Цей аналіз вказує на тенденцію до необхідності розширення кола суб'єктів публічного управління сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини. Ефективна робота у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини сприятиме стабілізації національної економіки та її подальшому розвитку.

В. А. Ведькал зазначає, що «для забезпечення ефективного і своєчасного виконання рішень Європейського суду з прав людини, подолання системно-структурних проблем Україні необхідно провести реформи (зокрема забезпечити незалежність та неупередженість судової влади), ухвалити низку законів, зокрема про автоматичне продовження терміну утримання під вартою між закінченням розслідування і початком судового розгляду, закону, що кодифікує право на компенсацію на незаконне затримання. В Україні має змінитися і правозастосовна практика з урахуванням позиції Європейського суду з прав людини. Зокрема, судові органи мають враховувати позиції Європейського суду з прав людини по справах, які стосуються гарантованих Конвенцією прав; має належно функціонувати механізм притягнення до відповідальності службових осіб за умисне невиконання рішення Європейського суду, має бути запроваджено систематичне підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, посадових осіб, відповідальних за належне виконання рішень Європейського суду з прав людини. Подоланню системно-структурних порушень має сприяти і публікація рішень Європейського суду з прав людини, в яких констатується порушення Україною положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» [209].

Науковець Булата І. В. аргументує, що «в період глобалізації та значних суспільних трансформаційних перетворень спостерігається збільшення впливу міжнародних неурядових організацій на світову правотворчу діяльність та

міжнародний процес. Варто зазначити, що велика кількість неурядових організацій, діючи врозріз своїм першочерговим цілям, виступають політичним інструментом. Неурядові організації, як відповідні елементи глобальної системи трансформації міжнародних відносин, можуть бути як повністю самостійним суб'єктом, так і політичним інструментом» [210].

У Брайтонській декларації 2012 р. держави-учасниці Конвенції висловили рішучість щодо обов'язкового забезпечення ефективності виконання Конвенції на національному рівні шляхом заснування незалежних національних інститутів з прав людини [211]. Пріоритетним напрямом у забезпеченні нагляду та контролю за належним виконанням рішень Європейського суду з прав людини є заснування незалежного Державного інституту захисту прав та свобод людини.

Європейська мережа національних інституцій з прав людини демонструє, наскільки важливу роль національні інститути з прав людини відіграють у системі Конвенції, та надає низку рекомендацій, спрямованих на заохочення держав до більш активної співпраці з національними інститутами з прав людини, як на національному рівні, так і на європейському рівні, як одне із завдань для вирішення проблем належного виконання рішень Європейського суду з прав людини [212].

Національні інститути з прав людини успішно діють у низці європейських країн. Німецький інститут з прав людини є незалежною національною правозахисною установою Німеччини. Він працює над тим, щоб Німеччина поважала та заохочувала права людини в країні та за кордоном. Інститут займається лише правами людини та є політично незалежним [213]. Чеський центр з прав людини та демократії зосереджується на неупередженому професійному дослідженні тем, що стосуються захисту прав людини. Центр – це незалежна академічна установа, яка здійснює професійний моніторинг прав людини з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору [214]. Словацький національний центр з прав людини, який є незалежним Національним інститутом з прав людини, володіє широкими повноваженнями

щодо захисту і заохочення прав людини в країні. Національний інститут з прав людини забезпечує належне відображення міжнародних зобов'язань Словацької Республіки в галузі прав людини в національному законодавстві. Повноваження інституту дозволяють співпрацювати з деякими органами ООН, Ради Європи та Європейського Союзу [215].

Оцінюючи роль неурядових громадських організацій та незалежних національних інституцій у сфері забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, їхня ефективність є очевидною. Водночас в українському законодавстві немає достатньої регламентації ефективного забезпечення цих інституцій.

Опрацювавши та проаналізувавши економічні та політичні процеси, що впливають на формування тенденцій розвитку інститутів публічного управління та неурядові міжнародні й національні організації, що діють у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини, їхній взаємозв'язок з розвитком і становлення національної економіки України, доходимо висновків про те, що спостерігається загальна тенденція до збільшення інститутів публічного управління та поглиблення їхньої взаємодії з неурядовими міжнародними та національними організаціями сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини.

З викладеного вбачається, що в Україні нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини потребує удосконалення. Нормативно-правові акти, які регламентують організаційні основи та процедуру виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, не у всіх випадках є послідовним і узгодженими між собою та часом, мають несистемний характер. У деяких випадках в українському законодавстві не закріплені Конвенційні елементи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, що на практиці довели свою ефективність, таких як Мережа вищих судів та Національний інститут з прав людини.

З метою законодавчого закріплення в українському законодавстві нових ефективних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав

людини, які довели свою ефективність на практиці, таких як Мережа вищих судів та Український національний інститут з прав людини, потрібно розробити нормативно-правове забезпечення для ефективної роботи Верховного Суду та Конституційного Суду з Мережею вищих судів, розробити нормативно-правову базу для утворення та продуктивної роботи Українського національного інституту з прав людини.

Для більш ефективного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в Україні, підвищення ефективності та вдосконалення нормативно-правової та організаційної основи механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні потрібно утворити спеціалізований комітет Верховної Ради України на постійній основі з широкими повноваженнями, одним із першочергових завдань якого необхідно зазначити удосконалення нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Для забезпечення цього завдання комітет потрібно наділити правом законодавчої ініціативи щодо питань, пов'язаних із виконання рішень Європейського суду з прав людини, та повноваженнями розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини.

3.3. Удосконалення структурно-функціональної моделі механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини

Відповідно до інформації Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, «станом на жовтень 2020 р. Європейським судом з прав людини було ухвалено 1619 рішень, якими констатовано порушення Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї, та які передані для нагляду за їхнім виконанням до Комітету міністрів Ради Європи. Станом на жовтень 2020 року у 1045 рішеннях Комітетом Міністрів прийнято резолюції про їх остаточне

виконання» [216]. Більшість невиконаних рішень Європейського суду з прав людини стосуються невиконання саме заходів загального характеру.

У більшості випадків відповідачами у Європейському суді з прав людини є держави, що мають суттєві проблеми з якісним функціонуванням судової системи та низькою довірою громадян до національних судів.

Павло Пушкар, керівник відділу Департаменту виконання рішень Європейського суду, зазначає, що «...особливістю співпраці України з Європейським судом з прав людини є велике навантаження через значну кількість заяв індивідуального характеру. Питома кількість справ щодо України залишається стало високою, незважаючи на те, що Суд вирішив поки що не приймати до свого провадження рішення повторюваного характеру, які стосуються проблематики невиконання судових рішень проти держави, а також значно спростив процедури розгляду повторюваних та неприйнятних заяв. Україна бере участь в системі Європейського суду з прав людини протягом більше ніж 20 років. На жаль, окрім позитивного досвіду взаємодії (позитивний вплив на реформування правової системи України та системи правосуддя), ми маємо також негативний досвід ідентифікованих порушень прав людини Європейським судом та великої кількості правових проблем масштабного характеру, що не вирішуються у процесі виконання протягом достатньо тривалого часу. Для України в системі Конвенції досі залишається проблемним реагування на рішення Європейського суду з прав людини, ефективність та координованість цього реагування, вжиття конкретних заходів загального характеру протягом конкретних строків. Це створює зовнішнє враження, що часто-густо визначені в цих рішеннях правові проблеми значно применшуються, недооцінюється їхній позитивний потенціал як рушія необхідних державі та правовій системі сучасних змін, інтеграції правової системи України в систему європейського права» [217].

В. Вєдькал доводить, що «...недоліками системного та структурного характеру, відповідно до рішень Європейського суду з прав людини та Комітету міністрів Ради Європи, є: невиконання або несвоєчасне виконання

рішень національних судів; надмірна тривалість проваджень у справах, що розглядаються судом; порушення ст. 3 Конвенції в аспекті ненадання медичної допомоги особам, що відбувають покарання, або тримаються під вартою під час кримінального провадження; порушення права особи на свободу та особисту недоторканість тощо» [218].

Структурно-функціональну модель виконання рішень Європейського суду з прав людини, яка повинна забезпечувати ефективне виконання рішень Суду, визначає Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року та прийняті відповідно до нього підзаконні нормативно-правові акти.

Відповідно до закону, «виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування має бути здійснено у тримісячний строк з моменту набуття Рішенням статусу остаточного. Протягом десяти днів від дня отримання повідомлення Суду про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду. Державна виконавча служба упродовж десяти днів з дня надходження рішення Суду відкриває виконавче провадження. Протягом одного місяця від дня відкриття виконавчого провадження Орган представництва надсилає до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, постанову про відкриття виконавчого провадження. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, протягом 10 днів здійснює списання коштів з відповідної бюджетної програми Державного бюджету України на банківський рахунок Стягувача. Державна виконавча служба протягом трьох днів надсилає Органу представництва постанову про закінчення виконавчого провадження та підтвердження списання коштів» [219].

Схематичне зображення елемента структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо виплати відшкодування подано на рис. 3.1.

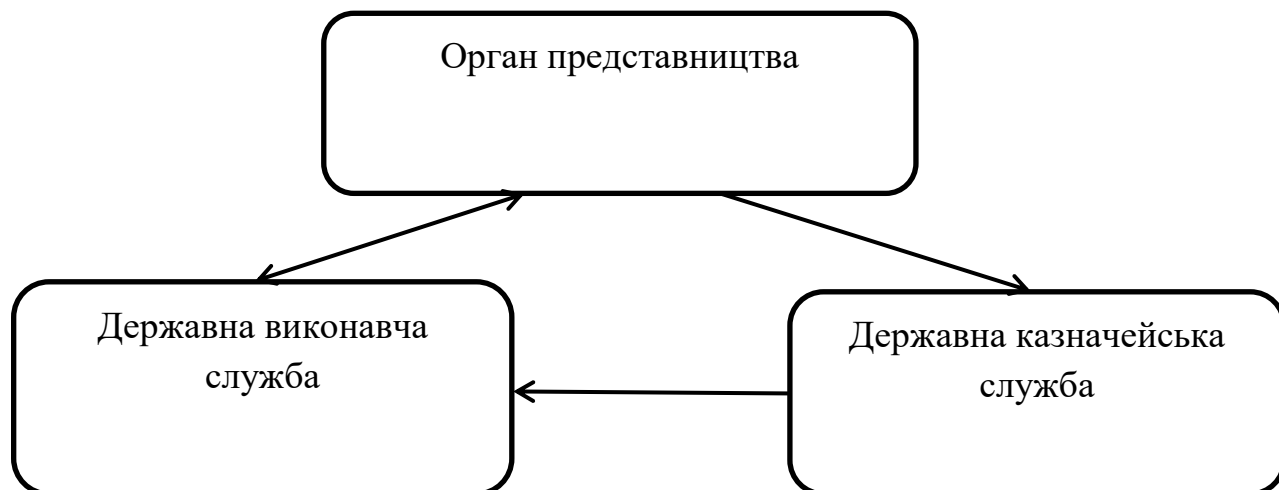

Рис. 3.1. Елемент структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування*

*Джерело: [219].

Виконання рішення Європейського суду з прав людини в частині вжиття додаткових заходів індивідуального характеру здійснюється наступним чином.

Законом встановлено, що «протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права порушити провадження про перегляд справи та/або про його право на відновлення провадження відповідно до чинного законодавства та повідомляє органи, які є відповідальними за виконання передбачених у Рішенні додаткових заходів індивідуального характеру, про зміст, порядок і строки виконання цих заходів. Контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у Рішенні, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи, покладається на Орган представництва. Орган

представництва в рамках здійснення контролю має право отримувати від органів, які є відповідальними за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у Рішенні, інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру. Органи, відповідальні за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, зобов'язані: невідкладно та у визначений Рішенням та/або чинним законодавством строк виконати додаткові заходи індивідуального характеру; надавати інформацію на запити Органу представництва про перебіг і наслідки виконання додаткових заходів індивідуального характеру; дієво та без зволікань реагувати на подання органу представництва; про виконання додаткових заходів індивідуального характеру повідомити Орган представництва» [220].

Схематичне зображення елемента структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру подано на рис. 3.2.

Виконання рішення суду щодо вжиття заходів загального характеру відбувається наступним чином.

Уповноважений щокварталу готує та надсилає до Кабінету Міністрів України подання з пропозиціями про вжиття заходів загального характеру. Подання Уповноваженого містить пропозиції з вирішення системної проблеми зазначеної в рішенні Європейського суду з прав людини та усунення її першопричини, а саме: аналіз обставин, які були причиною порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; пропозиції про внесення змін до національного законодавства; пропозиції змінити адміністративну практику; пропозиції у сфері вивчення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини суб'єктами її застосування; пропозиції спрямовані на усунення інших недоліків системного характеру. В поданні також зазначається перелік центральних органів виконавчої влади, відповідальних за вжиття

кожного із запропонованих у поданні заходів. Разом із поданням Уповноважений подає аналітичний огляд у Верховний Суд України. Також Уповноважений готує та подає до Апарату Верховної Ради України свої пропозиції для врахування під час законотворчої діяльності.

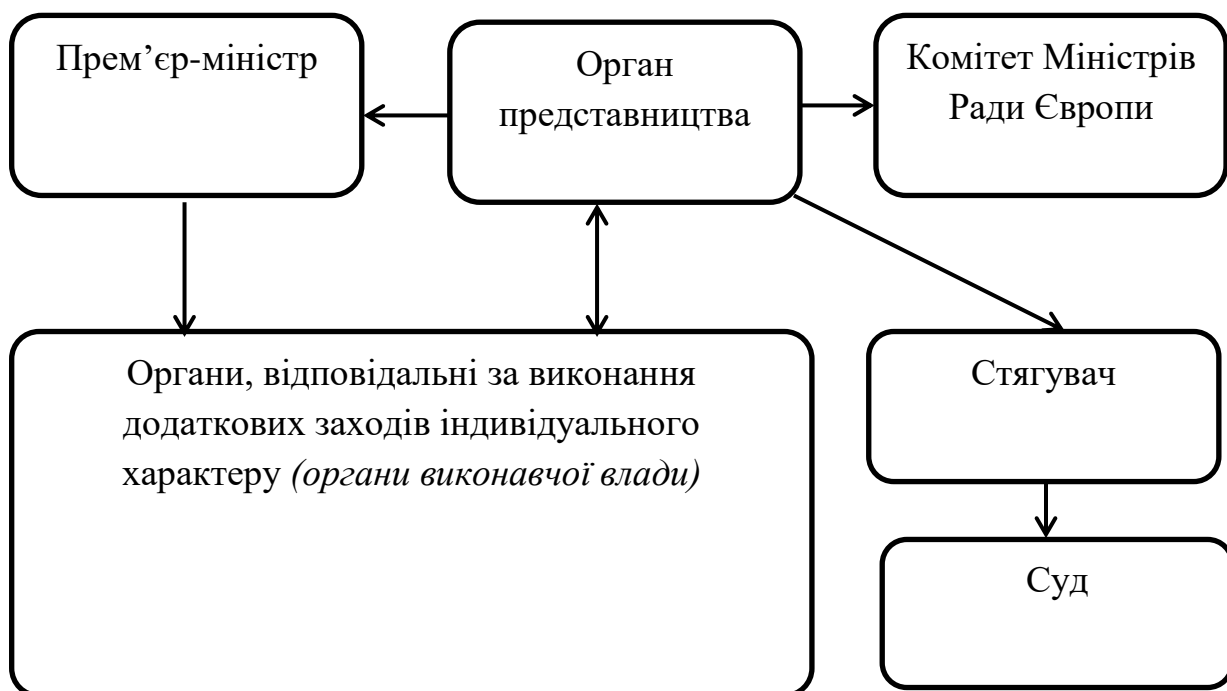

Рис. 3.2. Елемент структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру*

*Джерело: [220].

Згідно з вимогами Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року, «Прем'єр-міністр України, відповідно до подання, визначає центральні органи виконавчої влади, які є відповідальними за виконання заходів загального характеру, та невідкладно дає їм відповідні доручення. Центральний орган виконавчої влади, визначений у дорученні Прем'єр-міністра України, у встановлений у дорученні строк: забезпечує в межах своєї компетенції видання відомчих актів на виконання заходів загального характеру

та контролює їх виконання; вносить до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо прийняття нових, скасування чинних нормативно-правових актів або внесення до них змін. Кабінет Міністрів України видає в межах своєї компетенції акти на виконання заходів загального характеру та вносить у порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти щодо прийняття нових, скасування чинних законів або внесення до них змін» [221].

Схематичне зображення елементу структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо вжиття заходів загального характеру подано на рис. 3.3.

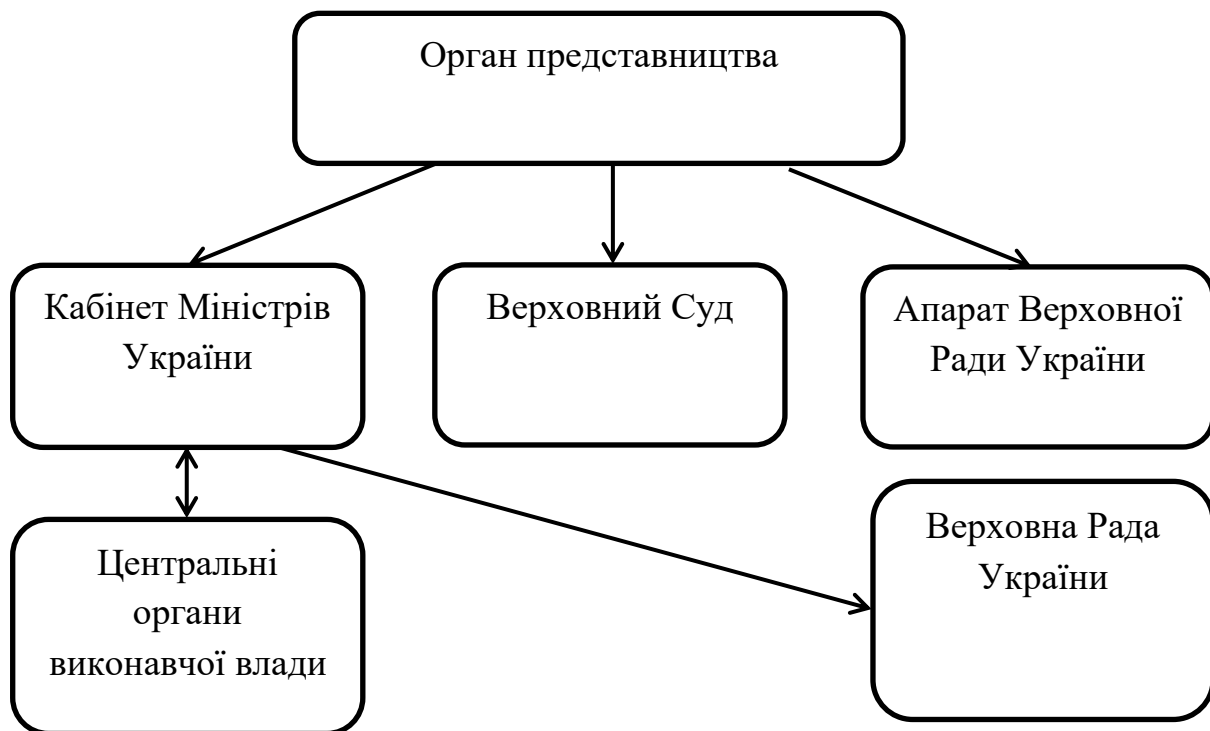

Рис. 3.3. Елемент структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо вжиття заходів загального характеру*

*Джерело: [221].

Вказана структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини не забезпечує повною мірою належного стану виконання рішень Суду. Чимало науковців вказують на проблемні моменти, що виникають у виконанні рішень Європейського суду з прав людини в Україні, та пропонують способи їх вирішення.

В. Завгородній зазначає, що «законодавець, перекладаючи ініціативу вжиття додаткового заходу індивідуального характеру у вигляді перегляду справи заявника на скаржника, фактично визнає його неосновним (факультативним) в механізмі імплементації постанов Європейського суду з прав людини в національній правовій системі, що у підсумку призводить до їх незначної кількості вжиття з боку держави-відповідача. При цьому роль держави зводиться лише до інформування потерпілої особи про її право на ініціювання перегляду. Так, за інформацією судді Верховного Суду Д. Гудими, упродовж 2018 року Велика палата Верховного суду розглянула по суті 70 заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами, з яких: 9 задовольнила повністю, 5 задовольнила частково, відмовила в задоволенні – 40, закрила провадження щодо 161. З цього приводу слід зауважити, що сам по собі факт констатації Європейським судом з прав людини порушення конвенційних прав чи свобод людини передусім вказує на неефективність саме судової системи держави-відповідача, а тому запуск процедури відновлення попереднього юридичного стану заявника шляхом перегляду попередньо ухваленого рішення вищою національною судовою інстанцією має бути обов'язком держави, а не питанням власного розсуду скаржника. Тому переконані, що у разі констатації Судом Ради Європи факту порушення конвенційних прав чи свобод конкретної людини на національному рівні має бути законодавчо визначена процедура обов'язкового перегляду справи скаржника, що має ініціюватися Органом представництва (Міністерством юстиції України) з одночасним повідомленням про це самому заявнику» [222, с. 266].

На думку О. Буратевич, «...до системи суб'єктів забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні мають бути віднесені також і органи судової влади, представлені насамперед Верховним Судом України та Конституційним Судом України. Необхідним кроком подальшої європеїзації судової системи України є розвиток міжнародних зв'язків органів судової влади України. Безпосередня реалізація заходів, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності Верховного Суду у міжнародній сфері, покладена на відділ міжнародного співробітництва» [223].

Н. Камінська обґрунтовує, що «...від стану виконання рішень Європейського суду з прав людини як міжнародної судової інстанції залежить чимало факторів. Оскільки Україна прагне повноцінно інтегруватися до європейської спільноти, то для уникнення труднощів нагальною є потреба реформування законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Важливим є систематичне підвищення кваліфікації посадових осіб, відповідальних за належне виконання рішень Суду, встановлення покарання за їх бездіяльність і безвідповідальність. Водночас привертає увагу рівень правової та політичної культури кожної людини й громадянина, що доводить необхідність активнішого провадження право просвітницької та роз'яснювальної роботи серед населення, вивчення позитивного досвіду інших держав у цій сфері» [224].

Г. Зубенко вказує, що «з метою зменшення порушень прав і свобод, закріплених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та, як наслідок, кількості заяв до Європейського суду з прав людини проти України, потребують більш ефективного вжиття такі заходи, як підготовка проектів нормативно-правових актів та приведення практики національних судів у відповідність до вимог Конвенції та практики Суду. Крім того, потребує покращення співпраця Урядового уповноваженого у справах Європейського суду, як з органами виконавчої так і судової влади на загальнодержавному та регіональному рівні» [225].

1 квітня 2020 року рішенням Кабінету Міністрів України створено комісію з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Склад Комісії та положення про неї затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини» 01 квітня 2020 року № 258. Створення Комісії викликано необхідністю в ефективній взаємодії органів державної влади для комплексного та якісного виконання рішень Європейського суду з прав людини. До складу Комісії включено представників виконавчої законодавчої та судової гілок влади і представників громадських організацій у сфері захисту прав людини.

Відповідно до згаданої постанови, до основних завдань Комісії віднесено: «1) розроблення механізмів усунення системних і структурних проблем, констатованих у рішеннях Європейського суду у справах проти України, та запобігання виникненню таких проблем у майбутньому; 2) підготовка та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо: виконання рішень Європейського суду у справах проти України, а також відповідних рішень Комітету міністрів Ради Європи про вжиття заходів на їх виконання; спрямування дій центральних органів виконавчої влади і забезпечення їх взаємодії з метою повного та ефективного виконання рішень Європейського суду у справах проти України, а також з метою ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи Остаточної резолюції про виконання кожного конкретного рішення Європейського суду у справі проти України; 3) удосконалення нормативно-правової бази з метою виконання рішень Європейського суду. Комісія для забезпечення завдань своєї діяльності має право: отримувати необхідну інформацію від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; залучати до участі у своїй роботі представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), а також незалежних експертів (за згодою) для виявлення причин виникнення структурної та/або системної

проблеми, констатованої Європейським судом у справах проти України. Основною організаційною формою роботи Комісії є засідання, які проводяться у разі потреби, але не рідше ніж один раз на квартал. Пропозиції та рекомендації Комісії можуть бути реалізовані шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України рішення, проект якого вносить орган виконавчої влади відповідно до своїх повноважень. Організаційне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України» [226].

Створення спеціалізованої комісії із залученням представників усіх гілок влади та громадськості є, безумовно, важливим кроком на шляху до підвищення якості діяльності у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Комісія з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини є консультативно-дорадчим органом. Враховуючи важливість впровадження практики Суду в українське законодавство та національну судову і адміністративну практику та стан виконання рішень Європейського суду з прав людини, велику кількість невиконаних рішень Європейського суду з прав людини, зокрема багато системних проблем, викладених у пілотних рішеннях Європейського суду з прав людини, що потребують вжиття заходів загального характеру, діяльність Комісії буде сприяти їх вирішенню, хоча до кардинальної зміни ситуацію зі станом виконання рішень Європейського суду з прав людини це найімовірніше не призведе.

12–13 квітня 2018 року на Копенгагенській конференції, під час головування у Комітеті міністрів Ради Європи Данії (далі – Конференція), учасники зазначили, що неефективне національне виконання Конвенції, зокрема щодо серйозних системних і структурних проблем прав людини, залишається основним викликом, з яким стикається система Конвенції. Загальна ситуація з правами людини в Європі залежить від дій держав і поваги, яку вони виявляють для вимог Конвенції. Продуктивне впровадження прав людини на національному рівні потребує залучення та взаємодії широкого кола учасників для забезпечення повної відповідності законодавства та інших

заходів та їх застосування на практиці з Конвенцією. До них належать, зокрема, члени уряду, державні службовці, парламентарі, судді та прокурори, а також національні інституції з прав людини, громадянське суспільство, університети, навчальні заклади та представники юридичних професій. Учасниками Конференції наголошено на значній ролі, яку відіграють національні правозахисні структури та зацікавлені сторони з виконання Конвенції, та закликає держави-учасниці, якщо вони цього ще не зробили таким чином, розглянути питання про створення незалежної національної правозахисної установи згідно з Паризькими принципами [227].

«Принципи, які стосуються статусу національних установ, що займаються заохоченням і захистом прав людини (Паризькі принципи)» є додатком до резолюції 48/134 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 20 грудня 1993 року. У них визначено основні повноваження та функції цих національних установ, склад і гарантії незалежності та плюралізму, методи їхньої роботи та закріплені додаткові принципи щодо статусу комісій, котрі наділені квазісудовими повноваженнями [228].

Враховуючи стан виконання рішень Європейського суду з прав людини, велику кількість невиконаних рішень Європейського суду з прав людини, багато системних проблем, викладених у пілотних рішеннях Європейського суду з прав людини, що потребують вжиття заходів загального характеру, важливість запровадження практики Європейського суду з прав людини в українське законодавство та національну судову і адміністративну практику, на нашу думку, необхідним є створення Національного інституту з прав людини, заснованого на паризьких принципах, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема заходів загального характеру із соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням, та пропонував шляхи їх вирішення. Наявність спеціалізованої наукової установи у сфері захисту прав людини сприяла б більш ґрунтовному вивченню наявних системних та структурних проблем щодо

дотримання прав людини, на які вказує Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, та ефективному їх усуненню. Український інститут з прав людини повинен стати центром наукових досліджень щодо імплементації європейських цінностей дотримання прав людини в Україні, професійної підготовки, зокрема суддів, прокурорів, державних службовців та інших представників громадськості, а також упровадження заходів із підвищення обізнаності щодо Конвенції та рішень Суду.

Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції № 1787 від січня 2011 року визначає, що основною причиною неповного виконання рішень Суду є брак ефективних внутрішніх механізмів і процедур для забезпечення якнайшвидшого здійснення необхідних заходів, які часто вимагають скоординованих дій з боку національної влади. Асамблея рішуче закликає національні парламенти, які ще не зробили цього, запровадити конкретні механізми і процедури ефективного парламентського контролю за виконанням рішень Суду; закликає держави-члени запровадити через законодавство або іншим чином ефективні внутрішні механізми відповідно до рекомендацій Комітету Міністрів, Рекомендація CM/Rec (2008) щодо швидкого виконання рішень Суду, і забезпечити, щоб орган, уповноважений приймати рішення на вищому політичному рівні, несе повну відповідальність за координацію всіх аспектів процесу національного впровадження [229].

Національні парламенти відіграють не менш важливу роль у виконанні рішень Європейського суду з прав людини, ніж виконавча й судова гілки влади. Є два ключові елементи парламентського нагляду під час виконання рішень Європейського суду з прав людини:

- 1) законодавчі функції парламентів щодо зміни або скасування законодавства, яке лежить в основі порушень, та/або забезпечення правової основи для введення або покращення ефективних засобів правового захисту через ухвалення нового законодавства;

2) функції взаємодії з виконавчою владою, яка несе основну відповідальність за виконання рішень Європейського суду з прав людини у складних ситуаціях, тобто пов'язаних зі структурними та системними проблемами, які потребують вжиття низки заходів загального характеру.

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) додає до парламентського нагляду ще одну особливість: профілактичну функцію парламентів у запровадженні засобів правового захисту, коли це вимагається внаслідок суттєвих порушень Конвенції чи за рішенням Європейського суду з прав людини. Коли за рішенням Європейського суду з прав людини виявлено системні проблеми, тоді роль національних парламентів стає ширшою. Крім змін у законодавстві, парламенти можуть отримати запит щодо запровадження засобів правового захисту через ухвалення відповідного нового законодавства. Водночас парламенти повинні мати змогу усувати причини системних порушень, якщо вони мають законодавчий характер. Парламенти здійснюють нагляд і організовують свою роботу здебільшого на власний розсуд. Це може бути окремий спеціалізований парламентський комітет зі значним досвідом у сфері прав людини або комітети змішаного характеру з міжвідомчими або гібридними функціями. Ці методи роботи залишаються повністю на розсуд національних парламентів. Сенс такого нагляду полягає в належному реагуванні на проблеми, пов'язані з виконанням таких рішень. Проаналізована практика держав-членів Ради Європи продемонструвала, що виконання рішень Європейського суду з прав людини, якими виявлено системні проблеми, ефективніше, коли парламенти проявляють ініціативу та співпрацюють з урядами своїх країн [230].

Згідно з Резолюцією № 1516 від 02 жовтня 2006 року, Парламентська Асамблея Ради Європи закликала національні парламенти до запровадження спеціальних механізмів та процедур з метою здійснення ефективного парламентського контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, зокрема шляхом регулярного звітування відповідальних міністерств.

Верховна Рада України 9 скликання 29 серпня 2019 року створила підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів комітету з питань правової політики. Відповідно до додатку до Постанови Верховної Ради України №19-ІХ від 29 серпня 2019 року «Про перелік, кількісний склад і предмет відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання», одним із завдань підкомітету є засади організації виконання рішень Європейського суду з прав людини [231].

Зазначений підкомітет істотно не впливає на покращення у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Законодавча ініціатива для забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо виконання заходів загального характеру належить Кабінету Міністрів України. Відсутній якісний контроль підкомітетом стану виконання рішень Європейського суду з прав людини та діалог між законодавчою гілкою влади та іншими національними органами влади, що входять до механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Підкомітет не сприяє формуванню політики України у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини. Обраний Верховною Радою України, на виконання рекомендацій Ради Європи, метод запровадження парламентського контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини себе не виправдовує.

З метою ефективнішого виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні потрібно утворити комітет Верховної Ради України на постійній основі, надавши йому широкі повноваження для контролю та нагляду за діяльністю органів виконавчої влади, прокуратури та національних судів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Його необхідно наділити правом законодавчої ініціативи щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині запровадження заходів загального характеру, повноваженнями розробляти спеціалізовані організаційно-правові інструменти виконання рішень Європейського суду з прав людини, повноваженнями щодо обов'язкової експертизи усіх законопроектів, які подаються на розгляд до Верховної Ради України, щодо їх відповідності

вимогам Конвенції та практиці Європейського суду з прав людини, заслуховувати звіти органів виконавчої влади щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини, ініціювати притягнення до відповідальності державних органів та їхніх посадових осіб, прокурорів, суддів за невиконання та порушення при виконанні рішень Європейського суду з прав людини.

Зважаючи на викладене, пропонуємо схематичне зображення структурно-функціональної моделі національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини із запропонованими нами удосконаленнями (рис. 3.4).

Інституційна спроможність діяльності національних інститутів влади щодо вжиття дієвих заходів з виконання рішень Європейського суду з прав людини, збирання та передача інформації іншим органам влади, організація та координація діяльності виконання рішень Європейського суду з прав людини є недостатньою для повного та ефективного забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Функція парламенту, Конституційного Суду України та судової гілки влади під час виконання рішень Європейського суду з прав людини є дуже важливою з позиції вимог імплементації преюдиційних рішень Європейського суду з прав людини в національне законодавство та судову практику.

Наявність спеціалізованої наукової установи у сфері захисту прав людини сприятиме більш ґрунтовному вивченню наявних системних та структурних проблем щодо дотримання прав людини, на які вказує Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, та ефективного їх усуненню. Український інститут з прав людини стане центром наукових досліджень з імплементації європейських цінностей дотримання прав людини в Україні, професійної підготовки, зокрема суддів, прокурорів та інших представників громадськості офіційних осіб, а також упровадження заходів із підвищення обізнаності щодо Конвенції та рішень Суду.

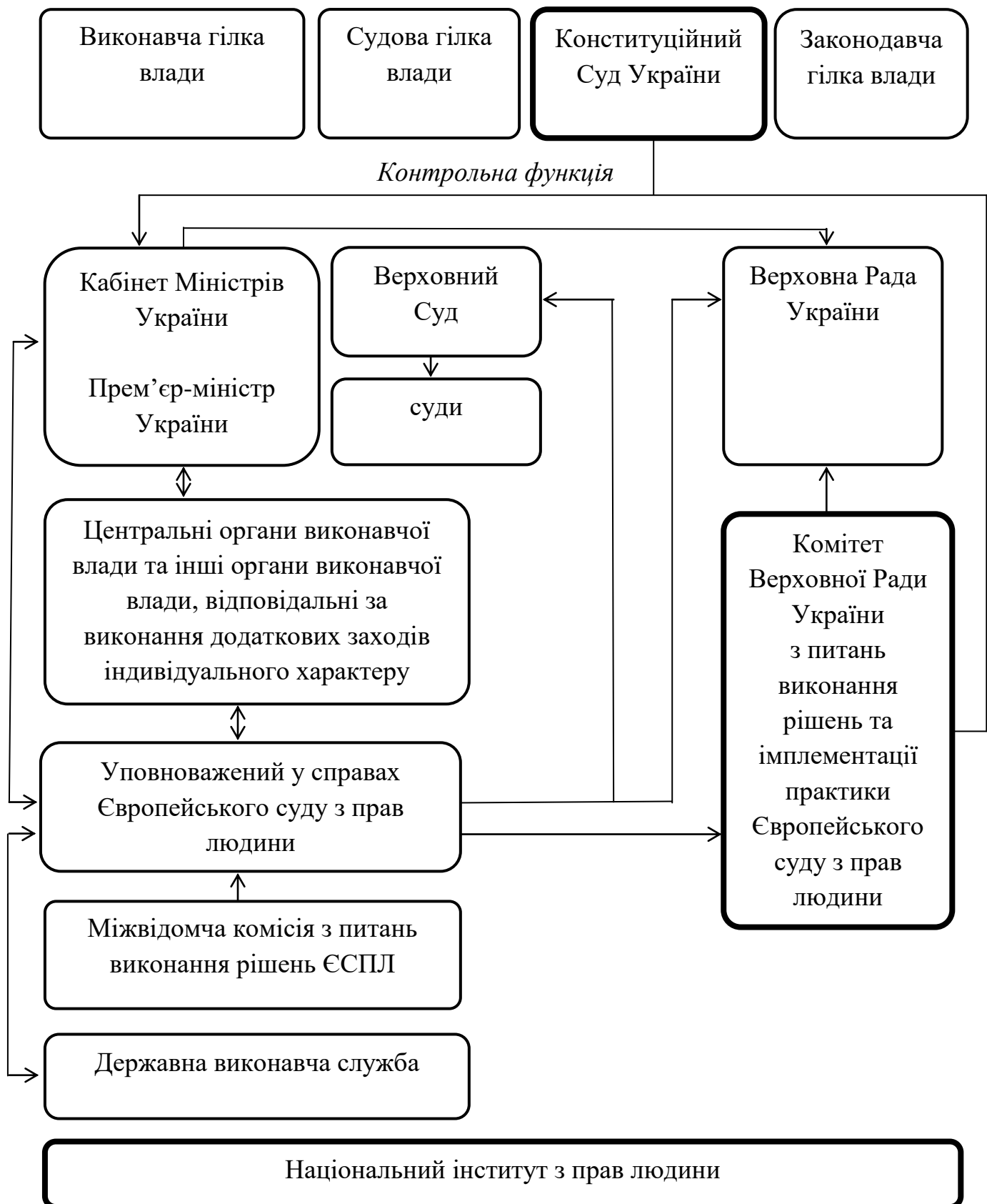

Рис. 3.4. Удосконалена структурно-функціональна модель національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини*

*Джерело: сформовано автором.

Постійно діючий комітет Верховної Ради України з широкими повноваженнями у сфері контролю та нагляду за діяльністю органів виконавчої влади, прокуратури та національних судів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини повною мірою зможе забезпечити ключові елементи парламентського нагляду під час виконання рішень Європейського суду з прав людини, на які вказує у своїх резолюціях ПАРЄ, зокрема:

1) зміни або скасування законодавства, яке лежить в основі порушень, та/або забезпечення правової основи для введення або покращення ефективних засобів правового захисту через ухвалення нового законодавства;

2) функції взаємодії з виконавчою владою, яка несе основну відповідальність за виконання рішень Європейського суду з прав людини у складних ситуаціях, тобто пов'язаних зі структурними та системними проблемами, які потребують вжиття низки заходів загального характеру, та

3) профілактичну функцію парламентів у запровадженні засобів правового захисту, коли це вимагається внаслідок порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод або за рішенням Європейського суду з прав людини.

Контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини зі сторони Конституційного Суду України, Верховного Суду та апеляційних і місцевих судів є важливим, з огляду на дотримання незалежності судової гілки влади, забезпечення повного та оперативного виконання рішень Європейського суду з прав людини та втілення практики Європейського суду з прав людини у національне судочинство, зокрема завдяки співпраці Конституційного Суду України та Верховного Суду з Мережею вищих судів.

У третьому розділі проаналізовано ефективність контролю та нагляду на національному рівні за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. Розглянуто, як спосіб контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, експертну діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини.

Доведено необхідність ґрунтовного доопрацювання контрольної функції. В Україні ця функція покладена на Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, який є заступником Міністра юстиції України за посадою. Уповноважений не може забезпечити належний та ефективний контроль за виконанням рішень Суду щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та заходів загального характеру через обмеженість повноважень та розташування в ієрархії державних органів.

Запропоновано організаційно-правові заходи вдосконалення контрольної функції в національному механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини, а саме: залучити до контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини широкого кола суб'єктів, громадянське суспільство, адвокатів, науковців, а також національні правозахисні установи, надати контрольні повноваження парламенту, створивши спеціальний комітет Верховної Ради України; утворити та залучити до здійснення контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини незалежний український національний інститут з прав людини; забезпечити здійснення якісного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у судовій гілці влади, надавши певні контрольні повноваження щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду України, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам.

Проаналізовано нормативно-правову та організаційну основу національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись з конвенційними та забезпечувати ефективно і повне виконання рішень Європейського суду з прав людини та дотримання прав людини і основоположних свобод, часто не забезпечують належне виконання рішень Європейського суду з прав людини та потребують ґрунтовного доопрацювання. Нормативно-правові акти, які регламентують організаційні основи та процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, не у

всіх випадках є послідовним і узгодженими між собою та часом мають несистемний характер.

Виокремлено особливості нормативно-правової та організаційної основи національного механізму державного управління у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що нормативно-правову та організаційну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні визначає спеціалізований нормативно-правовий акт – Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Встановлено, що, незважаючи на наявність спеціального закону та процедур виконання рішень Європейського суду з прав людини, він не забезпечує належного виконання рішень суду. Це зумовлено тим, що, хоча законом і передбачені спеціальні процедури для виконання рішень Європейського суду з прав людини, вони не є автономні, самодостатні. Виконання рішень Європейського суду з прав людини відбувається з використанням загальних державних інституцій та механізмів державного управління, наявних в Україні. Частина положень закону має декларативний характер та не забезпечує якісне функціонування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Обґрунтовано необхідність розробки та прийняття національних нормативно-правових актів, які б забезпечували функціонування: конвенційних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, які довели свою ефективність на практиці, таких як Мережі вищих судів та Національного інституту з прав людини в Україні; неурядових громадських організацій та незалежних національних інституцій у сфері забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини.

Проаналізовано елемент структурно-функціональної моделі національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що інституційна спроможність діяльності національних інститутів влади щодо вжиття дієвих заходів для виконання рішень Європейського суду з прав людини є недостатньою для забезпечення належного виконання рішень

Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що, з позиції вимог імплементації рішень Європейського суду з прав людини в закони та судову практику, важливою є роль Верховної Ради України та судової гілки влади.

Обґрунтовано необхідність створення Національного інституту з прав людини, заснованого на паризьких принципах, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, а саме заходів загального характеру з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням, та пропонував шляхи їх вирішення. Наявність спеціалізованої наукової установи у сфері захисту прав людини буде сприяти більш ґрунтовному вивченню наявних системних та структурних проблем щодо дотримання прав людини, на які вказує Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, та ефективному їх усуненню. Український інститут з прав людини повинен стати центром наукових досліджень щодо імплементації європейських цінностей дотримання прав людини в Україні, професійної підготовки, зокрема суддів, прокурорів та інших представників громадськості офіційних осіб, а також упровадження заходів з підвищення обізнаності з Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод і рішеннями Європейського суду з прав людини.

Запропоновано утворити постійно діючий комітет Верховної Ради України з повноваженнями для контролю та нагляду за діяльністю органів виконавчої влади, прокуратури та національних судів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Його необхідно наділити правом законодавчої ініціативи щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині запровадження заходів загального характеру, повноваженнями розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини, повноваженнями щодо обов'язкової експертизи усіх законопроектів, що подаються на розгляд до Верховної Ради України щодо їх відповідності вимогам Конвенції та практиці Суду, заслуховувати звіти органів виконавчої влади щодо виконання рішень

Європейського суду з прав людини, ініціювати притягнення до відповідальності державних органів та їхніх посадових осіб, прокурорів, суддів за невиконання та порушення при виконанні рішень Європейського суду з прав людини

Запропоновано схематичне зображення авторського бачення структурно-функціональної моделі національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини із запропонованими нами удосконаленнями.

Результати дослідження розділу опубліковані у статтях і матеріалах конференцій: Муқан І. В. Контрольна функція як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Теорія та практика державного управління*: збірник наукових праць. Випуск 2 (69). Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. Харків. 2020. С. 79-87 (друковане видання). URL: <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/issue/view/7>; Муқан І. В., Шикеринець В. В. Правова та організаційна складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. *Публічне управління та митне адміністрування*. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці. 2022. С. 82-86 (друковане видання). URL: http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/spec/spec_2022.pdf; Муқан І. В. Інституційно-правові особливості функціонування суб’єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління, Випуск № 9(15). 2021. С. 162-171 (друковане видання). URL: <http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/31-70-6>; Муқан І. В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України*: матеріали 17-ї регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 14 травня 2020 року). Дніпро, 2020. С. 263-266, (друковане видання). URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf; Муқан І. В. Ключові суб’єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав

людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2020 року). Кривий Ріг, 2020. С. 213-216. URL: <https://donnuet.edu.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-strategii-ta-innovacii-aktualni-upravlinski-praktiki-2/>;

Мукан І. В. Складові механізми виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Проблеми модернізації України, Випуск 10*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів" (19 березня 2020), МАУП – Київ, 2020. С. 274-276 (друковане видання). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view>;

Мукан І. В. Прогнозування розвитку сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: роль публічно-управлінських інституцій у сфері соціального захисту людини та суспільства. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XIV наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 185-189 (друковане видання). URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_Material_Social_develop.pdf;

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в теоретичному та функціональному обґрунтуванні механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі, що спрямоване на підвищення його ефективності в конвенційному механізмі захисту прав і свобод людини. Мету дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано. Отримані результати дають підстави сформулювати певні узагальнення, висновки і рекомендації, що мають теоретичне та практичне значення:

1. Розкрито сутнісні ознаки механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та узагальнено теоретичні підходи до його удосконалення. Зокрема, встановлено, що особливості механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягають у тому, що в механізмі поєднані конвенційні та національні підсистеми, які повинні корелюватись із загальною системою конвенції щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини і забезпечення дотримання прав людини та основоположних свобод, закріплених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Удосконалено концептуальну основу механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, що відрізняється від існуючої сукупністю таких елементів, якими є: 1) система міжнародних інституцій, визначених Конвенцією; 2) система національних інституцій; 3) сукупність міжнародних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи міжнародних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують контроль і виконання рішень Європейського суду з прав людини; 4) сукупність національних правових норм, що регламентують організаційну структуру системи національних інституцій, процеси їх функціонування та забезпечують виконання рішень Європейського суду з прав людини; 5) політика (система цілеспрямованих заходів для забезпечення ефективного та остаточного виконання рішень Європейського суду з прав людини) України та Ради Європи

щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Запропоновано схематичне відображення авторського бачення сутнісного поняття механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Сформульовано авторське визначення поняття «механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини» як комплексну систему, яка включає систему міжнародних та національних інституцій, сукупність міжнародних та національних правових норм і систему цілеспрямованих заходів України та Ради Європи, діяльність якої спрямована на виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру і вжиття заходів загального характеру, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, для забезпечення ефективного та остаточного виконання цих рішень.

2. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Встановлено, що особливість нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини полягає в тому, що функціонування механізму забезпечують міжнародні та національні нормативно-правові акти, які повинні корелюватись між собою та забезпечувати ефективно і остаточне виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що, незважаючи на велику кількість національних нормативно-правових актів, зокрема спеціальних, практика вказує на значні проблеми у належному виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Частина рішень не виконується зовсім, деякі рішення виконуються частково або невчасно, не вживаються необхідні заходи загального та індивідуального характеру для усунення системної проблеми і відновлення становища заявника, яке існувало до правопорушення, констатованого в рішенні Європейського суду з прав людини. Виявлено проблемні складові в нормативно-правовому забезпеченні механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, якими є відсутність у деяких нормативно-правових актах, які регламентують діяльність певних державних інституцій, які є потенційними порушниками конвенційних прав, норм, які б зобов'язували їх враховувати у своїй діяльності правові

позиції Європейського суду з прав людини. До таких нормативно-правових актів належать: Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» тощо. Усунення наявних законодавчих прогалин та приведення національного законодавства у відповідність до вимог Конвенції і практики Суду є першочерговим завданням Верховної Ради України. Пропонується утворення постійно діючого Комітету Верховної Ради України з питань виконання рішень та імплементації практики Європейського суду з прав людини як інституційної складової механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини.

3 Узагальнено досвід європейських країн щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Розглянуто структурно-функціональні моделі механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у двох європейських країнах зі сталою демократією – Великобританії та Німеччини, одна з яких – Великобританія – є засновником інституцій Ради Європи і країн на посткомуністичному просторі: Чеської та Словацької Республік. З аналізу механізмів виконання рішень Європейського суду з прав людини у Європейських країнах вбачається, що здебільшого особливості організації виконання рішень Європейського суду з прав людини у певних країнах залежать від політичної системи, структурно-функціональної моделі органів влади та правової системи кожної країни. Об'єднуючою особливістю механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини є його роль у імплементації основоположних прав людини, згідно з Конвенцією та протоколами до неї, в світлі їхнього тлумачення Європейським судом з прав людини через свої рішення у національне законодавство країн, наявність національного механізму контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, в деяких країнах цю функцію виконують парламенти через постійно діючі комітети (Великобританія та Німеччина), а в інших (Чеська Республіка та Словацька Республіка) Вищі суди – Конституційний чи Верховний Суд. Слід зазначити, що у проаналізованих механізмах виконання

рішень Європейського суду з прав людини європейських країн наявні органи судової, виконавчої та законодавчої влади і Конституційні суди цих країн. У всіх проаналізованих механізмах виконання рішень Європейського суду з прав людини європейських країн є національні інститути з прав людини, які є академічними установами, що займаються вивченням прав людини та практики Європейського суду з прав людини і працюють над їх упровадженням у національне законодавство. Дістали подальшого розвитку особливості застосування механізму виконання рішення Європейського суду з прав людини в частині виконання заходів загального характеру через порівняльний аналіз, зокрема через дію механізму імплементації практики Європейського суду з прав людини у законодавство європейських країн, через впровадження у вітчизняну правову систему європейських цінностей щодо захисту прав людини та основоположних свобод, які закріплені у Конвенції на прикладі виконання Україною заходів загального характеру, зазначених у рішеннях Європейського суду з прав людини проти України.

4. Проаналізовано структурно-функціональну модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Виокремлено ключові конвенційні та національні елементи структурно-функціональної моделі механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. З'ясовано, що механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини включає три ключові конвенційні елементи – Комітет Міністрів Ради Європи, Європейський суд з прав людини та Мережа вищих судів (SCN), які працюють злагоджено та доповнюють один одного. До ключових національних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини запропоновано віднести Кабінет Міністрів України, Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Верховний Суд, відділ примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, Прем'єр-міністра України, центральні органи виконавчої влади і підкомітет з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету Верховної Ради України з питань

правової політики. Обґрунтовано становлення та формування мережі вищих судів як одного з ключових конвенційних елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Від України до мережі вищих судів входять Верховний Суд та Конституційний Суд. Європейський суд з прав людини розробив спеціалізований веб-сайт для сприяння обміну інформацією із судами-членами, доступ до яких обмежений Європейським судом з прав людини та вищими членами суду (“the SCN Intranet”). У цьому просторі вищі суди-члени мають можливість переглядати аналітичні записки, щотижневі добірки ключових рішень Європейського суду з прав людини та інші матеріали, які не є загальнодоступні. Згідно з правилами експлуатації Мережі вищих судів, суди держав-членів поширюють зазначену інформацію в національних судових системах. Європейський суд з прав людини високо оцінює внесок судів, які є членами SCN, у розвиток мережі, оскільки він є унікальним джерелом знань про внутрішнє законодавство та судову практику цих держав для Європейського суду з прав людини. Мережа може виступати як елемент механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема щодо ефективного виконання заходів загального характеру, передбачених рішенням Європейського суду з прав людини, спрямованих на запобігання виникненню можливості таких самих порушень щодо інших осіб («виправлення порушеного права»). Удосконалено функціонально-організаційне забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування, щодо вжиття заходів загального характеру, щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, спрямоване на пріоритетне забезпечення основних прав і свобод людини, а також розвиток демократії та верховенства права через визначення умов для ефективного вирішення проблематики в організації процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, через забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини та реальний захист прав та свобод людини; через пропозицію створення постійно діючого Комітету Верховної Ради України з

повноваженнями щодо контролю та координації діяльності органів прокуратури, виконавчої влади та національних судів з правом законодавчої ініціативи щодо питань, пов'язаних із виконанням рішень Європейського суду з прав людини, для реалізації заходів загального характеру, з повноваженнями розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини, ініціювати притягнення до відповідальності посадових осіб та державні органи за неналежне виконання та невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

5. Обґрунтовано роль контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини та проаналізовано її характерні особливості. З'ясовано, що контроль з боку Комітету Міністрів за виконанням рішень Європейського суду з прав людини є допоміжним засобом реалізації норм міжнародного права. Він має додатковий, субсидіарний характер порівняно з іншими інструментами реалізації Конвенції і залишається ефективним лише доти, доки рішення Суду та вимоги Конвенції відповідають потребам і інтересам держави. Саме держави несуть відповідальність за ефективне застосування Конвенції та виконання рішень Європейського суду з прав людини, оскільки це є безпосереднім обов'язком усіх державних інституцій. Ключову роль у запобіганні та усуненні порушень прав людини і громадянина та основоположних свобод на рівні окремих держав відіграють законодавчі органи. На національному рівні ефективність упровадження положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод насамперед залежить від нормотворчої та правозастосовної практики у сфері захисту прав людини у певній державі-учасниці Конвенції та її корелювання з практикою застосування Конвенції органами контролю, зокрема Європейським судом з прав людини та Комітетом Міністрів. Доведено, що контрольна функція механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні в Україні потребує ґрунтовного доопрацювання. В Україні ця функція покладена на Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, який є заступником Міністра юстиції України за посадою.

Уповноважений не може забезпечити належний та ефективний контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини в частині вжиття додаткових заходів індивідуального характеру та заходів загального характеру через обмеженість повноважень та розташування в ієрархії державних органів. У роботі удосконалено контрольну функцію механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в державно-управлінському вимірі, а саме: через удосконалення контрольних повноважень парламенту, залучення до здійснення контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини незалежних національних урядових та неурядових публічних інституцій, що займаються правами людини на національному рівні, через інституційну складову удосконалення, яка полягає у здійсненні якісного контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини у судовій гілці влади, через надання певних контрольних повноважень щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам.

6. Запропоновано організаційно-правові заходи з удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, котрі обумовлюються процесом євроінтеграції, гібридною війною, реформою судової системи та низкою інших правових, організаційних, інституційних, інформаційних чинників, їх взаємозв'язком, взаємодією і впливом на механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини. У сучасних умовах державотворення актуалізація реформування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини підсилюється війною Російської Федерації проти України, яка спричиняє значне збільшення кількості справ у Європейському суді з прав людини. Зважаючи на це і враховуючи європейські стандарти дотримання прав людини та громадянина, запропоновано організаційно-правові заходи з удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо: доопрацювання контрольної функції механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини; забезпечення здійснення ефективного контролю за виконанням рішень Європейського суду з

прав людини судовою гілкою влади, надавши певні контрольні повноваження щодо належного виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційному Суду України, Верховному Суду та апеляційним і місцевим судам; розширення кола суб'єктів публічного управління сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини, шляхом залучення до механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини міжнародних та національних правозахисних установ, громадянське суспільство, адвокатів, науковців; удосконалення нормативно-правового забезпечення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини шляхом прийняття низки нормативно-правових актів, які б стали нормативно-правовою основою для дієвих елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, таких як Мережа вищих судів та Національний інститут з прав людини, в Україні.

7. Визначено можливості удосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні шляхом покращення інституційної та функціональної складових українського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Обґрунтовано доцільність утворення Національного інституту з прав людини, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема заходів загального характеру з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням, та пропонував шляхи їх вирішення. Запропоновано утворити постійно діючий Комітет Верховної Ради України з питань виконання рішень та імплементації практики Європейського суду з прав людини, надавши йому повноваження щодо координації та контролю діяльності усіх елементів системи національних інституцій, формування та забезпечення впровадження національної політики у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини, наділивши правом законодавчої ініціативи у питаннях, пов'язаних із виконанням рішень Європейського суду з прав людини щодо виконання заходів загального

характеру, повноваженнями розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень Європейського суду з прав людини, ініціювати відповідальність посадових осіб та державних інституцій за неналежне виконання та невиконання рішень Європейського суду з прав людини. До повноважень Комітету варто включити вивчення законопроектів та проектів урядових нормативно-правових актів, з обов'язковим наданням висновку щодо його сумісності з правами людини і практикою Європейського суду з прав людини. Запропонована науково обґрунтована структурно-функціональна модель механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні через залучення до механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини Конституційного Суду, через обґрунтування необхідності утворення Національного інституту з прав людини, який би здійснював професійний моніторинг дотримання прав людини, виконання рішень Європейського суду з прав людини, зокрема заходів загального характеру з соціально-наукової та міжнародно-правової точки зору, визначав причини та умови, що сприяють цим системним порушенням, та пропонував шляхи їх вирішення, через пропозицію створення постійно діючого Комітету Верховної ради України з питань виконання рішень та імплементації практики Європейського суду з прав людини, через посилення функції контролю в національному механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Country Factsheet. Department for the execution of judgments of the European court of human rights. URL: <https://rm.coe.int/1680709769> (дата звернення 27.11.2021).
2. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. 2003. Київ: Факт, 384 с.
3. Сизоненко О.В. Теоретичні підходи до формування механізмів державного управління сталим розвитком територій. *Молодий вчений*. 2018. №11 (2). С. 987 - 992. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11\(2\)_114](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11(2)_114) (дата звернення 27.11.2021).
4. Ортіна Г.В. Механізм реалізації державної політики антикризового розвитку реального сектора економіки за умов глобалізації. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5 серпня 2018 року у м. Суми: збірник наукових праць "ΛΟΓΟΣ". 2018. Обухів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М., 116 с.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини)/ Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 27.11.2021).
6. Інструкція з організації примусового виконання рішень: затверджена наказом Міністерства юстиції України 02.04.2012, № 512/5, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 р. за № 489/20802. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12> (дата звернення: 27.11.2021).
7. Муқан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*, Випуск № 9(15) 2021, С.162-171.

8. Конституція України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
9. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
10. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2156-19#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
12. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
13. Господарський процесуальний кодекс України. Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
14. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 27.11.2021).
16. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень. Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

17. Про виконавче провадження. Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

18. Інструкція з організації примусового виконання рішень: затверджена Наказом Міністерства юстиції України 02.04.2012 № 512/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 29.09.2016 № 2832/5) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

19. Про Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного елемента. Указ Президента України; Порядок від 25.06.2002 № 581/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581/2002#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

20. Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 29.04.2004 № 553 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

21. Про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. Положення: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 431 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

22. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 703 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

23. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2020 р.

№ 258 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

24. Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

25. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 210-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

26. План дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр. URL: <https://rm.coe.int/ap-ukraine-2018-2021-ukr-local-lang-official-non-web/16809e4563> (дата звернення: 27.11.2021).

27. Муқан І.В. Ефективність діяльності суб'єктів публічного управління та неурядових організацій у сфері виконання рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру в Україні. *Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільстві* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції на тему (30 жовтня 2020 року), Переяслав, 2020, С.146-152.

28. Щорічний звіт про результати діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2020 році Кабінету міністрів України. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2021/04/02/20210402145846-32.pdf> (дата звернення: 27.11.2021).

29. Збірка експертних документів (у контексті виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України») підготовлена в рамках

проекту Ради Європи «Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини» Департаментом правосуддя та правового співробітництва Ради Європи URL: <https://rm.coe.int/collection-of-expert-documents-burmych-final/1680a11678> (дата звернення: 27.11.2021).

30. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини)/ Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 16.02.2022).

31. Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#top (дата звернення 16.02.2022).

32. History of the ECHR's Reforms. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Reforms_history_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).

33. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Interlaken Declaration 19. February 2010. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2010_Interlaken_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).

34. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. IZMIR, Turkey 26 – 27 April 2011 DECLARATION. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2011_Izmir_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).

35. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Brighton Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).

36. Conference on the long-term future of the European Court of Human Rights. Proceedings Oslo, 7-8 April 2014. URL: <https://rm.coe.int/conference-on-the-long-term-future-of-the-european-court-of-human-righ/1680695ab0> (дата звернення 16.02.2022).

37. High-level Conference on the “Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility” Brussels Declaration. 27 March 2015. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
38. The High Level Conference meeting in Copenhagen on 12 and 13 April 2018. Copenhagen Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
39. History of the ECHR’s Reforms. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Reforms_history_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
40. Rules of Court. 3 June 2022. Registry of the Court. Strasbourg, p.69-70 URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
41. Launch of the Superior Courts Network (“SCN”). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Launch_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
42. Superior Courts Network – Member Courts. URL: https://echr.coe.int/Documents/SCN_Members_ENG.pdf (дата звернення 16.02.2022).
43. Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements (Adopted by the Committee of Ministers on 10 May 2006 at the 964th meeting of the Ministers’ Deputies). URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805905e5> (дата звернення 16.02.2022).
44. Блажівська Н. До питання про місце рішень Європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 4/2018. С. 226-230.
45. Супрун Д. Основні аспекти входження України в юрисдикційний

механізм Європейської конвенції з прав людини. *Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст* за ред. О.Л. Жуковської. Київ: ВПОЛ. 2004. 957 с.

46. Завгородній В.А. Нормативна складова механізму імплементації рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Правові новели*. Науковий юридичний журнал. №4/2018 С.23-30.

47. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2022).

48. Завгородній В.А. Нормативна складова механізму імплементації рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Правові новели*. Науковий юридичний журнал. №4/2018 с.23-30.

49. Ківалов С. В. Міжнародно-правові та національні механізми удосконалення виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю набуття чинності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що проводиться під егідою Генерального секретаря Ради Європи пана Турбйорна Ягланда (Одеса, 20 – 21 вересня 2013 р.). Одеса : ПП “Фенікс”, 2013. С. 27.

50. Кримінально-виконавчий кодекс України. Кодекс, Закон від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 16.02.2022).

51. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 27.07.2022).

52. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.07.2022).

53. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 27.07.2022).

54. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 27.07.2022).

55. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 27.07.2022).

56. UK Parliament, Joint Committee on Human Rights. URL: <https://committees.parliament.uk/committee/93/human-rights-joint-committee/role/> (дата звернення: 27.07.2022).

57. Standing Orders of the House of Commons - Public Business 2002 (2). URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmstords/27519.htm> (дата звернення: 27.07.2022).

58. Офіційний сайт Комісії з питань рівності і прав людини. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/who-we-are/how-we-work-government> (дата звернення: 27.07.2022).

59. UK Parliament, Joint Committee on Human Rights. URL: <https://committees.parliament.uk/committee/93/human-rights-joint-committee/role/> (дата звернення: 27.07.2022).

60. Responding to human rights judgments Report to the Joint Committee on Human Rights on the Government's response to human rights judgments 2020–2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1038220/human-rights-judgments-response-2021.pdf (дата звернення: 27.07.2022).

61. United Kingdom, British Overseas Territories and Crown Dependencies Universal Periodic Review – Mid Term Report 2020. URL:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/953430/uk-mid-term-report.pdf (дата звернення: 27.07.2022).

62. Офіційний сайт Комісії з питань рівності і прав людини. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/who-we-are/how-we-work-government> (дата звернення: 27.07.2022).

63. Human Rights Act 1998. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents> (дата звернення: 27.07.2022).

64. Там само.

65. Equality and Human Rights Commission. The Human Rights Act. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights/human-rights-act> (дата звернення: 27.07.2022).

66. Grundgesetz. I. Die Grundrechte (Art. 1 - 19). URL: <https://dejure.org/gesetze/GG/19.html> (дата звернення: 28.07.2022).

67. Офіційний веб-сайт Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів. URL: https://www.bmj.de/DE/Themen/Menschenrechte/Menschenrechtswaechter/Menschenrechtswaechter_node.html (дата звернення: 28.07.2022).

68. Офіційний веб-сайт Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів. URL: http://www.bmjv.de/DE/Themen/Menschenrechte/EntscheidungenEGMR/EntscheidungenEGMR_node.html (дата звернення: 28.07.2022).

69. Уповноважений федерального уряду з питань політики прав людини та гуманітарної допомоги Федерального міністерства закордонних справ. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aamt/koordinatoren/menschenrechte-humanitaere-hilfe-node> (дата звернення: 28.07.2022).

70. Ausschüsse für Menschenrechte und humanitäre Hilfe URL: https://www.bundestag.de/ausschuesse/a17_menschenrechte (дата звернення: 28.07.2022).

71. Офіційний веб-сайт Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів. URL: https://www.bmj.de/DE/Themen/Menschenrechte/BegriffGeschichte/BegriffGeschichte_node.html (дата звернення: 28.07.2022).
72. Deutsche Institut für Menschenrechte URL: <https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/das-institut> (дата звернення: 28.07.2022).
73. Завгородній В.А. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини (на прикладі деяких країн Європейського Союзу). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1 2013, С.57-64.
74. Офіційний сайт Федерального Конституційного суду Німеччини URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/DE/Homepage/homepage_node.html (дата звернення: 28.07.2022).
75. Příloha II k Organizačnímu řádu Ministerstva spravedlnosti č. j. MSP-61/2017-ORLZ-ORG/24. URL: <https://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5840&d=184430> (дата звернення: 28.07.2022).
76. Zpravodaj kanceláře vládního zmocněnce je čtvrtletně. URL: <https://justice.cz/web/msp/zpravodaj-kvz> (дата звернення: 28.07.2022).
77. Databáze vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. URL: <http://eslp.justice.cz/> (дата звернення: 28.07.2022).
78. Zprávy o stavu vyřizování stížností a oznámení. URL: <https://www.justice.cz/web/msp/zpravy-o-cinnosti> (дата звернення: 28.07.2022).
79. Zastupování České republiky před mezinárodními kontrolními orgány v oblasti lidských práv. URL: <https://www.justice.cz/web/msp/zastupovani-ceske-republiky> (дата звернення: 28.07.2022).
80. Zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. URL: <https://www.justice.cz/web/msp/zpravodaj-kancelare-vladniho-zmocnence> (дата звернення: 28.07.2022).

81. Ministerstva spravedlnosti čr. Kolegium expertů k výkonu rozsudků ESLP. URL: <https://www.justice.cz/web/msp/kolegium-expertu-k-vykonu-rozsudku-eslp> (дата звернення: 28.07.2022).
82. Czech Centre for Human Rights and Democratization. URL: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kdo-jsme-co-delame-0> (дата звернення: 28.07.2022).
83. Červnový Bulletin. URL: <https://www.centrumlidskaprava.cz/archiv/bulletin> (дата звернення: 28.07.2022).
84. Centra pro lidská práva a demokracii. URL: <https://www.centrumlidskaprava.cz/clenove-centra> (дата звернення: 28.07.2022).
85. Завгородній В.А. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини (на прикладі деяких країн Європейського Союзу) *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1 2013, С.57-64.
86. Organizačný poriadok 12/2016. URL: http://www.justice.gov.sk/ZbierkaInstrukciiAOznameni/12_2016/OP_12_2016.pdf (дата звернення: 29.07.2022).
87. Výkon rozsudkov ESLP. URL: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/zastupca-sr-pred-europskym-sudom-pre-ludske-prava/zakladne-informacie-o-konani-pred-europskym-sudom-pre-ludske-prava/> (дата звернення: 29.07.2022).
88. Bulletin ODAK. URL: <https://www.nsud.sk/bulletin-odak/> (дата звернення: 29.07.2022).
89. Judikatura ESLP. URL: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/zastupca-sr-pred-europskym-sudom-pre-ludske-prava/judikatura-eslp/> (дата звернення: 29.07.2022).
90. Ústavný súd Slovenskej republiky URL: <https://www.ustavnysud.sk/analyticke-prehlady/europsky-sud-pre-ludske-prava#> (дата звернення: 29.07.2022).

91. Slovenská advokátska komora. URL: <https://www.sak.sk/blox/cms/sk/sak/bulletin/archiv> (дата звернення: 29.07.2022).
92. Slovenske narodne stredisko pre ludske prava. URL : <http://www.snslp.sk/#page=2478> (дата звернення: 29.07.2022).
93. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 23.08.2022).
94. Регламент Комитета министров Совета Европы о порядке контроля за исполнением постановлений Европейского суда по правам человека и условий мировых соглашений 2006 года. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b09 (дата звернення: 23.08.2022).
95. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13 (дата звернення: 23.08.2022).
96. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights Brighton Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).
97. High-level Conference on the “Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility” Brussels Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).
98. Launch of the Superior Courts Network (“SCN”). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Launch_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).
99. Superior Courts Network – Member Courts. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Members_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).

100. Introduction to the Superior Court Network (“SCN”). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Introduction_Network_June2018_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).

101. Report Third Focal Points Forum of the Superior Courts Network 6 and 7 June 2019. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Forum_Report_2019_ENG.PDF (дата звернення: 23.08.2022).

102. Мукан І.В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України* : матеріали 17-х регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 14 травня 2020 року). Дніпро, 2020. С.263-266.

103. Superior Courts Network 2019, Council of Europe / European Court of Human Rights, 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_2019_ENG.pdf (дата звернення: 23.08.2022).

104. Про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України №784 від 31.05.2006. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF> (дата звернення: 23.08.2022).

105. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 23.08.2022).

106. Інструкція з організації примусового виконання рішень : затверджена наказом Міністерства юстиції України 02.04.2012, № 512/5, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 р. за № 489/20802. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12> (дата звернення: 23.08.2022).

107. Рекомендації № R (2000) 2 Комітет міністрів Ради Європи державам-членам щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським

судом з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175 (дата звернення: 23.08.2022).

108. Мукан І.В. Ключові суб'єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2020 року). – Кривий Ріг, 2020. С.213-216.

109. Мазур О.С. Роль прокуратури при виконанні рішень Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду* : виклики та перспективи_матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 13 червня 2018 року). Київ, 2018. С.124-126.

110. Бірюков П. М. До проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини. Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю набуття чинності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що проводиться під егідою Генерального секретаря Ради Європи пана Турбйорна Ягланда (Одеса, 20 – 21 вересня 2013 р.). Одеса : ПП “Фенікс”, 2013. С.169.

111. Балута І. В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми державного управління* № 1(51)/2017 С. 106-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_1_18. (дата звернення: 23.08.2022).

112. Ківалов С. В. Структурні/системні недоліки у правових системах держав-учасників і життєдіяльність системи Конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 вересня 2012 р.). Одеса : ПП “Фенікс”, 2012. С. 18 - 19.

113. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання, Постанова Верховної Ради

України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/19-IX> (дата звернення: 23.08.2022).

114. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 24 серпня 2022 року).

115. Department for the Execution of Judgments of the Court. The supervision process URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/the-supervision-process> (дата звернення 24 серпня 2022 року).

116. Department for the Execution of Judgments of the Court. The Mandate. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/presentation-of-the-department> (дата звернення 24 серпня 2022 року).

117. Department for the Execution of Judgments of the Court. Presentation of the Department. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/presentation-of-the-department> (дата звернення 24 серпня 2022 року).

118. Андріанов К. В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. Національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. С.18.

119. Анцупова Т.О., Бурма С.К. Перспективи розвитку процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* : матер. третьої міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 – 20 вересня 2014 р.). Одеса, 2014. С.37.

120. Introduction to the Superior Court Network (“SCN”). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/SCN_Introduction_Network_June2018_ENG.pdf (дата звернення: 24.03.2021).

121. Блажівська Н. До питання про місце рішень Європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 4/2018. С.226-230.

122. Андрианов К. В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. Національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. С.18.

123. The High Level Conference meeting in Copenhagen on 12 and 13 April 2018, Copenhagen Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (дата звернення: 24.08.2022).

124. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> Дата оновлення 24.08.2022. (дата звернення: 24.08.2022).

125. Коцур У.З. Окремі питання виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С.49–53.

126. Блажівська Н. До питання про місце рішень Європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 4/2018. С.226-230.

127. Про виконавче провадження. Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 24.08.2022).

128. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 24.08.2022).

129. Там само.

130. Там само.

131. Там само.

132. Про заходи щодо реалізації Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Постанова

Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.08.2022).

133. Case of Burmych and others v. Ukraine. Applications nos. 46852/13 et al. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082> (дата звернення: 24.08.2022).

134. Ківалов С. В. Міжнародно-правові та національні механізми удосконалення виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю набуття чинності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що проводиться під егідою Генерального секретаря Ради Європи пана Турбйорна Ягланда (Одеса, 20 – 21 вересня 2013 р.). Одеса : ПП “Фенікс”, 2013. С.27.

135. Завгородній В.А. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С.57–64.

136. Андріанов К. В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. Національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. С.18.

137. Сащенко М.І. Рішення ЄСПЛ як частина національного законодавства: проблемні питання, що виникають при виконанні та шляхи їх вирішення. *Молодий вчений* № 11 (63) листопад 2018 р. С.131-134.

138. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання. Постанова Верховної ради України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/19-IX> (дата звернення: 14.01.2020).

139. Офіційний сайт Верховної ради України, інформаційне управління Верховної ради України. URL: <https://rada.gov.ua/fsview/156388.html> (дата звернення: 24.08.2022).

140. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 26.08.2022).

141. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. United Kingdom: New legislation enhances protection of victims of domestic violence. URL: https://www.coe.int/en/web/execution/recent-achievements/-/asset_publisher/8LSjbtK8AR4u/content/united-kingdom-new-legislation-enhances-protection-of-victims-of-domestic-violence-?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fexecution%2Frecent-achievements%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_cur%3D2%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_keywords%3D%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_delta%3D10%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_andOperator%3Dtrue (дата звернення 26.08.2022).

142. Impact of the European Convention on Human Rights. Historic ruling ends ban on gay people serving in the armed forces. URL: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/historic-ruling-ends-ban-on-gay-people-serving-in-the-armed-forces> (дата звернення 26.08.2022).

143. Impact of the European Convention on Human Rights. Justice for businessman subjected to a police raid just because of someone else's traffic violation. URL: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/justice-for-businessman-subjected-to-a-police-raid-just-because-of-someone-else-s-traffic-violation>. (дата звернення 26.08.2022).

144. Impact of the European Convention on Human Rights. Father wins battle to see his son - and rights for all Czech parents. URL:

<https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/father-wins-battle-to-see-his-son-and-rights-for-all-czech-parents> (дата звернення 26.08.2022).

145. Impact of the European Convention on Human Rights. Suspicions of a biased judge lead to reforms to protect a fair legal system. URL: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/suspicions-of-a-biased-judge-lead-to-reforms-to-protect-a-fair-legal-system> (дата звернення 26.08.2022).

146. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання, Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/19-IX> (дата звернення: 21.09.2022).

147. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Ukraine and the Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/ukraine> (дата звернення: 21.09.2021).

148. European Court of Human Rights. Statistics URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c> (дата звернення: 21.09.2022).

149. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Ukraine: Supreme Court's case-law evolves to ensure fair trials and applicants' restitutio in integrum. URL: https://www.coe.int/en/web/execution/recent-achievements/-/asset_publisher/8LSjbtK8AR4u/content/ukraine-supreme-court-s-case-law-evolves-to-ensure-fair-trials-and-applicants-restitutio-in-integrum?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fexecution%2Frecent-achievements%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2 (дата звернення: 21.09.2022).

150. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими

явищами. Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 21.09.2022).

151. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Ukraine reinforces safeguards against domestic and gender-based violence. URL: https://www.coe.int/en/web/execution/recent-achievements/-/asset_publisher/8LSjbtK8AR4u/content/ukraine-reinforces-safeguards-against-domestic-and-gender-based-violence?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fexecution%2Frecent-achievements%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2 (дата звернення: 21.09.2022).

152. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Ukraine: Parliament adopts Recommendations concerning the execution of ECHR judgments. URL: https://www.coe.int/en/web/execution/recent-achievements/-/asset_publisher/8LSjbtK8AR4u/content/ukraine-parliament-adopts-recommendations-concerning-the-execution-of-echr-judgments?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fexecution%2Frecent-achievements%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_cur%3D3%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_keywords%3D%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_delta%3D10%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_8LSjbtK8AR4u_andOperator%3Dtrue (дата звернення: 21.09.2022).

153. Impact of the European Convention on Human Rights. Harm to family life from motorway pollution prompts better environmental protections. URL: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/-/harm-to-family-life->

звернення: 21.09.2022).

154. Ківалов С. В. Міжнародно-правові та національні механізми удосконалення виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю набуття чинності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що проводиться під егідою Генерального секретаря Ради Європи пана Турбйорна Ягланда (Одеса, 20 – 21 вересня 2013 р.). Одеса : ПП “Фенікс”, 2013. С.27.

155. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 08.09.2022).

156. Положення у сфері демократії, прав людини і верховенства права. Доповідь Генерального секретаря Ради Європи 2017. URL: <https://rm.coe.int/rapport-sg-2017-version-russe/168072b950> (дата звернення 08.09.2022).

157. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 08.09.2022).

158. Там само.

159. Муқан Б.С. Роль інституту Урядового уповноваженого України у справах Європейського суду з прав людини у забезпеченні захисту прав і свобод людини. *Актуальні проблеми державного управління*. - №4 (72). – 2017. С.63-68.

160. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 08.09.2022).

161. Звіти про результати діяльності уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/zviti-pro>

[rezultati-diyalnosti-upovnovajenogo-u-spravah-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini](#)

(дата звернення: 08.09.2022).

162. Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 №784. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF>

(дата звернення: 08.09.2022).

163. Методичні рекомендації щодо здійснення експертизи нормативно-правових актів (їх проектів) на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0003323-06>

(дата звернення: 08.09.2022).

164. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00> (дата звернення: 08.09.2022).

165. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної ради України з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3665:2014-03-03-09-21-10&catid=56:2011-01-25-12-42-11&Itemid=65 (дата звернення: 08.09.2022).

166. Ensuring the viability of the Strasbourg Court: structural deficiencies in States Parties Resolution 1914 (2013). URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19396&lang=en#> (дата звернення: 08.09.2022).

167. Щорічний звіт про результати діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2021 році. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/04/02/20220402214603-22.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).

168. Мелешевич А. А. Порівняльний аналіз пілотних рішень Європейського Суду з прав людини щодо України та Росії. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. – 2012 – Т. 129. – С.32-50.

169. Завгородній В.А.Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* – №1. – 2013. – С.57–64.

170. Zastoupení České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. URL: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=388> (дата звернення: 08.09.2022).

171. Балик С. Опыт Конституционного суда Чешской Республики по приведению в исполнение решений Европейского Суда по правам человека *Имплементация решений Европейского Суда по правам человека в практике конституционных судов стран Европы: сб. докладов.* – М., 2006. – С.232–237.

172. Štatútu zástupcu Slovenskej republiky pred Európskym súdom pre ľudské práva: UZNESENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY č. 543 z 13. júla 2005.

173. DĒL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS ATSTOVO EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISME NUOSTATAI. URL: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C3641CFF5489/TAIS_327615 (дата звернення: 08.09.2022).

174. Завгородній В.А. Зарубіжний досвід виконання рішень європейського суду з прав людини (на прикладі деяких країн Європейського Союзу). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,* 2013. – № 1, С.57-64.

175. Подання Комітету експертів РЄ з питань реформ Європейського суду з прав людини щодо майбутнього довготермінового плану діяльності системи Європейської конвенції з прав людини та Європейського суду з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3515:2014-03-03-09-18-11&catid=56:2011-01-25-12-42-11&Itemid=65 (дата звернення: 08.09.2022).

176. Ensuring the viability of the Strasbourg Court: structural deficiencies in States Parties Resolution 1914 (2013). URL:

<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19396&lang=en#> (дата звернення: 08.09.2022).

177. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/paran159#n159> (дата звернення: 08.09.2022).

178. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Brighton Declaration. 19 and 20 April 2012. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 08.09.2022).

179. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної ради України з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3665:2014-03-03-09-21-10&catid=56:2011-01-25-12-42-11&Itemid=65 (дата звернення: 08.09.2022).

180. Interfederal Centre for Equal Opportunities and Opposition to Discrimination and Racism. URL: <https://www.unia.be/nl/over-unia/unia-geschiedenis> (дата звернення: 08.09.2022).

181. The Danish Institute for Human Rights. URL: <https://www.humanrights.dk/> (дата звернення: 08.09.2022).

182. National Human Rights Institution in Finland. URL: <http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/in-english/human-rights-actors-in-finland/national-human-rights-institutio/> (дата звернення: 08.09.2022).

183. Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme. URL: <http://www.cncdh.fr/fr/linstitution> (дата звернення: 08.09.2022).

184. Офіційний сайт Німецького інституту з прав людини. URL: <http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/stellungnahmen-vor-gericht/> (дата звернення: 08.09.2022).

185. Equality and Human Rights Commission. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en> (дата звернення: 08.09.2022).

186. Greek National Commission for Human Rights. URL: <http://www.nchr.gr/index.php> (дата звернення: 08.09.2022).
187. Irish Human Rights Commission. URL: <https://www.ihrec.ie/> (дата звернення: 08.09.2022).
188. Netherlands Institute for Human Rights. URL: <https://www.mensenrechten.nl/> (дата звернення: 08.09.2022).
189. Norwegian Centre for Human Rights. URL: <http://www.jus.uio.no/smr/english/about/> (дата звернення: 08.09.2022).
190. l'Institut Roumain pour les Droits de l'Homme . URL: http://www.irdo.ro/index.php?txt_id=Contact (дата звернення: 08.09.2022).
191. Slovenske narodne stredisko pre ludske prava. URL: <http://www.snslp.sk/> (дата звернення: 08.09.2022).
192. Подання Комітету експертів РЄ з питань реформ Європейського суду з прав людини щодо майбутнього довготермінового плану діяльності системи Європейської конвенції з прав людини та Європейського суду з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3515:2014-03-03-09-18-11&catid=56:2011-01-25-12-42-11&Itemid=65 (дата звернення: 08.09.2022).
193. The High Level Conference meeting in Copenhagen on 12 and 13 April 2018, Copenhagen Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (дата звернення: 08.09.2022).
194. Там само.
195. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13. (дата звернення: 08.09.2022).

196. Блажівська Н.Є. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порівняльний аспект. URL: http://www.vru.gov.ua/Docs/visnik02_11.pdf (дата звернення: 08.09.2022).

197. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 08.09.2022).

198. Там само.

199. Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини. Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2004 р. № 553. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2022).

200. Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини: затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2022).

201. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Постанова Кабінету міністрів України від 1 квітня 2020 р. № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2022).

202. Завгородній В.А. Нормативна складова механізму імплементації рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Правові новели*. Науковий юридичний журнал. №4/2018 С.23-30.

203. Разумков Центр 21 лютого 2020 року. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до виконавчих та правоохоронних органів влади, оцінка діяльності Уряду (лютий 2020р. соціологія). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-vykonavchikh-ta->

pravookhoronnykh-organiv-vlady-otsinka-diialnosti-uriadu-liutyi-2020r. (дата звернення: 25.11.2022).

204. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights Brighton Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 25.11.2022).

205. High-level Conference on the “Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility” Brussels Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf. (дата звернення: 25.11.2022).

206. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13. (дата звернення: 25.11.2022).

207. Superior Courts Network – Member Courts URL: https://echr.coe.int/Documents/SCN_Members_ENG.pdf (дата звернення: 25.11.2022).

208. Message from President Spano - Superior Courts Network (SCN) URL: https://echr.coe.int/Documents/SCN_Message_President_Spano_ENG.pdf (дата звернення: 25.11.2022).

209. Ведькал В.А. Механізм виконання рішень ЄСПЛ в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2020 С.137-141.

210. Балута І. В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми державного управління* № 1(51)/2017 С. 106-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_1_18. (дата звернення: 25.11.2022).

211. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Brighton Declaration. 19 and 20 April 2012. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf. (дата звернення: 25.11.2022).

212. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної ради України з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3665:2014-03-03-09-21-10&catid=56:2011-01-25-12-42-11&Itemid=65. (дата звернення: 25.11.2022).
213. Deutsche Institut für Menschenrechte. URL: <https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/das-institut> (дата звернення: 25.11.2022).
214. Czech Centre for Human Rights and Democratization. URL: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kdo-jsme-co-delame-0> (дата звернення: 25.11.2022);
215. Slovenske narodne stredisko pre ludske prava. URL : <http://www.snslp.sk/#page=2478> (дата звернення: 25.11.2022).
216. Committee of Ministers. Department for the execution of judgments of the European Court of Human Rights. Country Factsheet. Ukraine. URL: <https://rm.coe.int/1680709769> (дата звернення: 21.11.2020).
217. Павло Пушкар. В Україні на національному рівні існує проблема забезпечення дотримання Конвенції з прав людини. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/v-ukrayini-na-nacionalnomu-rivni-isnue-problema-zabezpechennya-dotrimannya-konvenciyi-z-prav-lyudini.html> (дата звернення: 03.12.2022).
218. Ведькал В.А. Механізм виконання рішень ЄСПЛ в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 1. 2020 С.137-141.
219. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 08.09.2022).
220. Там само.
221. Там само.
222. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і

прикладний аспекти: монограф. / В. А. Завгородній. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 536 с.

223. Буратевич О.І. Органи державної влади України і нормативно-правове забезпечення Європейської інтеграції. *Наукові праці МАУП*, 2012, вип. 2(33), с. 99–104. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1119/1627> (дата звернення: 03.12.2022).

224. Камінська Н. В. Проблеми виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 2017. № 1 (13). URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2689/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83.pdf> (дата звернення: 03.12.2022).

225. Зубенко Г.В. Заходи загального характеру як складова виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини: деякі питання застосування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* Серія «ПРАВО». Випуск 25, 2018 рік URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/11907/11275> (дата звернення: 03.12.2022).

226. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Постанова Кабінету Міністрів України №258 від 01 квітня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.12.2022).

227. Copenhagen Declaration. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (дата звернення: 06.12.2022).

228. Додаток до резолюції 48/134 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 Принципи, які стосуються статусу національних установ, що займаються заохоченням і захистом прав людини [Паризькі принципи]. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/parizki-principi> (дата звернення: 06.12.2022).

229. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1787 (2011) Виконання рішень Європейського Суду з прав людини URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/1188_rez_1787.htm (дата звернення: 07.12.2022).

230. Збірка експертних документів (у контексті виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України») Рада Європи. Січень 2021. С.134.

231. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання, Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/19-IX> (дата звернення: 07.12.2022).

Регламент Комітету Міністрів щодо нагляду за виконанням судових рішень та умов мирової угоди

964th meeting – 10 May 2006

Appendix 4
(Item 4.4)

Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements

(Adopted by the Committee of Ministers on 10 May 2006 at the 964th meeting of the Ministers' Deputies)

I. General Provisions

Rule 1

1. The exercise of the powers of the Committee of Ministers under Article 46, paragraphs 2 to 5, and Article 39, paragraph 4, of the European Convention on Human Rights, is governed by the present Rules.
2. Unless otherwise provided in the present Rules, the general rules of procedure of the meetings of the Committee of Ministers and of the Ministers' Deputies shall apply when exercising these powers.

Rule 2

1. The Committee of Ministers' supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements shall in principle take place at special human rights meetings, the agenda of which is public.
2. If the chairmanship of the Committee of Ministers is held by the representative of a High Contracting Party which is a party to a case under examination, that representative shall relinquish the chairmanship during any discussion of that case.

Rule 3

When a judgment or a decision is transmitted to the Committee of Ministers in accordance with Article 46, paragraph 2, or Article 39, paragraph 4, of the Convention, the case shall be inscribed on the agenda of the Committee without delay.

Rule 4

1. The Committee of Ministers shall give priority to supervision of the execution of judgments in which the Court has identified what it considers a systemic problem in accordance with Resolution Res(2004)3 of the Committee of Ministers on judgments revealing an underlying systemic problem.
2. The priority given to cases under the first paragraph of this Rule shall not be to the detriment of the priority to be given to other important cases, notably cases where the violation established has caused grave consequences for the injured party.

Rule 5

The Committee of Ministers shall adopt an annual report on its activities under Article 46, paragraphs 2 to 5, and Article 39, paragraph 4, of the Convention, which shall be made public and transmitted to the Court and to the Secretary General, the Parliamentary Assembly and the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe.

II. Supervision of the execution of judgments

Rule 6

Information to the Committee of Ministers on the execution of the judgment

1. When, in a judgment transmitted to the Committee of Ministers in accordance with Article 46, paragraph 2, of the Convention, the Court has decided that there has been a violation of the Convention or its protocols and/or has awarded just satisfaction to the injured party under Article 41 of the Convention, the Committee shall invite the High Contracting Party concerned to inform it of the measures which the High Contracting Party has taken or intends to take in consequence of the judgment, having regard to its obligation to abide by it under Article 46, paragraph 1, of the Convention.

2. When supervising the execution of a judgment by the High Contracting Party concerned, pursuant to Article 46, paragraph 2, of the Convention, the Committee of Ministers shall examine:

a. whether any just satisfaction awarded by the Court has been paid, including as the case may be, default interest; and

b. if required, and taking into account the discretion of the High Contracting Party concerned to choose the means necessary to comply with the judgment, whether:

i. individual measures¹ have been taken to ensure that the violation has ceased and that the injured party is put, as far as possible, in the same situation as that party enjoyed prior to the violation of the Convention;

ii. general measures² have been adopted, preventing new violations similar to that or those found or putting an end to continuing violations.

Rule 7

Control intervals

1. Until the High Contracting Party concerned has provided information on the payment of the just satisfaction awarded by the Court or concerning possible individual measures, the case shall be placed on the agenda of each human rights meeting of the Committee of Ministers, unless the Committee decides otherwise.

2. If the High Contracting Party concerned informs the Committee of Ministers that it is not yet in a position to inform the Committee that the general measures necessary to ensure compliance with the judgment have been taken, the case shall be placed again on the agenda of a meeting of the Committee of Ministers taking place no more than six months later, unless the Committee decides otherwise; the same rule shall apply when this period expires and for each subsequent period.

Rule 8

Access to information

1. The provisions of this Rule are without prejudice to the confidential nature of the Committee of Ministers' deliberations in accordance with Article 21 of the Statute of the Council of Europe.

2. The following information shall be accessible to the public unless the Committee decides otherwise in order to protect legitimate public or private interests:

a. information and documents relating thereto provided by a High Contracting Party to the Committee of Ministers pursuant to Article 46, paragraph 2, of the Convention;

¹ For instance, the striking out of an unjustified criminal conviction from the criminal records, the granting of a residence permit or the re-opening of impugned domestic proceedings (see on this latter point Recommendation Rec(2000)2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights, adopted on 19 January 2000 at the 694th meeting of the Ministers' Deputies).

² For instance, legislative or regulatory amendments, changes of case law or administrative practice or publication of the Court's judgment in the language of the respondent state and its dissemination to the authorities concerned.

b. information and documents relating thereto provided to the Committee of Ministers, in accordance with the present Rules, by the injured party, by non-governmental organisations or by national institutions for the promotion and protection of human rights.

3. In reaching its decision under paragraph 2 of this Rule, the Committee shall take, *inter alia*, into account:

a. reasoned requests for confidentiality made, at the time the information is submitted, by the High Contracting Party, by the injured party, by non-governmental organisations or by national institutions for the promotion and protection of human rights submitting the information;

b. reasoned requests for confidentiality made by any other High Contracting Party concerned by the information without delay, or at the latest in time for the Committee's first examination of the information concerned;

c. the interest of an injured party or a third party not to have their identity, or anything allowing their identification, disclosed.

4. After each meeting of the Committee of Ministers, the annotated agenda presented for the Committee's supervision of execution shall also be accessible to the public and shall be published, together with the decisions taken, unless the Committee decides otherwise. As far as possible, other documents presented to the Committee which are accessible to the public shall be published, unless the Committee decides otherwise.

5. In all cases, where an injured party has been granted anonymity in accordance with Rule 47, paragraph 3 of the Rules of Court, his/her anonymity shall be preserved during the execution process unless he/she expressly requests that anonymity be waived.

Rule 9

Communications to the Committee of Ministers

1. The Committee of Ministers shall consider any communication from the injured party with regard to payment of the just satisfaction or the taking of individual measures.

2. The Committee of Ministers shall be entitled to consider any communication from non-governmental organisations, as well as national institutions for the promotion and protection of human rights, with regard to the execution of judgments under Article 46, paragraph 2, of the Convention.

3. The Secretariat shall bring, in an appropriate way, any communication received in reference to paragraph 1 of this Rule, to the attention of the Committee of Ministers. It shall do so in respect of any communication received in reference to paragraph 2 of this Rule, together with any observations of the delegation(s) concerned provided that the latter are transmitted to the Secretariat within five working days of having been notified of such communication.

Rule 10

Referral to the Court for interpretation of a judgment

1. When, in accordance with Article 46, paragraph 3, of the Convention, the Committee of Ministers considers that the supervision of the execution of a final judgment is hindered by a problem of interpretation of the judgment, it may refer the matter to the Court for a ruling on the question of interpretation. A referral decision shall require a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee.

2. A referral decision may be taken at any time during the Committee of Ministers' supervision of the execution of the judgments.

3. A referral decision shall take the form of an interim resolution. It shall be reasoned and reflect the different views within the Committee of Ministers, in particular that of the High Contracting Party concerned.

4. If need be, the Committee of Ministers shall be represented before the Court by its Chair, unless the Committee decides upon another form of representation. This decision shall be taken by a two-thirds majority of the representatives casting a vote and a majority of the representatives entitled to sit on the Committee.

Rule 11
Infringement Proceedings

1. When, in accordance with Article 46, paragraph 4, of the Convention, the Committee of Ministers considers that a High Contracting Party refuses to abide by a final judgment in a case to which it is party, it may, after serving formal notice on that Party and by decision adopted by a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee, refer to the Court the question whether that Party has failed to fulfil its obligation.

2. Infringement proceedings should be brought only in exceptional circumstances. They shall not be initiated unless formal notice of the Committee's intention to bring such proceedings has been given to the High Contracting Party concerned. Such formal notice shall be given ultimately six months before the lodging of proceedings, unless the Committee decides otherwise, and shall take the form of an interim resolution. This resolution shall be adopted by a majority vote of two-thirds of the representatives entitled to sit on the Committee.

3. The referral decision of the matter to the Court shall take the form of an interim resolution. It shall be reasoned and concisely reflect the views of the High Contracting Party concerned.

4. The Committee of Ministers shall be represented before the Court by its Chair unless the Committee decides upon another form of representation. This decision shall be taken by a two-thirds majority of the representatives casting a vote and a majority of the representatives entitled to sit on the Committee.

III. Supervision of the Execution of the Terms of Friendly Settlements

Rule 12
Information to the Committee of Ministers on the execution of the terms of the friendly settlement

1. When a decision is transmitted to the Committee of Ministers in accordance with Article 39, paragraph 4, of the Convention, the Committee shall invite the High Contracting Party concerned to inform it on the execution of the terms of the friendly settlement.

2. The Committee of Ministers shall examine whether the terms of the friendly settlement, as set out in the Court's decision, have been executed.

Rule 13
Control intervals

Until the High Contracting Party concerned has provided information on the execution of the terms of the friendly settlement as set out in the decision of the Court, the case shall be placed on the agenda of each human rights meeting of the Committee of Ministers, or, where appropriate,³ on the agenda of a meeting of the Committee of Ministers taking place no more than six months later, unless the Committee decides otherwise.

Rule 14
Access to information

1. The provisions of this Rule are without prejudice to the confidential nature of the Committee of Ministers' deliberations in accordance with Article 21 of the Statute of the Council of Europe.

2. The following information shall be accessible to the public unless the Committee decides otherwise in order to protect legitimate public or private interests:

³ In particular where the terms of the friendly settlement include undertakings which, by their nature, cannot be fulfilled within a short time span, such as the adoption of new legislation.

- a. information and documents relating thereto provided by a High Contracting Party to the Committee of Ministers pursuant to Article 39, paragraph 4, of the Convention;
 - b. information and documents relating thereto provided to the Committee of Ministers in accordance with the present Rules by the applicant, by non-governmental organisations or by national institutions for the promotion and protection of human rights.
3. In reaching its decision under paragraph 2 of this Rule, the Committee shall take, *inter alia*, into account:
- a. reasoned requests for confidentiality made, at the time the information is submitted, by the High Contracting Party, by the applicant, by non-governmental organisations or by national institutions for the promotion and protection of human rights submitting the information;
 - b. reasoned requests for confidentiality made by any other High Contracting Party concerned by the information without delay, or at the latest in time for the Committee's first examination of the information concerned;
 - c. the interest of an applicant or a third party not to have their identity, or anything allowing their identification, disclosed.
4. After each meeting of the Committee of Ministers, the annotated agenda presented for the Committee's supervision of execution shall also be accessible to the public and shall be published, together with the decisions taken, unless the Committee decides otherwise. As far as possible, other documents presented to the Committee which are accessible to the public shall be published, unless the Committee decides otherwise.
5. In all cases, where an applicant has been granted anonymity in accordance with Rule 47, paragraph 3 of the Rules of Court; his/her anonymity shall be preserved during the execution process unless he/she expressly requests that anonymity be waived.

Rule 15

Communications to the Committee of Ministers

1. The Committee of Ministers shall consider any communication from the applicant with regard to the execution of the terms of friendly settlements.
2. The Committee of Ministers shall be entitled to consider any communication from non-governmental organisations, as well as national institutions for the promotion and protection of human rights, with regard to the execution of the terms of friendly settlements.
3. The Secretariat shall bring, in an appropriate way, any communication received in reference to paragraph 1 of this Rule, to the attention of the Committee of Ministers. It shall do so in respect of any communication received in reference to paragraph 2 of this Rule, together with any observations of the delegation(s) concerned provided that the latter are transmitted to the Secretariat within five working days of having been notified of such communication.

IV. Resolutions

Rule 16

Interim resolutions

In the course of its supervision of the execution of a judgment or of the terms of a friendly settlement, the Committee of Ministers may adopt interim resolutions, notably in order to provide information on the state of progress of the execution or, where appropriate, to express concern and/or to make suggestions with respect to the execution.

Rule 17
Final resolution

After having established that the High Contracting Party concerned has taken all the necessary measures to abide by the judgment or that the terms of the friendly settlement have been executed, the Committee of Ministers shall adopt a resolution concluding that its functions under Article 46, paragraph 2, or Article 39 paragraph 4, of the Convention have been exercised.

Статут про співпрацю Мережі вищих судів

Cooperation Charter of the Superior Courts Network

The member courts of the Superior Courts Network ("the Network"),

Whereas the European Court of Human Rights ("the European Court") and the national courts of the member States have a shared responsibility for the implementation of the European Convention on Human Rights ("the Convention");

Aware that the achievement of this objective is assisted by the ongoing rich dialogue between the European Court and the superior courts of the member States, and that it would be further advanced by a more structured approach to such dialogue;

Noting the support for the setting up by the European Court of an information exchange network as expressed at certain high-level intergovernmental conferences on the Convention system and as reflected in particular in the Brussels Declaration of March 2015;

Welcoming the official launch of the Network on 5 October 2015 in Strasbourg;

Have agreed the following general principles for the management and development of the Network:

1. The Network shall be set up with a view to ensuring the effective exchange of information, between the European Court and the national courts belonging to the Network, on the case-law of the European Court, Convention law and practice and the domestic law of States whose superior courts are members of the Network. Other forms of cooperation may also be envisaged.

2. The Network's restricted-access Intranet site shall offer exclusive access to the Network's member courts.

Information exchanged via the Intranet site shall be neither secret nor confidential and must not be liable to harm the interests of any of the Network's member courts or of any of the parties to proceedings in the event of its dissemination.

3. The Network shall facilitate bilateral exchanges between the European Court and the national courts belonging to the Network; in principle such exchanges shall not be open to other national courts belonging to the Network. The Network's Intranet site is not intended as a means of managing communication between the Network's member courts.

4. The functions, powers, judicial independence and impartiality of the different courts belonging to the Network shall be scrupulously respected.

5. Management of the Network shall be the responsibility of the European Court. To that end, the Court's Jurisconsult, acting under the authority of the Registrar and the President of the Court, shall draw up the Network's Operational Rules and, in consultation with the Network's member courts, shall amend and supplement them where necessary to ensure the smooth running of the Network.

Суди-члени Мережі вищих судів

Superior Courts Network – Member Courts*

Albania

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)

Andorra

- [High Court of Justice](#)

Armenia

- [Constitutional Court](#)
- [Court of Cassation](#)
- [Civil Court of Appeal](#)

Austria

- [Federal Administrative Court](#)

Azerbaijan

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Belgium

- [Constitutional Court](#)
- [Council of State](#)
- [Court of Cassation](#)

Bosnia and Herzegovina

- [Court of Bosnia and Herzegovina](#)
- [Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina](#)
- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court of the Republic of Srpska](#)

Bulgaria

- [Constitutional Court](#)

* Updated on 7 June 2022

Croatia

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Cyprus

- [Supreme Court](#)

Czech Republic

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

Estonia

- [Supreme Court](#)

Finland

- [Supreme Court](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

France

- [Cour de Cassation](#)
- [Conseil d'État](#)
- [Conseil constitutionnel](#)

Georgia

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Germany

- [Federal Administrative Court](#)
- [Federal Court of Justice](#)
- [Federal Fiscal Court](#)
- [Federal Labour Court](#)
- [Federal Social Court](#)
- [Federal Constitutional Court](#)

Greece

- [Council of State](#)
- [Court of Audit](#)
- [Supreme Civil and Criminal Court \(Areios Pagos\)](#)

Hungary

- [Curia of Hungary \(Supreme Court\)](#)
- [Constitutional Court](#)

Iceland

- [Court of Appeal](#)
- [Supreme Court](#)

Ireland

- [Supreme Court](#)

Italy

- [Supreme Court of Cassation](#)
- [Council of State](#)
- [Court of Auditors](#)
- [Constitutional Court](#)

Latvia

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Liechtenstein

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

Lithuania

- [Supreme Administrative Court](#)
- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)

Luxembourg

- [Superior Court of Justice](#)
- [Administrative Court](#)
- [Constitutional Court](#)

Republic of Moldova

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court of Justice](#)

Malta

- [Constitutional Court](#)

Monaco

- [Supreme Court](#)
- [Court of Revision](#)

Montenegro

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Netherlands

- [Council of State](#)
- [Supreme Court](#)
- [Administrative High Court for Trade and Industry](#)
- [Administrative High Court](#)

North Macedonia

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)

Norway

- [Supreme Court](#)

Poland

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Tribunal](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

Portugal

- [Supreme Court of Justice](#)
- [Constitutional Court](#)

Romania

- [Constitutional Court](#)
- [High Court of Cassation and Justice](#)

Russian Federation

- [Supreme Court](#)

San Marino

- [Court of San Marino](#)

Serbia

- [Supreme Court of Cassation](#)
- [Constitutional Court](#)

Slovak Republic

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

Slovenia

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)

Spain

- [Constitutional Court](#)
- [Supreme Court](#)

Sweden

- [Supreme Court](#)
- [Supreme Administrative Court](#)

Türkiye

- [Constitutional Court](#)
- [Court of Cassation](#)
- [Council of State](#)

Ukraine

- [Supreme Court](#)
- [Constitutional Court](#)

United Kingdom

- [Supreme Court](#)
- Supreme Courts of Scotland: [Court of Session](#) and [High Court of Justiciary](#)
- [Court of Appeal in Northern Ireland](#)
- [Court of Appeal of England and Wales](#)

Total: 102 courts from 45 States

Правила експлуатації Мережі вищих судів

European Court of Human Rights

**Operational Rules
of the Superior Courts Network**

13 April 2018

Further to the official launch of the Superior Courts Network ("the Network") on 5 October 2015 in Strasbourg;

Taking note of the Network's Cooperation Charter setting out the general principles agreed for the management and development of the Network;

Taking into account the respective resources of the European Court of Human Rights ("the European Court") and the Network's member courts;

Building on the lessons learned from the test phase following the launch of the Network, the Jurisconsult has drawn up the following Operational Rules:

I. Focal Points

1. Each of the Network's member courts shall designate a person to act as its Focal Point and shall set up a dedicated email address. Superior courts from the same State may appoint a single Focal Point to represent them.

The European Court shall designate a Focal Point for each State represented in the Network.

2. The Focal Points must be proficient in at least one of the European Court's two official languages.

3. The Focal Points shall communicate via a restricted-access website (the Network's Intranet site).

II. Principal activities of the Network

4. With a view to ensuring effective exchanges within the Network, the European Court and the Network's member courts shall provide the Network with relevant information and respond to formal requests for information made by the European Court and the member courts.

III. Provision of information to the Network

Information from the European Court

5. One of the Network's main activities is the provision by the Jurisconsult of information on the European Court's case-law, Convention law and practice and related matters via the Network's Intranet site.

6. Information posted by the Jurisconsult on the Network's Intranet site shall be drafted in one of the two official languages of the European Court.

Information from the superior courts

7. Information submitted by the superior courts does not need to be translated into one of the European Court's official languages (it should be presented under a descriptive heading indicating the subject in English or French), with the exception of responses to formal requests, and information made available by a national court for dissemination among all of the Network's member courts (see below).

IV. Formal requests for information

8. Formal requests for information shall be made in one of the two official languages. To ensure their efficient management, they shall be produced using templates and shall consist of concise, numbered questions. Where necessary, they shall be accompanied by brief factual information to assist the understanding of the request.

9. Responses shall likewise be drafted in one of the two official languages.

Requests from the European Court

10. The European Court attaches considerable importance to contributions to its comparative-law research from the national courts belonging to the Network.

11. Requests from the Court to this effect shall be transmitted to the Network's member courts individually. Where more than one court from the same State is a member, the courts concerned shall decide which of them is to submit the response.

12. No request may be sent to the courts of the State against which the case giving rise to the European Court's comparative study has been brought.

13. Each contribution from the national courts belonging to the Network shall be the sole responsibility of the department producing it and shall not be binding on the court concerned in the context of its judicial activities.

14. It is not necessary to translate into one of the official languages any official domestic law instruments appended to the contribution.

15. The Jurisconsult will periodically provide the Network member courts with a compilation of their contributions to the European Court's comparative law research.

Requests submitted to the European Court

16. National courts may also submit requests for information to supplement the material already posted on the Network's intranet site.

17. Formal requests of this nature to the European Court must be limited to questions concerning the European Court's case-law or practice, where the Jurisconsult's contribution offers added value in relation to external sources. Since the Jurisconsult does not have the resources to satisfy all such requests, he shall decide which ones to deal with.

18. The European Court's responses shall not be binding on the Court in the context of its judicial activities and shall be the sole responsibility of the Jurisconsult.

19. No request shall be made to the European Court concerning a case currently pending before it.

V. Dissemination of information

20. Information shall be disseminated via the Intranet site, access to which is restricted to the Network's member courts.

21. Documents made available by the Jurisconsult shall be accessible to all of the Network's member courts.

22. Since exchanges between the superior courts of a particular State and the European Court are in principle not open to other national courts belonging to the Network, contributions for comparative-law surveys are initially submitted to the European Court on an exclusively bilateral basis between the national court producing them (and any other superior courts from the same State) and the European Court. Following the delivery of the relevant decision/judgment of the European Court to which the comparative contributions relate, a compilation of those contributions can be provided, in accordance with Rule 15 above, to member courts.

National courts may submit any information they consider particularly relevant to their Focal Point at the European Court with a proposal to disseminate it among all members of the Network.

23. While it is not the Network's role to manage communication between national courts, the contact details of all of the Network's member courts and their Focal Points shall be accessible on the Network's Intranet site to all of the Network's member courts.

24. The superior courts' Focal Points shall be the custodians of the documents exchanged. They shall be responsible for circulating information within their respective institutions.

Before any documents exchanged by the Network's member courts are disseminated externally, the information must undergo additional processing in accordance with the precautionary principle.

Акти впровадження

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

79008, м. Львів, вул. Просвіти, 4а; тел./факс 261-63-54, e-mail donoda@ukr.net, код ЄДРПОУ 34557639

Від 21.09 2021 р. № 03-01/101 Для пред'явлення за місцем вимоги
На № _____ № 3394

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мукана Івана Васильовича на тему «Механізм виконання рішень
Європейського суду з прав людини в Україні: Державно-управлінський
аспект» на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Цєю довідкою засвідчуємо, що результати проведеного здобувачем Муканом І.В. дисертаційного дослідження на тему: «Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: Державно-управлінський аспект» використані в практичній діяльності для обґрунтування перспективних напрямків удосконалення державного регулювання щодо забезпечення захисту прав людини у регіоні.

Практичне впровадження розроблених автором рекомендацій дозволяє здійснювати державне регулювання з врахуванням заходів загального характеру викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, що сприяє ефективному забезпеченню дотримання управлінським персоналом прав людини та основоположних свобод у своїй діяльності.

Забезпечення ефективного дотримання в регіоні прав людини та основоположних свобод з урахуванням висновків викладених у рішеннях ЄСПЛ сприяє впровадженню регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, Європейської інтеграції на 2021 – 2025 роки.

Заступник директора

Ольга КОТОВСЬКА

**СТРІЛКІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

82092, Львівська обл., Старосамбірський р-н., с.Стрілки, вул.Вербицького, 2,
тел.(03238) 66-321, код ЄДРПОУ 04371224, e-mail: strilkivska@gmail.com

« 24 » вересня 2021 року № 988

Довідка *

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мукана Івана Васильовича на тему «Механізм виконання рішень
Європейського суду з прав людини в Україні: Державно-управлінський
асpekt» на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»**

Цією довідкою засвідчую, що результати проведеного здобувачем Муканом І.В. дисертаційного дослідження на тему: «Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: Державно-управлінський аспект» використані в практичній діяльності для обґрунтування перспективних напрямків розвитку громади та забезпечення ефективного захисту прав людини на території Стрілківської територіальної громади.

Забезпечення ефективного дотримання в громаді прав людини та основоположних свобод з урахуванням висновків викладених у рішеннях ЄСПЛ сприяє розвитку міжнародної співпраці громади з органами місцевого самоврядування європейських країн.

Сільський голова

Микола ДРОЗД

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

UKRAINIAN NATIONAL
BAR ASSOCIATION
LVIV REGIONAL
BAR COUNCIL

79008, м. Львів, вул. Винниченка, 6
tel.: +38 (063) 821-99-29, факс: +38 (032) 255-36-64
e-mail: Lviv.rada.adv@gmail.com, www.unba.lviv.ua

6 Vynnychenka Street, Lviv, 79008 Ukraine
phone: +38 (063) 821-99-29, fax: +38 (032) 255-36-64
e-mail: Lviv.rada.adv@gmail.com, www.unba.lviv.ua

Вих. №.30
від 25.01.2023 року

**Довідка про впровадження результатів
дисертаційного дослідження у роботу
Ради адвокатів Львівської області**

Радою адвокатів Львівської області при проведенні заходів з підвищення кваліфікації адвокатів враховано наукові положення, пропозиції щодо сприяння ефективному забезпеченню дотримання прав людини та основоположних свобод, а також методичні рекомендації, викладені у дисертації **Мукана Івана Васильовича** на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на тему: «Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: Державно-управлінський аспект», як такі, що є достатньо обґрунтованими, здатними забезпечувати ефективне виконання рішень Європейського суду з прав людини практикуючими адвокатами в частині виплати справедливої сатисфакції та виконання додаткових заходів індивідуального характеру та можуть бути застосовані під час обґрунтування висновків та пропозицій з приводу змін до чинних нормативно-правових актів.

**В.о. Голови Ради адвокатів
Львівської області**

Ковча У. С.

СПИСОК ПАЦЬ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Муқан І.В. Контрольна функція як складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Теорія та практика державного управління*: збірник наукових праць, Випуск 2 (69), Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, Харків 2020, С.79-87.
DOI: [doi: 10.34213/tp.20.02.10](https://doi.org/10.34213/tp.20.02.10)
URL: <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/issue/view/7> .
2. Муқан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб’єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*, Том 31 (70) № 6 2020, с.58-65.
DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.6/10>
URL: <http://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/31-70-6> .
3. Муқан І.В., Шикеринець В.В. Заходи загального характеру в механізмі виконання рішень Європейського суду з прав людини: Держано-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. Випуск № 9(15) 2021, с.162-171.
DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-162-171](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-162-171)
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/archive> .
4. Муқан І.В., Шикеринець В.В. Правова та організаційна складова механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини, державно-управлінський аспект. *Публічне управління та митне адміністрування, Спецвипуск*, 2022, с.82-86.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.13>
URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/vspec-2022> .

Статті у періодичних виданнях за кордоном:

5. Муқан І.В. Поняття сутності державно-управлінського механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Věda a perspektivy*, № 7(7) 2021, с.35-47, Praha, České republika, 2021.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7\(7\)-35-46](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7(7)-35-46)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/view/31> .

Праці що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Муқан І.В. Мережа вищих судів як один з елементів механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України*: матеріали 17-ї регіональної науково-практичної конференції, 14 травня 2020 року, Дніпро, 2020. С.263-266, (друковане видання). Електронний варіант збірника URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_05_14_pei_material.pdf .

7. Муқан І.В. Ключові суб'єкти механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 17 квітня 2020 року. – Кривий Ріг, 2020. С.213-216. URL : <https://donnuet.edu.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-strategii-ta-innovacii-aktualni-upravlinski-praktiki-2/> .

8. Муқан І.В. Складові механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Проблеми модернізації України, Випуск 10*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів», 19 березня 2020, МАУП – Київ, 2020, С.274-276, (друковане видання). Електронний варіант збірника URL:

<https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view> .

9. Муқан І.В. Ефективність діяльності суб'єктів публічного управління та неурядових організацій у сфері виконання рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру в Україні. *Реформування процесів публічного*

управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільстві: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30 жовтня 2020 року, Переяслав, 2020, С.146-152, (друковане видання).

10. Муқан І.В. Прогнозування розвитку сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: роль публічно-управлінських інституцій у сфері соціального захисту людини та суспільства. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком* : матеріали XIV наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020, С.185-189, (друковане видання). Електронний варіант збірника URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020_Material_Social_develop.pdf

11. Муқан І.В. Функціонування мережі вищих судів як складової конвенційного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 6–8 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ, С.213-215. Наукове електронне видання URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2021/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%832021.pdf>

12. Муқан І.В. Правове забезпечення функціонування публічно-управлінських інституцій у сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Публічне управління: освіта, наука, практика* : збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференція 18 березня 2022 р., м. Харків, С.94-96. Наукове електронне видання URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15347/3/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%202022.pdf> .

13. Муқан І.В. Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини: державно-управлінський аспект. Матеріали звітної наукової веб-конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 4–5 квітня 2022 р., м. Івано-Франківськ, С.145-147. Наукове електронне видання

URL: <https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2022/08/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%83-2022-.pdf> .